

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

RUS KLÂSİKLERİ: 73

ECİNNİLER III

Dostoyevski

İKİNCİ KISIM

YEDİNCİ BÖLÜM

Bizimkilerde

I

Virginski, Muravyinnıy sokağında kendi evinde, yani karısının evinde oturuyordu. Ev tahtadandı bir katlı idi, içinde kiracı yoktu. Ev sahibinin doğum günü bahanesiyle on beş kadar misafir toplanmıştı; ama bu seferki akşam toplantısı, taşrada yapılan doğum günü toplantılarına hiç de benzemiyordu. Evlilik hayatlarının daha başlangıcında Virginski'ler, doğum günü münasebetiyle misafir çağırmanın manasız bir şey olduğunda karı koca kesin olarak anlaşmışlardı, çünkü “ortada sevinecek bir şey yoktu.” Birkaç yıl içinde de kendilerini toplumdan uzak tutmaya muvaffak olmuşlardı. Virginski, kabiliyetli bir insandı ve hiç de “yoksul” değildi, ama her nedense yalnızlıktan hoşlanan, üstelik de herkese “tepeden bakan” tuhaf bir adam diye tanınmıştı. Ebelik eden m - m Virginskaya ise, kocası subay olduğu halde mesleği bakımından sosyal merdivende papazın karısından bile aşağı bir basamakta idi. Sosyal durumu gereğince uysal olması gerekirken o, hiçte uysal tabiatlı değildi. Yüzbaşı Lebyadkin adında bir madrabazla, sırf prensip için olan manasız ve affedilmeyecek kadar açık münasebetinden sonra hanımlarımızdan en hoş görürler bile, belli bir küçümseme ile ondan yüz çevirdiler. Ama m-m Virginskaya bütün bunları, sanki istediği de bu imiş gibi, karşıladı. Şu da dikkate değer ki, yine aynı sert hanımlar nazik durumlarda şehrimizin öteki üç ebesini atlayarak Arina Prohorovna'ya (yani Virginskaya'ya) başvuruyorlardı. Hatta ilçelerdeki derebeyi hanımları bile onu çağırıyorlardı, çünkü onun bilgisine, uğuruna ve tehlikeli anlarda ustalığına son derece inanıyorlardı. En sonunda m-m Virginskaya sadece ve yalnız zengin evlerinde ebelik etmeye başladı, paraya gelince pek haristi. Kendi gücünü anlayınca tabiatını da gizlemeye lüzum görmedi. En tanınmış evlerde ebelik ederken, belki de mahsus, görgüyü unutarak doğum halindeki sinirleri zayıf hanımların önünde, o nihilist davranışıyla “en kutsal” şeylerle alay ediyordu, oysa böyle dakikalarda “kutsal şeylerin” faydası dokunabilirdi. Askeri doktor, aynı zamanda ebe olan Rozanov, bir gün doğum halindeki bir hanımın sancılar içinde kıvrandığı bir sırada kudretli Tanrının adını bağırırken, Arina

Prohorovna'nın beklenmedik zındıkça sözleri, "tıpkı tüfek patlaması" gibi, hastayı korkuttuğunu ve çabucak doğurmasını sağladığını söylemişti. Nihilist de olsa, Arina Prohorovna, menfaat umduğu zaman, asillere mahsus gelenekleri değil, en eski, en kör inançları bile hoş görüyordu. Meselâ, aldığı çocuğun vaftiz törenine gitmemezlik etmezdi, böyle zamanlarda yeşil ipekliden kuyruklu bir entari giyer, saçlarını bukle bukle tarardı, oysaki başka zamanlar pasaklılıktan zevk alırdı. Tören sırasında "pek saygısız" bir tavır takınarak papazları şaşırtmakla beraber, törenden sonra şampanyayı mutlaka kendi eliyle dağıtırdı (zaten bunun için geliyor ve süsleniyordu) kadehi elinize alınca "bahşış" vermeyin de göreyim sizi.

Bu defa Virginski'nin evinde toplanan misafirler (hem hepsi erkek) tesadüfî olağanüstü bir haldeydiler. Ne meze vardı, ne de oyun kâğıdı. Duvarları değişik renkte eski ve açık mavi duvar kâğıtlarıyla kaplı büyük misafir odasının ortasına pek de temiz olmayan bir büyük masa örtüsü ile örtülü iki masa çekilmişti, masaların üstünde iki büyük semaver kaynıyordu. İçinde yirmi beş tane bardak bulunan kocaman bir tepsi ve içerisinde, asillere mahsus erkek ve kız pansiyonlarında olduğu gibi, birçok parçalara ayrılmış francalalar bulunan bir sepet masanın ucuna yerleştirilmişti. Çayı, otuz yaşında kaşsız açık sarı saçlı, daima susan ve konuştuğu zaman da zehir saçan bir mahluk olan ev sahibesinin kız kardeşi dağıtıyordu. O, yenilik taraflısıydı, ev içinde Virginski ondan dehşetli korkuyordu. Odada üç hanım vardı: ev sahibi, onun kaşsız kız kardeşi, Petersburg'tan yeni gelen kız Virginskaya. Yirmi yedi yaşlarında, gösterişli, oldukça güzel, biraz yıpranmış bir kadın olan Arina Prohorovna, her gün giydiği yeşile çalan yünlü entarisiyle oturmuş, cesur gözleriyle misafirleri süzüyor ve sanki bakışlarıyla: "görüyorsunuz ya bir şeyden korkum yok" demek için acele ediyordu. Yeni gelen kız Virginskaya da çirkin değildi, yüksek okul öğrencisi nihilist, besili, ve bir top gibi tombul, fazla kırmızı yanaklı ve kısa boylu idi, hemen hemen yol elbisesiyle onun yanında yer almıştı, koltuğunun altında bir tomar kâğıt vardı, şimdi sabırsız ve durmadan dönen gözleriyle misafirleri inceliyordu. Virginski'ye gelince, bu akşam biraz rahatsızdı, ama gene de çay sofrası yanında koltukta oturmak üzere çıkmıştı. Misafirler de oturmuşlardı ve masa etrafındaki oturuş durumlarından bir toplantı olacağı seziliyordu. Belli ki herkes bir şey bekliyordu, bu bekleyiş sırasında da yüksek sesle özel konular üzerinde konuşuyorlardı. Stavrogin ile Verhovenski içeri girince hepsi birdenbire sustu.

Ama işin aydınlanması için bazı açıklamalarda bulunmak isterim.

Düşünceme göre bütün bu baylar, gerçekten de ayrıca meraka değer bir şeyler işitmek üzere, çağırılarak toplanmışlardı. Onlar, eski şehrimizin en koyu kırmızı

liberalizminin çiçeklerini teşkil ediyorlardı, bu toplantı için Virginski tarafından büyük bir dikkatle seçilmişlerdi. Şunu da işaret edeyim ki bazıları (ama pek azı) daha önce Virginski'ye hiç gelmemişlerdi. Tabii misafirlerden çoğu niçin çağırıldığını açıkça bilmiyordu. Gerçi, Pyotr Stepanoviç'i hudut dışından gelmiş, talimatları olan bir temsilci diye kabul etmişti; bu düşünce bilmem neden birdenbire kökleşmiş ve tabii çekici bir hal almıştı. Oysaki doğum yılını kutlama bahanesiyle toplanan bu vatandaşlar arasında kendilerine belli teklifler yapılmış kimseler de vardı. Pyotr Stepanoviç, şimdi burada ilçelerde, subaylar arasında Moskova'dakine benzer beş kişilik bir "küme" kurmaya muvaffak olmuştu. Söylendiğine göre X... ilinde de böyle bir küme kurmuştu. Şimdi bu beş seçkin, herkesin oturduğu masa başında oturuyor ve oldukça büyük bir ustalıkla kendilerine basit insan süsü vermeye muvaffak oluyorlardı, öyle ki hiç kimsenin onları tanımalarına imkân yoktu. Bunlar, şimdi bir sır olmaktan çıktığı için, birincisi Liputin, sonra Virginski, Lyamşin ve nihayet Tolkaçenko adında bir başkası idi, bu sonuncusu tuhaf bir adamdı, kırk yaşlarındaydı, milleti inceleme hususunda büyük bilgileri vardı bu arada daha çok madrabazlarla dolandırıcıları incelemekle meşhurdu (mahsus meyhaneler dolaşırdı, ama yalnız incelemeler için değil) aramızda kötü elbisesi ve katranlı çizmeleriyle gösteriş yapardı. Gözlerini kısarak kurnaz bir tavır takınırdı, manalı halk deyimleri kullanırdı. Daha önce Lymaşin, onu bir iki defa Stepan Trofimoviç'in akşam toplantılarına getirmişti, ama orada ayrı bir tesir bırakmamıştı. Şehirde, o da işsiz kaldığı zaman, ara sıra görünürdü, kendisi demir yollarında çalışıyordu. Bu beş faal üye, ilk beşlik kümeyi teşkil ediyor ve kendilerinin bütün Rusya'ya yayılmış böyle yüzlerce ve binlerce küme arasında sadece bir birlik olduklarına ve hepsinin bir merkeze, kocaman, ama gizli ve aynı zamanda Avrupa'da bütün dünya devrimini sağlayacak bir yere bağlı olduklarına candan inanıyorlardı. Ama maalesef şunu itiraf etmeliyim ki, daha o zaman kendi aralarında anlaşmazlık belirmeye başlamıştı. Mesele şu ki, daha ilkbaharda, önce Tolkaçenko, sonra şehrimize gelen Şigalev tarafından, Pyotr Verhovenski'nin geleceği, kendilerine haber verilmişti; gerçi ondan umulmadık kerametler bekliyorlardı ve gerçi hemen o anda hepsi hiç bir tenkitte bulunmadan ve onun ilk çağırışı üzerine kümeye girmişlerdi, ama beşlik kümeyi kurar kurmaz hepsi birdenbire gücenmişlerdi, hem sanırım, böyle çabucak razı oldukları için gücenmişlerdi. Sonra kümeye girmeye cesaret edemediler denmesin ve sırf utanç duydukları için girmişlerdi; ama böyle de olsa, Pyotr Verhovenski'nin onların bu asil hareketlerini takdirle karşılaması ve hiç olmazsa gülünç bir hikâye anlatması gerekirdi. Verhovenski ise onların haklı merakını tatmin etmek istemiyordu, fazla hiçbir şey anlatmadı; umumiyetle o, onları sıkı bir disiplin altında,

hatta gelişi güzel idare ediyordu. Bu ise onları tam manasıyla sinirlendirdi ve üye şigalev, başka üyeleri de kışkırtarak “hesap sormalı” diyordu, ama tabii, bu iş şimdi Virginski’nin evinde bu kadar yabancı insanın bulunduğu bir sırada yapılamazdı.

Yabancılar da benim de bir fikrim var, yukarda gösterilen birinci kümenin üyeleri, bu akşam Virginski’nin misafirleri arasında, şehirde gene Verhovenski ve aynı gizli teşkilât tarafından kurulmuş, kendilerince bilinmeyen kümelerin üyelerinin de bulunduğunu sanıyorlardı. Öyle ki, nihayet toplantıdakilerin hepsi birbirinden şüphelenmeye, birbirinin önünde türlü tavırlar takınmaya başlamışlardı, bu da topluluğa oldukça şaşırtıcı, hatta kısmen romantik bir manzara veriyordu. Ama burada kendilerinden şüphe edilmeyecek insanlar da vardı. Meselâ, Virginski’nin yakın akrabası muvazzaf bir binbaşı ki onu çağırmadıkları halde, yaş günü münasebetiyle kendiliğinden gelmişti, kendisini kabul etmemeye de artık imkân yoktu. Ama Virginski endişe etmiyordu, çünkü binbaşı “ne olursa olsun ihbar edemezdi,” çünkü bütün aptallığına rağmen, bütün ömrünce koyu liberallerin bulunduğu yerlere girip çıkmaktan hoşlanmıştı; kendisi taraftar değildi, ama dinlemekten pek zevk duyuyordu. Üstelik hatta kendisini lekelemişti bile: gençliğinde yığınlarla Kolokol gazetesi ve beyanname onun eliyle dağılmıştı, gerçi kendisi onları açmaya bile cesaret edememişti, ama dağıtmaktan kaçınmayı kendisi için bir alçaklık sayardı, bazı Ruslar hatta bugün bile böyledirler. Öteki misafirler ya hastalık derecesinde onurlarına düşkün yahut da ilk gençlik çağının asil heyecanına kapılmış kimselerdi. Bunlardan ikisi veya üçü öğretmendi, birisi de topaldı, kırk beş yaşlarında bir lise öğretmeniydi, dili zehir gibi, çok onurlu bir adamdı, iki veya üç de subay vardı, birisi pek genç bir topçu idi, daha birkaç gün önce harp okulundan çıkmıştı, sessiz bir çocuktı, henüz hiçbir tanıdığı olmadığı halde birdenbire Virginski’nin evinde elinde bir kalem olduğu halde ortaya çıkmıştı. Hemen hemen konuşmalara katılmıyor, her an not defterine bir şeyler yazıyordu. Bunu herkes görüyor, ama görmemezlikten geliyordu. Burada bir de boş gezenin boş kalfası, Lyamşin’le beraber kitapçı kadının torbasına iğrenç fotoğrafları sokan papaz okulu talebesi vardı. Bu, iri yarı, serbest aynı zamanda şüpheli tavırlı, dudaklarından daima yayvan bir gülümseme eksik olmayan bir delikanlı idi, aynı zamanda kendisinin mükemmel bir insan olduğu kanaatinde idi. Bilmem neden şehrimiz belediye reisinin yaşına göre çok yıpranmış oğlu, şu kötü çocuk ta vardı, ondan küçük teğmen karısının macerasını anlatırken bahsetmiştim. O, bütün gece susmuştu. Nihayet, pek ateşli, saçları karmakarışık, on sekiz yaşlarında bir lise öğrencisi de vardı. Onuruna dokunmuşlar gibi, kaşlarını çatmıştı, galiba on sekiz yaşında olmanın acısını çekiyordu. Bu yavru, lisenin son sınıfında kurulmuş

kendi başlarına buyruk suikastçı bir kümenin başı idi, herkesin hayreti karşısında bu da daha sonra meydana çıktı. Şatov'dan bahsetmedim; oracıkta masanın arka köşesinde yerleşmişti, sandalyesini öteki sandalyelerden ileri çekmiş, yere bakıyor, somurtarak susuyordu, çay ve ekmeği reddetmişti ve kasketini hiç elinden bırakmıyordu, sanki bununla misafirlğe değil, iş için geldiğini ve istediği zaman kalkıp gidebileceğini göstermek istiyordu. Ona yakın bir yerde de Kirillov susup oturuyor, ama yere bakmıyordu, aksine pırıltısız ve dik bakışlarıyla hepsini teker teker süzüyor, hiçbir heyecan veya hayret göstermeden konuşulanları dinliyordu. Kendisini daha önce hiç görmeyen misafirlerden bazıları ona düşünceli bakışlarla ve göz ucu ile bakıyorlardı. M-m Virginskaya'nın beşlik kümeden haberi olup olmadığını bilmiyorum. Sanırım, her şeyi biliyordu, bunu da kocasından öğrenmişti. Üniversite öğrencisi kız ise bir şeye karışmıyordu, ama onun başka bir derdi vardı: o, yalnız bir veya iki gün misafir kaldıktan sonra daha uzağa, üniversite bulunan bütün şehirlere “yoksul üniversite öğrencilerinin ıstıraplarıyla ilgilenmeye ve onları her yerde protestoda bulunmaya teşvik etmek üzere” gitmek niyetinde idi. Yanına da birkaç yüz tane taşbasması beyanname almıştı ve bunlar, galiba kendi kaleminden çıkma şeylerdi. Şu da dikkate değer ki lise öğrencisi onu görür görmez, aralarında kan varmış gibi, ondan nefret etmişti, oysaki onu hayatında ilk defa görüyordu, kız da ondan o derece nefret etmişti. Binbaşı kızın dayısı oluyordu, on yıldan sonra onunla ilk defa karşılaşılıyordu. Stavrogin ile Verhovenski içeri girdiği zaman yanakları gelincik gibi kızarmıştı: biraz önce dayısı ile kadın davası yüzünden atışmışlardı.

II

Verhovenski, oldukça gelişigüzel bir şekilde masanın üst tarafında bir sandalyeye yığıldı. Görünüşü tiksintili, hatta gururlu idi. Stavrogin nazik bir şekilde herkesi selâmladı, ama hepsi onları beklediği halde herkes, sanki emir almışçasına, onları hemen hemen görmüyormuş gibi, bir tavır takındı. Stavrogin oturur oturmaz ev sahibesi sert bir sesle ona seslendi:

— Stavrogin çay ister misiniz?

Öteki:

— Verin, diye cevap verdi.

Virginskaya, çay dağıtana:

— Stavrogin'e çay verin, diye emretti, siz de istiyor musunuz? (Bu soru,

Verhovenski'ye sorulmuştı.)

— Verin, tabii, misafirlere böyle şey sorulur mu? Hem kaymak da verin, sizde çay yerine her zaman öyle bir bulaşık suyu içirirler ki; bir de evde doğum günü kutlanıyor!

Kız talebe birdenbire:

— Nasıl, siz de mi doğum günlerine inanıyorsunuz? diyerek güldü. Biraz önce bundan konuşuldu.

Lise öğrencisi masanın öbür ucundan:

— Eski lâflar, diye homurdandı.

Kız öğrenci, sandalyesinden fırlayacakmış gibi, bir hamle yaparak hemen cevap verdi:

— Eski olan ne? Kör inançları, hatta en masumlarını bile unutmak eski bir şey değildir, aksine herkesi utandıracak kadar yeni bir şeydir, üstelik masum kör inanç diye bir şey de yoktur, diye öfke ile ilâve etti.

Lise öğrencisi fena halde heyecana kapılarak:

— Ben sadece demek istedim ki, kör inançlar, tabii, eski şeylerdir ve onları yok etmek gerekir, ama doğum günlerini kutlamanın saçma ve eski bir şey olduğunu herkes biliyor ve bu gibi şeylere kıymetli zamanın harcanması ki zaten bütün dünya onu boş yere harcamıştır, manasızdır, öyle ki insan, zekâsını daha şey... isteyen şeyler için kullanabilirdi...

Üniversiteli kız:

— Çok uzatıyorsunuz, bir şey anlaşılmıyor, diye bağırdı.

— Sanırım, herkesin, diğerleriyle eşit olarak fikrini açıklamak hakkı vardır, öyle ki...

Bu defa ev sahibesi sert bir sesle onun sözünü kesti:

— Söz söylemek hakkınızı kimse elinizden almaz, dedi, yalnız sizi sözleri gevelememeye davet ediyorlar, çünkü kimse sizi anlayamıyor.

— Ama müsaadenizle işaret edeyim ki siz beni saymıyorsunuz; fikrimi tamamlayamamış olmam bende fikir diye bir şey bulunmamasından değil, aksine fikir çokluğundan ileri geliyor, diye hemen hemen telâş içinde homurdandı ve büsbütün şaşırdı.

Üniversiteli kız:

— Konuşmasını bilmiyorsanız susun, diye kesip attı.

Lise öğrencisi, hatta sandalyesinden ayağa fırladı. Utancından kıpkırmızı kesilerek ve etrafına bakmaya korkarak:

— Ben, sadece şunu söylemek istiyorum. Siz sırf Stavrogin içeri girdi diye zekânızla ortaya atılmak istediniz. İşte o kadar!

Üniversiteli kız:

— Düşünceniz iğrenç ve ahlâksızca bir şey ve sizin tekâmül bakımından bir hiç olduğunuzu gösteriyor. Bir daha bana hitap etmemenizi rica ederim, diye kesip attı.

Ev sahibi kadın:

— Stavrogin, diye söze başladı, siz gelmeden burada aile haklarından söz açarak bağırıştılar, işte bu subay (başı ile akrabası olan binbaşığı işaret etti.) Çoktan halledilmiş olan böyle eski ve saçma bir şeyle sizi, tabii, rahatsız edecek değilim. Ama şimdi önümüzde duran kör inanç karşısında aile hak ve vazifeleri nasıl meydana gelmiştir. Fikriniz nedir?

Stavrogin:

— Nasıl mı meydana gelmiş? diye sordu.

Üniversiteli kız, hemen hemen gözleriyle Stavrogin'in içine girecekmiş gibi, yine birdenbire ortaya çıktı:

— Yani biz meselâ: Tanrı hakkındaki kör inancın gök gürlemesiyle yıldırımdan ileri geldiğini biliyoruz. İlk insan gök gürlemesinden ve şimşekten korktuğu için onun karşısında kendi aczini bilerek görünmeyen düşmanını Tanrılaştırdı. Ama aileye dair batıl inanış nasıl meydana geldi? Ailenin kendisi nasıl meydana geldi?

Ev sahibi kadın:

— Bu aynı şey değil, diyerek onu durdurmak istedi.

Stavrogin:

— Böyle bir soruyu cevaplandırmak ayıp olur sanırım, dedi.

Üniversiteli kız atıldı:

— Neden?

Ama öğretmenler topluluğundan gülüşmeler duyuldu, öteki uçtan Lyamşin ile liseli

genç de onlara katıldı, onun arkasından akraba olan binbaşı da kısık sesli bir kahkaha koyuverdi.

Ev sahibi kadın Starogin'e:

— Siz vodviller yazmalıydınız, diye işaret etti.

Üniversiteli kız, sonsuz bir öfke içinde:

— Adınızı bilmiyorum, ama bu size hiçte şeref vermiyor, diye kesip attı.

Binbaşı homurdandı:

— Sen de ortaya fırlama! Sen bir hanım kızsın, alçakgönüllü olman gerekir, sen ise iğne üstünde oturmuş gibisin.

— Lütfen susun ve iğrenç benzetişlerinizle bana hitap etmeyin. Sizi ilk defa görüyorum ve akrabalığınızı da bilmek istemiyorum.

— İyi ama ben senin dayınım; kundak çocuğu iken seni kucağımda taşıdım.

— Ne taşıdınızsa taşıdınız, bana ne? O zaman size taşıyın demedim ki, böyle olduğuna göre, saygısız subay efendi, o zaman bu iş size zevk veriyormuş. Şunu da işaret edeyim ki, vatandaşlıktan ileri gelmiyorsa bana sen diyemezsiniz, sizi ilelebet men ederim.

Binbaşı yumruğunu masaya vurarak karşısında oturan Stavrogin'e:

— İşte bunların hepsi de böyle! dedi. Hayır, efendim, müsaadenizle ben liberalizmi, yeniliği ve akıllıca olan şeyleri dinlemeyi severim, ama önceden haber vereyim, söyleyenler erkek olursa. Ama kadınlardan, ama işte bu yeni zıppçıktılardan dinlemeye gelince af buyurun!

Sandalyesinden fırlamak isteyen üniversiteli kıza:

— Öyle dönüp durma! diye bağırdı. Hayır, ben de söz istiyorum, bana sataştılar.

Ev sahibi kadın öfke içinde:

— Siz sadece başkalarına engel oluyorsunuz, kendinizse bir şey söylemesini bilmiyorsunuz, dedi.

Binbaşı sinirli sinirli Stavrogin'e:

— Hayır, içimi dökeceğim, diyordu. Yeni gelen birisi olduğunuz için bay Stavrogin, gerçi sizi tanımak şerefine ermiş değilsem de size güveniyorum. Erkekler olmasaydı, onlar sinekler gibi mahvolurlardı, işte benim fikrim. Onların bütün o kadın davasını onlar

için erkekler icat etmiştir, yani kendi başlarına ceza olsun diye, çok şükür ki ben evli değilim! Hiçbir değişiklik bilmezler, en basit bir örnek çizmesini beceremezler! İşte efendim, ben onu kucağımda taşıdım, on yaşındayken onunla mazurka oynadım bugün buraya geliyorum, tabii kucaklamaya koşuyorum o ise bana ikinci kelimedede Tanrı yoktur, diyor. İkinci değil de üçüncü kelimedede söylese ne ise, hayır, acele ediyor. Eh diyelim ki akıllı insanlar inanmıyorlar, ama bu akıldan ileri geliyor, ya sen dedim, sabun köpüğü, sen Tanrıdan ne anlarsın? Sana erkek üniversiteli bunu öğretmiş, ama kandil yakmasını öğretseydi, sen de şimdi kandil yakardın.

Üniversiteli kız küçümseyen bir tavırla ve böyle bir adamla uzun uzadıya anlaşmaktan tiksiniyormuş gibi:

— Hep yalan söylüyorsunuz, siz kötü insansınız, oysaki demin ben size sözlerinizin hiçbir esasa dayanmadığını enikonu anlattım. Demin size kesin olarak *catechisme*’e göre bize: “Babanı ve seni dünyaya getirenleri sayarsan uzun ömürlü olursun ve sana zenginlik ihsan edilir.” Bu on ayette belirtilmiştir. Tanrı sevgi karşılığında bir mükâfat teklif ettiğine göre sizin Tanrınız ahlâksızdır. İşte demin size böyle sözlerle ispat ettim, hem de ikinci kelimedede değil, sizse haklarınızı ileri sürdünüz. Böyle kalın kafalı oluşunuzdan kim suçlu. Gücünüze gittiği için kızılıyorsunuz, işte neslinizin anlaşılması güç tarafı burada.

Binbaşı:

— Aptal kız, diye homurdandı.

— Siz de aptalsınız.

— Küfret!

Masanın ucundan Liputin, ince sesiyle:

— Ama müsaade buyurun, Kapiton Maksimoviç, Tanrıya inanmadığınızı söyleyen siz değil miydiniz?

— Söyledimse ne çıkar, ben başkayım! Ben, belki de inanıyorum, ama tamamıyla değil. Tamamen inanmamakla beraber Tanrıyı kurşuna dizmek gerek demem ki! Henüz süvari iken Tanrı üzerinde derin derin düşünürdüm. Bütün şiirlerde süvarilerin içki içtiği kabul ediliyor; belki ben de içiyordum, ama inanır mısınız, geceleyin iç çamaşırıyla yataktan fırlar, haydi bakalım istavroz çıkarmaya, çünkü o zaman bile sakın olmama imkân yoktu: Tanrı var mı, yok mu? O kadar ıstırap çekiyordum ki! Sabahleyin, tabii, oyalanırsın ve yine iman kaybolur gibi olur, hem umumiyetle gündüz biraz kaybolduğunu

fark ettim.

Verhovenski ev sahibesine:

— Oyun kâğıdı yok mu sizde? diyerek alabildiğine esnedi.

Üniversiteli kız binbaşının sözlerinden öfkelenip kızarak:

— Sorunuza tamamıyla, tamamıyla iştirak ediyorum! dedi.

Ev sahibi:

— Saçma lâflar dinleyerek kıymetli zamanımızı kaybediyoruz, diye kesip attı ve içli içli kocasına baktı.

Üniversiteli kız toparlandı:

— Burada hazır bulunanlara, üniversite talebelerinin ıstıraplarından ve bu durumu protesto ettiklerinden söz açmak istemiştım, ama zaman ahlâksızca konuşmalarla harcandığına göre...

Lise öğrencisi, üniversiteli kız konuşmaya başlar başlamaz dayanamadı:

— Ahlâki veya gayri ahlâki diye bir şey yoktur!

— Ben bunu siz daha öğrenmeden çok önce biliyordum, liseli bay.

Öteki çileden çıktı:

— Bense sizin Petersburg’tan bizi aydınlatmak için gelmiş bir çocuk olduğunuzda ısrar ediyorum, hâlbuki biz kendimiz de “Babanı ve ananı say” suresini biliyoruz (sizse onu okumasını beceremediniz,) onun gayri ahlâki bir şey olduğunu ta Belinski’den beri Rusya’da bilmeyen kalmamıştır.

M - me Virginskaya, kesin bir sesle kocasına:

— Bu ne zaman bitecek? diye mırıldandı.

Ev sahibi olduğu için konuşmaların değersizliği yüzünden kızanıyordu, hele yeni çağırılmış misafirlerin arasında gülümseme ve şaşkınlık görünce büsbütün kızardı.

Virginski, birdenbire sesini yükselterek:

— Baylar, diye bağırdı: işle ilgili bir şey söylemek, ya da bir şey açıklamak isteyen varsa, zaman kaybetmeden başlamasını teklif ediyorum.

O zamana kadar hep susan ve efendi efendi oturan total öğretmen, yumuşak bir sesle:

— Müsaadenizle bir şey sormak istiyorum, diye başladı. Şunu anlamak isterdim, şimdi biz burada bir toplantıda mı bulunuyoruz, yoksa misafirliğe gelmiş ölümlü kişiler miyiz? Daha ziyade usul bakımından ve anlamış olmak için soruyorum.

”Kurnaz” soru tesirini gösterdi; herkes, birbirinden cevap bekliyormuş gibi, bakışıyordu, sonra birdenbire, emir almış gibi, gözlerini Verhovenski ile Stevrogin’e çevirdiler.

M-me Virginskaya:

— Ben sadece: “Biz toplantıda mıyız?” sorusunun oya konulmasını teklif ediyorum, dedi.

Sesler duyuldu:

— Ben de iştirak ediyorum, ben de.

Virginski:

— Sanırım ki daha ziyade intizam olur, diye tasdik etti.

Ev sahibesi:

— Öyleyse oya geçiyoruz, diye ilâve etti. Lyamşin, rica ederim piyanonun başına geçin: oyunuzu oradan da verebilirsiniz.

Lyamşin:

— Gene! diye bağırdı; size yeteri kadar çaldım.

— Sizden ısrarla rica ediyorum, oturun çalın; davaya faydalı olmak istemiyor musunuz?

— Sizi temin ederim ki, Arina Prohorovna, dışarıdan kimse dinlemez. Bu sadece sizin kuruntunuz. Hem pencereler de yüksek, hem zaten dinleyecek bile olsalar bir şey anlayamazlar ki.

Bir ses:

— Meselenin ne olduğunu kendimiz bile anlamıyoruz, diye homurdandı.

— Bense her zaman ihtiyatlı olmak gerek, diyorum. Yani olur da hafiyeler dinlerse, diyerek manalı manalı Verhovenski’ye baktı, varsın bizde doğum günü kutlandığını ve müzik çalındığını duysunlar.

Lyamşin:

— Hay, Allah kahretsin! diye küfretti, piyanonun başına geçti ve tuşlara hemen hemen yumruklarıyla vurarak boşuna bir vals çalmaya başladı.

M - me Virginskaya:

— Toplantı olmasını isteyenlerin sağ ellerini havaya kaldırmalarını teklif ediyorum, dedi.

Bazıları kaldırdı, bazıları kaldırmadı. Ellerini önce kaldırıp sonra yine indirenler, indirdikten sonra yine kaldıranlar oldu.

Bir subay:

— Hay Allah kahretsin! Ben bir şey anlayamadım, diye bağırdı.

Bir başkası:

— Ben de anlamadım, diye bağırdı.

Üçüncüsü:

— Hayır, ben anlıyorum, dedi evet ise el havaya kalkacak.

— İyi ama evet ne demek?

— Toplantı olsun demek.

— Hayır, olmasın demek.

Lise talebesi, m - me Virginskaya'ya:

— Ben toplantı için oy verdim, diye bağırdı.

— Öyleyse niçin elinizi kaldırmadınız?

— Hep size bakıyordum, siz elinizi kaldırmayınca ben de kaldırmadım.

— Ne manasızlık, ben teklif sahibi olduğum için elimi kaldırmadım. Baylar, yeniden aksini teklif ediyorum: toplantı olmasını isteyenler, varsın yerlerinde otursunlar ellerini de kaldırmassınlar, istemeyenler sağ ellerini kaldırsınlar.

Liseli:

— İstemeyenler mi? diye tekrar sordu.

M-me Virginskaya öfke içinde:

— Siz mahsus mu yapıyorsunuz? diye bağırdı.

— Hayır, müsaade buyurun, isteyenler mi, yoksa istemeyenler mi, bunu daha açıkça belirtmek gerek.

— İstemeyenler, istemeyenler.

Bir subay:

— Peki ama ne yapmamız gerek istemeyen olursa elini kaldıracak mı, kaldırmayacak mı? diye bağırdı.

Binbaşı:

— Hey gidi, anayasaya henüz alışmadık! diye işaret etti.

Topal öğretmen:

— Bay Lyamşin, öyle hızlı çalışıyorsunuz ki kimse bir şey duymuyor, diye işaret etti.

Lyamşin:

— Vallahi, Arina Prohorovna kimse dinlemiyor, diyerek yerinden fırladı. Hem çalmak istemiyorum, ben size misafirliğe geldim, davul çalmaya değil!

Virginski:

— Baylar, diye teklif etti, hepiniz cevap verin: biz toplantı halinde miyiz değil miyiz?

Her yandan:

— Toplantı, toplantı, diye bağırdılar.

— Öyleyse oya koymaya lüzum yok, yeter. Memnun musunuz, baylar, koymak lâzım mı?

— İstemez, istemez, anladık!

— Belki toplantı olmasını istemeyenler vardır?

— Hayır, hayır, hepimiz istiyoruz.

Bir ses:

— İyi ama toplantı ne demek? diye sordu, ona cevap vermediler.

Her yandan:

— Başkan seçmek gerek, diye bağırdılar.

— Ev sahibini, tabii ev sahibini!

Seçilen Virginski:

— Baylar, mademki öyle, demin yaptığım ilk teklifimi ortaya atıyorum: işle daha yakın ilgisi olan bir şey söylemek veya açıklama yapmak isteyen varsa zaman kaybetmeden hemen başlasın.

Herkes sustu. Herkesin gözü yine Stavrogin ile Verhovenski'ye çevrildi.

Ev sahibesi doğrudan doğruya:

— Verhovenski bir şey söylemek istemiyor musunuz? diye sordu.

Öteki oturduğu sandalyede gerinerek:

— Hiçbir şey, dedi. Ama bir kadeh konyak isterdim.

— Stavrogin siz istemiyor musunuz?

— Teşekkür ederim, içki içmem.

— Konyak değil bir şey söylemek istemiyor musunuz?

— Neye dair konuşacağım? Hayır, istemiyorum.

Ev sahibesi, Verhovenski'ye:

— Size konyak getirecekler, diye cevap verdi.

Üniversiteli kız ayağa kalktı. O daha önce de birkaç defa kalkacak olmuştı.

— Ben bahtsız üniversite talebelerinin ıstıraplarını bildirmeye ve onları her yerde protestoda bulunmaya teşvik için geldim...

Burada şaşırdı; masanın öteki ucunda başka bir rakip ortaya çıkmıştı, şimdi bütün gözler ona çevrildi. Uzun kulaklı Şigalev, karanlık, somurtkan bir yüzle yavaş yavaş yerinden kalktı ve melankolik bir tavırla kalın ve ince ince yazılmış bir defteri masaya koydu. Yerine oturmadan susup duruyordu. Birçokları telâş içinde deftere bakıyorlardı, ama Lyamşin, Virginski ve topal öğretmen, bir şeye memnun olmuş gibi görünüyorlardı.

Şigalev somurtarak, ama kesin bir ifade ile:

— Söz istiyorum dedi.

Virginski:

— Söz verilmiştir, diye müsaade etti.

Hatip oturdu, yarım dakika kadar sustuktan sonra azametli bir sesle:

— Baylar!... dedi.

Konyak getirmeye giden çay dağıtan akraba kız, tepsi ve tabaksız olarak parmaklarıyla tutup getirdiği kadehi Verhovenski'nin önüne koyarken tiksinti ve nefret sezilen bir sesle:

— İşte konyak, dedi. Sözü kesilen hatip azametle durdu.

Verhovenski, kadehi boşaltırken:

— Zarar yok devam edin, ben dinlemiyorum, diye bağırdı.

şigalev, yeniden söze başladı:

— Baylar, dikkatinizi çekerken ve aşağıda göreceğiniz gibi, birinci derecede önemi olan bir noktada yardımınızı isterken, bir nsz olarak şunu söylemek zorundayım.

Pyotr Stepanoviç birdenbire:

— Arina Prohorovna, sizde makas var mı? diye sordu.

Öteki gözlerini alabildiğine açarak:

— Makası ne yapacaksınız? diye sordu.

— Tırnaklarımı kesmeyi unuttum,  gündür niyet ediyorum, dedi, bu sırada uzun kirli tırnaklarını kaygısızca gözden geçiriyordu.

Arina Prohorovna kızardı, ama kız Virginskaya'nın bunda bir şey hoşuna gider gibi oldu.

— Galiba makası demin şurada, pencere önünde görmüştüm, diyerek yerinden kalktı, gitti, makası bulup hemen getirdi. Pyotr Stepanoviç onun yüzüne bile bakmadan makası aldı ve tırnaklarıyla uğraşmaya başladı. Arina Prohorovna, bunun tabii bir hareket olduğunu anlayarak daha önce alındığı için utanç duydu. Herkes sessizce bakışıyordu. Topal ğretmen, hem öfke, hem de hasetle Verhovenski'yi süzüyordu.

şigalev, devam etti:

— şimdiki toplumun yerine gelecek olan toplumun sosyal kuruluşu meselesine verdiğim enerji neticesinde sosyal sistem yaratıcılarının ta eski devirlerden bizim 187... yılına kadar hep kendi kendilerini yalanlayan, tabii bilimlerden ve insan denen bu acayip hayvandan bir şey anlamayan hayalci, masalcı kimseler oldukları kanaatine vardım. Rousseau, Fourier, bütün bunlar alüminyumdan stnlardır ki insan toplumuna değil, serelere yarayacak şeylerdir. Ama gelecek umumî şekil, nihayet hepimizin harekete

geçmeye hazırlandığımız şu sırada, dünyanın teşkilâtlandırılması için kendi sistemimi teklif ediyorum. İşte o! diyerek deftere vurdu. Toplantıda bulunanlara elden geldiği kadar kısaltılmış bir şekilde açıklamak istemiştin, ama görüyorum ki birçok sözlü açıklamalara da lüzum görülecektir, bunun için bütün açıklamalar, kitabımın bölüm sayısına göre, hiç değilse on akşama ihtiyaç gösterecektir. (Gülüşmeler duyuldu.) Bundan başka önceden bildirmek isterim ki sistemim bitirilmiş değildir. (Yine görüşmeler.) Ben, kendi elimdeki bilgilerin arasında şaşırdım ve çıkardığım sonuç ilk defa ortaya attığım fikirlerle taban tabana zıttır. Sonsuz bir hürlükle başlıyor, sonsuz bir zulümle sona erdiriyorum. Ancak ilâve edeyim ki sosyal formülü halletmek için başka hiçbir hal çaresi yoktur.

Gülüşmeler gittikçe artıyordu, ama gülenlerin çoğu gençlerdi yani işin içyüzünü bilmeyen misafirler. Ev sahibesiyle Liputin'in ve total öğretmeninin yüzlerinde bir hoşnutsuzluk ifadesi belirdi.

Bir subay usulca:

— Kendiniz sistem işinde ümitsizliğe kapıldığınıza göre biz burada ne yapabiliriz? diye işaret etti.

Şigalev sert bir hareketle:

— Haklısınız, muvazzaf subay efendi, diye ona cevap verdi. Ümitsizlik sözünü kullanmakla da isabet buyurdunuz. Evet, ben ümitsizliğe kapıldım bununla beraber kitabımda açıklanan şeylerin değiştirilmesine imkân yoktur. Onun için zaman kaybetmeden toplantıda hazır bulunanların, kitabımı okuyup dinledikten sonra düşüncelerini ortaya atmalarını rica ediyorum. Üyeler dinlemek istemezlerse daha başlangıçta, erkekler memuriyetteki işleriyle, kadınlar da mutfaklarında uğraşmak için ayrılalım, çünkü kitabımı reddettikten sonra başka hal çaresi bulamayacaklardır. Hiçbir su-ret-le! Zamanı kaçırmamanın gene kendilerine zararı dokunur, çünkü eninde sonunda yine aynı şeye döneceklerdir.

Bir hareket başladı: “Ne o, yoksa deli mi?” diyen bazı sesler duyuldu.

Lyamşin:

— Demek ki bütün mesele Şigalev'in ümitsizliğine bağlı, diye işaret etti, asıl mesele ise şu: o, ümitsizliğe kapılmalı mı, kapılmamalı mı?

Lise öğrencisi:

— Şigalev'in ümitsizliğe yakın olması kişisel bir meseledir, dedi.

Bir subay:

— Şigalev'in ümitsizliği ne dereceye kadar umumî dava ile ilgilidir, bununla beraber onu dinlemeli mi, dinlememeli mi? diye neşeli kararını verdi.

Nihayet topal atıldı:

— Hayır, mesele o değil, diye işaret etti, alaylı bir edası vardı, öyle ki onun ciddî mi konuştuğunu yoksa şaka mı ettiğini anlamak zordu. Burada mesele o değil baylar. Bay Şigalev davasına ciddilikle bağlıdır, aynı zamanda da pek alçak gönüllük ediyor. Kitabını biliyorum. Meselenin tam manasıyla halledilmesi için insanların iki eşit olmayan kısma ayrılmasını teklif ediyor. Toplumun onda biri şahsî hürriyet ve geri kalan onda dokuzu üzerinde sonsuz bir hâkimiyet kazanıyor. Ötekilerse şahsiyetlerini kaybetmek ve bir sürü haline gelmek zorundadırlar. Sonsuz bir itaat göstererek ilk çağ masumiyeti ile bir arada bir sürü tekâmül devresi geçirdikten sonra ilk çağ cenneti gibi bir şeye kavuşacaklardır, ama aynı zamanda çalışacaklardır da. Yazarın teklif ettiği, insanlığın onda dokuzunun iradeden mahrum ve birçok kuşakların yeniden terbiye edilerek bir sürü haline getirilmesine dair tedbirler oldukça dikkate değer şeylerdir, tabii bilgilere dayanmaktadır ve pek mantıkîdir. Bazı sonuçları kabul etmemek mümkün, ama yazarın zekâ ve bilgisinden şüphe etmek zor. Ne yazık ki on akşam şartı durumumuza uygun gelmiyor yoksa birçok meraklı şeyler dinlemiş olurduk.

M - me Virginskaya, hatta bir çeşit korku ile:

— Siz bunu ciddî mi söylüyorsunuz? diye topala sordu. Bu adam, insanları nereye sokacağını bilmediği için onların onda dokuzunu köle haline getirmek istiyorsa? Ben ondan çoktan beri şüphe ediyordum ya!

Topal:

— Yani kardeşiniz hakkında öyle mi? diye sordu.

— Akrabalık ha? Yoksa siz benimle alay mı ediyorsunuz?

Üniversiteli kız öfkeli öfkeli:

— Bundan başka aristokratlar için çalışmak ve onlara Tanrılar gibi boyun eğmek bir alçaklıktır! diye işaret etti.

Şigalev âmirane bir sesle:

— Teklif ettiğim alçaklık değil, yeryüzü cennetidir, bundan başka yeryüzünde cennet

olamaz, diye bağırdı.

Lyamşin:

— Bense cennet yerine, diye bağırdı, insanların onda dokuzunu, madem ki onları sokacak bir yer yoktur, tutar havaya uçururdum ve yalnız kültürlü bir insan kitlesini alıkoyardım, onlar da alimane bir şekilde yaşayıp giderlerdi.

Üniversiteli kız parladı:

— Ancak bir palyaço böyle konuşabilir.

M-me Virginskaya:

— O, bir palyaço, ama davaya faydalı, diye fısıldadı.

Şigalev, ateşli ateşli Lyamşin'e:

— Bu belki de meselenin en iyi hal şekli olurdu, dedi. Siz, tabii, ortaya ne kadar derin bir fikir attığının farkında bile değilsiniz, neşeli bay. Ama sizin bu düşüncenizin tatbikine hemen hemen imkân olmadığına göre sadece yeryüzü cennetiyle yetinmek gerekecek, mademki buna öyle denildi.

— Bununla beraber, oldukça saçma bir şey, diye Verhovenski'nin ağzından kaçtı. Ama kendisi oldukça kayıtsızdı ve gözlerini kaldırmadan tırnaklarını kesmeye devam ediyordu.

Topal, sanki onunla çatışmak için ilk sözü bekliyormuş gibi, hemen atıldı:

— Neden saçma oluyormuş? Yani neden saçma? Bay Şigalev, kısmen insan severliğe inanan biridir; ama hatırlayınız, Furier, ayrıca Kabet ve hatta Prudon'da meselenin halli için birçok zalimce, en hayali şeyler vardır. Bay Şigalev, hatta belki onlardan daha ayık bir kafa ile meseleyi hallediyor. Sizi temin ederim ki bazı şeyleri kabul etmemek mümkün değildir. O, belki herkesten daha az realizmden uzaklaşmıştır ve onun yeryüzü cenneti, hemen hemen gerçek bir cennettir, yani insanlığın kaybetmemek için iç çektiği cennettir, yani her hangi bir zaman o mevcut olmuşsa.

Verhovenski:

— Eh, zaten baltayı taşa vuracağımı biliyordum, diye mırıldandı.

Topal gittikçe sinirlenerek:

— Müsaade buyurun, dedi. Geleceğin sosyal kuruluşu üzerinde fikir yürütmek her düşünen insan için yenilmez bir ihtiyaçtır. Hertzen ömrü boyunca yalnız bunu düşündü.

Belinski, kesin olarak bildiğime göre, bütün akşamlarını gelecek sosyal idarenin en ince taraflarını, yani mutfak kısmını göz önüne alarak dostlarıyla tartışarak geçirmiştir.

Binbaşı birdenbire:

— Bazıları akıllarını bile oynatıyorlar, dedi.

Liputin, nihayet taarruza geçmeye cesaret eder gibi:

— Ne olursa olsun, diktatörler gibi oturup susmaktansa, konuşa konuşa bir sonuca varılabilir, diye fısıldadı.

Verhovenski mırıldandı:

— Ben, Şigalev için saçma demedim. Görüyor musunuz, baylar, diyerek hafifçe gözlerini kaldırdı, bence bütün bu kitaplar, Furier’ler, Kabet’ler, bütün o “çalışma hakları” Şigalevcilik, bütün bunlar, yüz binlercesinin yazılması mümkün olan roman gibi şeylerdir. Estetik bir şekilde zaman geçirmekten başka bir şey değildir. Anlıyorum, bu küçük şehirde canınız sıkıldığı için yazılmış kâğıda hemen atılıyorsunuz.

Topal sandalyesinde kımıldanarak:

— Müsaade buyurun, dedi, biz gerçi taşralıyız ve tabii, bu yüzden acınmaya layığız, ama bununla beraber, şimdiye kadar bu dünyada bizim gözümüzden kaçan ve bunun için ağlamamız gereken yeni hiçbir şey olmamıştır. İşte bize, yabancı menşeli beyannameler vasıtasıyla birleşmemiz ve dünyayı ne kadar tedavi edersen de tamamen tedavi etmeye imkân olmadığı, ama radikal bir şekilde yüz milyon kafa keserek kendimizi hafiflettikten sonra hendekten atlamak daha kolay olacak diye kümeler vücuda getirmemiz söyleniyor. Fikir güzel, şüphesiz ama sizin öyle küçümsediğiniz “Şigalevcilik” gibi, tatbikine imkân olmayan bir şeydir.

Verhovenski, sanki kendisi de farkında değilmiş gibi, ağzından şu sözleri kaçırdı:

— E, ben fikir yürütmek için gelmedim, daha aydınlık olsun diye mumu kendine çekti.

— Yazık ki fikir yürütmek için gelmemişsiniz, çok yazık ki şimdi de tuvaletinizle uğraşıyorsunuz.

— Benim tuvaletimden size ne?

Liputin oldu olacak diye:

— Yüz milyon başın kesilmesini gerçekleştirmek, propaganda ile dünyayı yenileştirmek kadar güçtür. Hatta bu Rusya’da olursa daha da zordur.

Bir subay:

— Şimdi zaten Rusya'ya bel bağlıyorlar, diye mırıldandı.

Topal atıldı:

— Bel bağladıklarını da duyduk. Bizim güzel vatanımız, büyük meseleyi halletmeye muktedir bir memleket olarak üzerine esrarlı bir indeks çevrilmiş olduğunu biliyoruz: meseleyi yavaş yavaş propaganda ile hallettiğimiz takdirde ben şahsen bir şey kazanabilirim, hiç olmazsa canımın istediği gibi gevezelik ederim, amirlerimden de sosyal davaya hizmette bulunduğum için rütbe alırım. İkinci şıkta, yüz milyon başın kesilmesi suretiyle çabucak hal yoluna gidilirse benim mükâfatım ne olabilir? Propaganda etmeye başlarsın, bir de bakarsın, olur ya, dilini kesiverirler.

Verhovenski:

— Sizin dilinizi muhakkak keserler dedi.

— Gördünüz mü ya. En elverişli şartlar altında bile böyle bir kesimin elli yahut otuz yıldan önce sona erdirilmesine imkân olmadığına göre, çünkü ötekiler de koyun değiller ya, belki de kafalarını kestirmezler, öyleyse pııyı pırtıyı toplayıp sakın denizlerin ötesine, sakın adalara göç edip orada huzur içinde gözlerini kapamak daha iyi olmaz mı? İnanın, diyerek önemle parmağını masaya vurdu, böyle propaganda ile sadece göçmenliği teşvik edersiniz, başka hiçbir şey elde edemezsiniz!

O, sözlerini galiba muzaffer bir eda ile bitirdi. Bu ilimizin sağlam kafalarından birisi idi. Liputin, sinsi sinsi gülüyordu, Virginski biraz hüznle dinliyordu, geri kalanların hepsi, ayrıca hanımlarla subaylar, tartışmayı dikkatle takip ediyorlardı. Hepsi, yüz milyon başın ajanının sırtının duvara dayandığını anlıyor, bakalım sonu nereye varacak diye bekliyorlardı.

Verhovenski, eskisinden daha soğukkanlılıkla, hatta canı sıkılmış gibi, mırıldandı:

— Siz bunu iyi söylediniz. Göç etmek iyi bir düşünce. Ama yine de, önceden sezdiğiniz gibi, menfaatinize dokunmasına rağmen, umumî davaya her gün biraz daha gönüllü katıldığına göre, siz olmazsanız da olur. Burada, azizim, eski imanın yerine yeni iman geliyor, işte onun için bu kadar gönüllü var ve bu büyük bir iş. Sizse göç edin! Hem biliyor musunuz, ben size sakın adalara değil, Drezden'e gitmeyi tavsiye ederim. Birincisi, orası hiçbir zaman salgın hastalık görmemiş bir şehirdir, sizse aydın bir insan olduğunuza göre herhalde ölümden korkarsınız; ikincisi, Rusya sınırına yakın, öyle ki sevgili vatanınızdan

iratlarınızı çabucak alabilirsiniz, üçüncüsü sanat hazinleri denen şeyler var, sizse eski edebiyat öğretmeni olduğunuza göre estetik bir insan olmalısınız; eh, nihayet orası küçük bir İsviçre'yi de ihtiva ediyor, bu da artık şairane duygular için, çünkü herhalde şiir yazıyorsunuz. Sözün kısası çantada keklik.

Bir hareket oldu, bilhassa subaylar kımıldandı. Bir an daha geçseydi hepsi birden konuşacaktı. Ama topal öğrenmen sinirlenerek yeme atıldı:

— Hayır, biz henüz belki de umumî davayı bırakıp gitmeyiz! Bunu anlamak gerek..

Verhovenski birdenbire:

— Yani nasıl, size teklif etseydim beşlik kümeye girer miydiniz? diye bağırdı ve makası masaya bıraktı.

Herkes titrer gibi oldu. Esrarlı adam, birdenbire açılmıştı. Hatta doğrudan doğruya “beşlik kümeden” söz açmıştı.

Topal kaçamaklı bir sesle:

— Herkes kendisini namuslu bir insan olarak bilir ve umumî davadan uzaklaşmaz, dedi, ama...

Verhovenski, hakimane ve sert bir sesle onun sözünü kesti:

— Hayır, artık bunun aması maması yok. Baylar, size şunu bildiririm ki bana lâzım olan doğrudan doğruya bir cevaptır. Pek iyi biliyorum ki buraya gelip kendim sizi bir araya topladığım için size bazı açıklamalarda bulunmak zorundayım (yine beklenmedik bir açıklama) ama sizin düşüncelerinizin mahiyetini bilmeden hiçbir şey anlatamam. Konuşmaları geçelim, şimdiye kadar tam otuz yıl konuşulduğu gibi yine tam otuz yıl konuşacak değiliz, size soruyorum, sizin için daha sevimli olan nedir: sosyal romanlar yazarak kalem odalarında insanlığın bin yıl sonrasına ait kaderini tayin etmek gibi yavaş bir şekilde yol almak mı ki bu zaman içinde despotizm, sizin ağzınızın dibinden kaçırdığınız yağlı lokmaları kendisi yutacaktır, yoksa siz mahiyeti ne olursa olsun çabuk karar taraftarı mısınız, bu karar nihayet sizin ellerinizi çözecek, insanlığa, kâğıt üzerinde değil enginde, gerçekte sosyal binayı inşa etmeyi sağlayacaktır? “Yüz milyon baş” diye bağıyorlar bu, belki henüz bir hayal, ama yavaş ve kâğıt üzerinde hayal kurarken despotizm şöyle yüz yıl gibi bir zaman içinde yüz değil beş yüz milyon baş yerse? Şunu da işaret edin, tedavi kabul etmeyen hasta siz ona reçete üzerinde hangi ilâcı yazarsanız yazın, tedavi edilemez, aksine, savsaklayacak olursanız öyle çürür ki, hastalık bize de bulaşır, şimdi henüz ümit bağlayabildiğimiz bütün taze kuvvetleri de bozar, öyle ki

nihayet hepimiz yıkılır gideriz. Liberal ve belıg bir şekilde cene cıalmanın pek hoş bir şey olduğunu tamamiyla kabul ediyorum harekete geemek ise zor... Ama her neyse, ben konuşmasını bilmiyorum; buraya bazı şeyler bildirmek üzere geldim. Bunun için toplantıda bulunanlardan, sözlerimin oya konulmasını değil doğrudan doğruya ve sade bir şekilde söylemelerini istiyorum: bataklıkta kaplumbağa adımı mı, yoksa bataklığın üzerinden tam yol mu?

Liseli öğrenci coşarak:

— Ben tam manasıyla tam yol taraftarıyım! diye bağırdı.

Lyamşın:

— Ben de, diye cevap verdi.

Bir subay:

— Seemede tabii şüphes yok, diye mırıldandı, onun arkasından bir başkası, sonra üçüncüsü aynı düşünceyi destekledi.

Asıl mesele Verhovenski'nin "haberlerle" geldiği ve bunları şimdi bildireceğini kendisinin söylemiş olmasıydı. Verhovenski, hazır bulunanları süzerek:

— Baylar, görüyorum ki herkes beyannamelerdeki gibi karar veriyor, dedi.

— Herkes, herkes, diye birçok sesler duyuldu.

Verhovenski, topala:

— Anlaşıldığına göre siz de itiraz etmiyorsunuz? diye sordu.

Öteki biraz kızaracak oldu:

— Ben, yani şey, şimdi herkesle beraber razı oldum, ama bu sırf şeyi... bozmamak için...

— İşte siz hepiniz böylesiniz! Liberalce konuşma uğruna altı ay tartışmaya hazırdır, ama yine de oyunu herkesle beraber verir! Baylar iyice düşünün, gerçekten de hepiniz hazır mısınız?

(Neye hazır mısınız? Soru belirsiz, ama dehşetli çekici.)

— Elbette, hepimiz... diye bağıran sesler duyuldu. Ama bu arada herkes birbirine bakıyordu.

Değişik manada heyecanlandılar, çok heyecanlandılar. Topal, Verhovenski'ye hücum

etti:

— Müsaadenizle işaret edeyim ki bu gibi soruların cevapları şarta bağlıdır. Kararımızı vermekle beraber, bilmelisiniz ki yine de böyle tuhaf bir şekilde sorulan bir soru...

— Ne gibi tuhaf bir şekilde?

— Öyle, çünkü bu gibi sorular böyle sorulmaz.

— Lütfen öğretir misiniz? Ama biliyor musunuz, ilk önce sizin güceneceğinizi anlamıştım.

— Bizden hemen harekete geçmeye hazır olduğumuza dair cevabı kopardınız, ama böyle yapmaya ne hakkınız vardı. Böyle sorular sormak için kimden talimat aldınız?

— İyi ama bunu daha önce sormayı akıl etseydiniz! Peki, niçin cevap verdiniz? Razi olduktan sonra aklınız başınıza geldi.

— Bence, baş sorunuzun havaice açıklığı, sizin ne talimat aldığınız, ne de buna hakkınız olduğu düşüncesini uyandırıyor sadece kendiliğinizden merak ettiniz.

Verhovenski, büyük bir telâşa kapılmış gibi:

— Neden bahsediyorsunuz? Neden bahsediyorsunuz? diye bağırdı.

— Şundan bahsediyorum ki sorguya çekme, ne şekilde olursa olsun, birbirini tanımayan yirmi kişinin bulunduğu bir yerde değil, baş başa yapılır! diye homurdandı. O, içinde birikenlerin hepsini dökmüştü, ama pek sinirliydi,. Verhovenski, ustaca değiştirdiği telaşlı bir yüzle toplantıdakilere döndü.

— Baylar, hepinize şunu arz etmek isterim ki, bütün bunlar saçma ve konuşmamız sınırları aşmıştır. Ben henüz kimseyi sorguya çekmedim ve hiç kimse benim sorguya çektiğimi söyleyemez, biz sadece düşüncelerimizi açıkladık. Öyle değil mi? Öyle veya böyle, ama siz beni telâşlandırıyorsunuz, diyerek gene topala döndü, burada bu gibi masum şeylerden baş başa bahsetmek gerektiği aklıma bile gelmemişti. Yoksa ihbardan mı korkuyorsunuz? Şimdi aramızda bir hafiye bulunabilir mi?

Herkeste dehşetli bir telâş baş gösterdi; herkes bir ağızdan konuşmaya başladı.

Verhovenski:

— Baylar, böyle bir şey olsa bile herkesten çok ben kendimi ele vermiş oluyorum, bunun için bir soruya cevap vermenizi teklif edeceğim, tabii isterseniz. İrade sizin.

Hepsi bir ağızdan bağırdı:

— Nasıl bir soru? Nasıl bir soru?

— Soru şu, öyle ki ondan sonra bir arada bulunup bulunmamız yahut şapkalarımızı alarak dağılmamız gerektiği anlaşılacaktır.

— Soru, soru?

— İçinizden birisi, siyasî bir cinayet tasarlandığını bilmiş olsaydı bütün sunucu bildiği halde bunu ihbar eder miydi, yoksa olayların gelişmesini bekleyerek evinde mi otururdu? Burada görüşler başka başka olabilir. Soruya verilecek cevap, dağılmamızın veya daha birçok akşamlar beraber bulunmamızın gerektiğini gösterecektir. Müsaadenizle ilk olarak size sorayım, diyerek topala döndü.

— Neden ilk olarak bana soruyorsunuz?

— Çünkü her şeye siz başladınız. Lütfen kaçamaklı cevap vermeyin, burada kurnazlık para etmez. Ama nasıl isterseniz irade sizin.

— Affedersiniz, ama böyle bir soruya cevap vermek insanın gücüne gider.

— Hayır, daha açık bir cevap veremez misiniz?

— Hiçbir zaman gizli polis hafiyesi olmadım, diyerek daha ziyade kaçamaklı davrandı.

— Lütfedin, daha açık konuşun, bekletmeyin.

Topal öyle öfkелendi ki, hatta cevap bile vermedi. Gözlükleri altından sessizce, öfkeli bakışlarla eziyet edene bakıyordu.

Verhovenski:

— Evet veya hayır? İhbar eder miydiniz, etmez miydiniz? diye bağırdı.

Topal ondan iki kat fazla bağırarak:

— Tabiidir ki ihbar etmem! dedi.

Birçok sesler duyuldu:

— Kimse de ihbar etmez.

Verhovenski devam etti:

— Müsaadenizle size sorayım, binbaşı, ihbar eder miydiniz, etmez miydiniz? Şunu da işaret edeyim ki mahsus size soruyorum.

— İhbar etmem.

— Ama birisinin başka birini, yani her hangi bir faniyi öldürmek ve soymak istediğini bilseydiniz, ihbar ve tembih ederdiniz değil mi?

— Elbette, vatandaşlıkla ilgili bir olay, ötede ise siyasî ihbar. Gizli polis hafiyesi değilim.

Gene sesler duyuldu:

— Burada hiç kimse hafiye değil. Lüzumsuz bir soru!

Üniversiteli kız:

— Bu bay niçin kalkıyor? diye bağırdı.

Ev sahibesi:

— Bu, Şatov. Niçin ayağa kalktınız, Şatov? diye bağırdı.

Şatov, gerçekten ayağa kalkmıştı; şapkası elinde Verhovenski'ye bakıyordu. Galiba ona bir şey söylemek istiyordu, ama tereddüt ediyordu. Yüzü sararmıştı, kızgındı, ama kendini tuttu, bir kelime söylemedi ve sessizce odadan çıkmaya davrandı.

Verhovenski, onun arkasından esrarlı bir sesle:

— Şatov, ama bu sizin için kârlı olmayacak, dedi.

Şatov, kapıdan:

— Ama senin gibi bir hafiye ve alçak için kârlı olacak, diye bağırarak cevap verdi ve büsbütün çıktı gitti.

Yine bağırmalar, nidalar duyuldu.

Birisi bağırdı:

— İşte tecrübe diye buna derler!

Bir başkası:

— İşe yaradı! diye bağırdı.

Üçüncüsü:

— Geç yaramadı mı? diye işaret etti.

— Onu kim çağırdı? Kim kabul etti? Şatov neyin nesi? İhbar eder mi, etmez mi? diye

sorular yağıyordu.

Birisi:

— İhbar edecek olsaydı, belli etmezdi, o ise tükürdü ve çıktı gitti, diye işaret etti.

Üniversiteli kız:

— İşte Stavrogin de kalkıyor, Stavrogin de soruya cevap vermedi, diye bağırdı.

Ev sahibesi:

— Müsaade buyurun, bay Stavrogin, hepimiz soruya cevap verdiğimiz halde siz sessizce gidiyorsunuz?

Stavrogin:

— Sizi ilgilendiren soruya cevap vermeye lüzum görmüyorum, diye homurdandı.

Birkaç ses:

— Ama biz kendimizi teşhir ettik, sizse etmediniz.

Stavrogin:

— Kendinizi teşhir etmenizden bana ne? diyerek güldü, ama gözleri parladı.

— Bana ne, ne demek? Ne demek? diye bağırان birkaç ses duyuldu.

Birçokları yerlerinden fırladı. Topal:

— Müsaade buyurun, baylar, müsaade buyurun, diye bağıırıyordu. Bay Verhovenski de cevap vermedi, sadece sordu.

Bu hatırlatma büyük bir tesir gösterdi. Herkes birbirine baktı. Stavrogin, topalın yüzüne bakarak bir kahkaha attı ve dışarı çıktı, Kirillov da onu takip etti. Verhovenski onların arkasından hole koştu.

Stavrogin'in elini yakalayıp var kuvvetiyle sıkarak:

— Siz bana ne yapıyorsunuz? diye mırıldandı. Öteki sessizce elini kurtardı.

— Şimdi Kirillov'un evine gidin, ben de geleceğim... Bu bana çok lâzım, çok lâzım.

Stavrogin:

— Bana lâzım değil! diyerek kesip attı.

Kirillov:

— Stavrogin gelecek, diye sözü kesti. Stavrogin gelmeniz lâzım. Orada size bir şey göstereceğim.

Dışarı çıktılar.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

İvan - Çareviç

Onlar dışarı çıktılar. Pyotr Stepanoviç, karışıklığı yatıştırmak için “toplantıya” dönecek oldu, ama herhalde uğraşmaya değmeyeceğini anlayarak her şeyi yüzüstü bıraktı. İki dakika sonra yolda gidenlerin peşinden uçuyordu. Koşarken Filippov’un evine daha kestirme gidilen bir sokak arasını hatırladı; diz boyu çamura batarak sokak arasına daldı ve gerçekten de Stavrogin ile Kirillov sokak kapısından girerken o da onlara yetişmişti.

Kirillov:

— Demek buradasınız? diye işaret etti; bu iyi. Giriniz.

Stavrogin, taşlığa konmuş ve artık kaynamak üzere olan semaverin yanından geçerken:

— Nasıl oluyor da yalnız yaşadığınızı söylüyorsunuz? diye sordu:

Kirillov:

— Kiminle oturduğumu şimdi göreceksiniz, diye mırıldandı.

Henüz içeri girmişlerdi ki, Verhovenski demin Lembke’den aldığı imzasız mektubu çıkarıp Stavrogin’in önüne koydu. Üçü de oturdular. Stavrogin sessizce mektubu okudu.

— E? diye sordu.

Verhovenski, açıkladı:

— Bu alçak yazdığını yapacaktır. O, sizin emrinizde olduğuna göre ne yapmak gerektiğini öğretin. Size temin ederim, belki hemen yarın Lembke’ye gider.

— Eh, varsın gitsin.

— Varsın gitsin ne demek? Hele bunu önlemek mümkünse.

— Yanılıyorsunuz, o benim emrimde değil. Hem bana göre hepsi bir; o beni hiçbir şeyle tehdit etmiyor, yalnız sizi tehdit ediyor.

— Sizi de.

— Sanmam.

— Ama başkaları sizi bağışlamazlar, bunu anlamıyor musunuz? Bu lâf olsun diye söylenmiş bir şey. Yoksa paraya mı acıyorsunuz?

— Para lâzım mı?

— Mutlaka, iki bin yahut en az bin beş yüz. Yarın hatta bugün bana parayı verin, yarın akşam Petersburg’a yolcu ederim, onun da istediği zaten bu. İsterseniz Marya Timofeyevna ile beraber, bunu işaret edin.

O, büsbütün şaşırılmış bir haldeydi, sözlerine dikkat etmiyordu, düşünmeden konuşuyordu. Stavrogin, şaşkınlık içinde onu süzüyordu.

— Marya Timofeyevna’yı göndermeme sebep yok.

Pyotr Stepanoviç: alaylı bir gülümseme ile:

— Belki de istemiyorsunuz? diye sordu.

— Belki de istemiyorum.

Verhovenski:

— Sözün kısası para olacak mı, olmayacak mı? diye öfkeli bir sabırsızlıkla ve amirane bir eda ile Stavrogin’e bağırdı.

Öteki onu ciddî baştan ayağa süzdü.

— Para olmayacak.

— Hey, Stavrogin! Siz bir şeyler biliyorsunuz yahut bir şeyler yaptınız bile! Siz meydan okuyorsunuz!

Yüzü çarpıldı, dudaklarının kenarı titremeye başladı, sonra birdenbire manasız manasız güldü.

Nikolay Vsevolodoviç, sakın bir sesle:

— Malikâneniz için babanızdan para aldınız ya, diye işaret etti. Annem Stepan Trofimoviç adına altı veya sekiz bin ruble verdi. İşte kendi paranızdan bir beş yüz ruble verin. Ben nihayet başkaları için para vermek istemiyorum, zaten pek çok para dağıttım, bu benim gücüme gidiyor... diyerek kendi sözlerine kendisi de güldü.

— Vay, siz şaka etmeye başlıyorsunuz...

Stavrogin sandalyeden kalktı, hemen Verhovenski de kalktı, çıkış yolunu kapamak ister gibi, ani bir hareketle arkasını kapıya dayadı. Nikolay Vsevolodoviç onu kapıdan

itmek için bir hareket yapmışken birdenbire durdu.

— Ben size Şatov'u vermem, dedi. Pyotr Stepanoviç titredi, ikisi de birbirine bakıyordu.

Stavrogin, gözleri parlayarak:

— Şatov'un kanına niçin ihtiyacınız olduğunu demin size söylemiştim, dedi. Siz bu çamurla kümelerinizi birbirine yapıştırmak istiyorsunuz. Şimdi mükemmel bir şekilde Şatov'u kovdunuz: pek iyi biliyordunuz ki o: "ihbar etmem" demeyecekti, sizin karşınızda yalan söylemeyi de bir alçaklık sayardı. Ama ben, ben şimdi size niçin lâzım oldum. Hemen hemen sınır dışından beri yakamı bırakmıyorsunuz. Şimdiye kadar bana açıklamış olduğunuz şey, bir sayıklama. Bu arada beni Lebyadkin'e bin beş yüz ruble vermeye böylelikle Fedka'ya onu öldürmek fırsatını sağlamaya teşvik ediyorsunuz. Aynı zamanda karımı da öldürtmek istediğimi aklınıza koymuşsunuz, bunu da biliyorum. Bir cinayetle elimi kolumu bağladıktan sonra benim üzerimde hâkimiyet kurmayı düşünüyorsunuz, öyle değil mi? Hâkimiyeti ne yapacaksınız? Hangi şeytanın uğruna ben size lâzım oldum? Son defa yakından yüzüme bakın: ben sizin adamınız mıyım ve beni bırakın.

Verhovenski soluyarak:

— Size Fadka kendisi mi geldi? diye mırıldandı.

— Evet, kendisi geldi; onun fiyatı da bin beş yüz ruble... Nah, işte kendisi, işte orada duruyor... diyerek Stavrogin elini uzattı.

Pyotr Stepanoviç, çabucak o tarafa döndü. Eşikten, karanlıktan yeni birisi içeri giriyordu, bu Fedka idi, arakasında yarım gocuk vardı, ama kendi evindeymiş gibi, başında şapka yoktu. Ayakta duruyor, düzgün beyaz dişlerini göstererek sırıtıyordu. Sarıya çalan siyah gözleri, efendileri inceleyerek her tarafı tarıyordu. Onun anlayamadığı bir şey vardı: onu, anlaşılan şimdi Kirillov getirmişti, Fedka'nın soru dolu gözleri de ona çevrilmişti; eşikte duruyor, ama odaya girmek istemiyordu.

Stavrogin:

— Onu, pazarlığımızı duysun yahut elimizde paraları bile görsün diye burada hazır bulunduruyorsunuz, öyle değil mi? diye sordu ve cevap beklemeden evden çıktı. Verhovenski, sokak kapısında peşinden yetişti, deli gibiydi.

Onun kolunu yakalayarak:

— Dur! Bir adım atamazsınız! diye bağırdı. Stavrogin kolunu çekti, ama kurtaramadı. Benliğini büyük bir öfke kapladı: sol eliyle Verhovenski'yi saçlarından yakalayarak var kuvvetiyle yere çarptı ve kapıdan çıktı. Ama henüz otuz adım bile gitmemişti ki öteki peşinden yetişti.

Titreyen bir sesle:

— Barışın, barışın, diye fısıldadı.

Nikolay Vsevolodoviç omuz silkti, ama ne durdu, ne de başını çevirdi.

— Dinleyin, size hemen yarın Lizaveta Nikolayevna'yı getireyim, ister misiniz? Niye cevap vermiyorsunuz? Söyleyin, ne istersiniz? Dinleyin, size Şatov'u veririm, ister misiniz?

Nikolay Vsevolodoviç:

— Demek ki onu öldürmeyi aklınıza koyduğunuz doğru? diye bağırdı.

Deli adam, boğulur gibi çabuk çabuk konuşarak:

— Peki, Şatov'u ne yapacaksınız? Ne yapacaksınız? diyordu, bu sırada da her an ileri koşuyor ve herhalde kendisi de farkında olmadan, Stavrogin'in dirseğine yapışıyordu. Dinleyin: onu size veririm, barışın. Hesabınız kabarık, ama... barışın!

Stavrogin nihayet ona baktı ve şaşırıp kaldı. Bu her zamanki yahut demin odadaki bakış ve ses değildi; karşısında bambaşka bir yüz vardı. Sesinin ahengi o değildi: Verhovenski yalvarıyor, rica ediyordu. Bu, elinden en kıymetli şeyi alınmak istenen yahut alınan ve bu yüzden henüz kendine gelemeyen bir insandı.

Stavrogin:

— Neniz var, canım? diye bağırdı. Öteki cevap vermedi, ama peşi sıra koşuyor ve yalvaran, aynı zamanda ısrarlı gözlerle ona bakmaya devam ediyordu.

— Barışın! diye bir daha tekrarlardı. Dinleyin, çizmemin koncunda, Fedka'nınki gibi, bir bıçak var, ama ben sizinle barışırim.

Stavrogin sonsuz bir öfke ve şaşkınlık içinde:

— Peki, beni ne yapacaksınız nihayet, hay Allah kahretsin! diye bağırdı. Bu bir sır mı ne? Sizin nazar boncuğunuz muyum ben?

Öteki çabuk çabuk ve sayıklar gibi:

— Dinleyin, biz kargaşalık çıkarırız, diye homurdandı. Kargaşalık çıkarabileceğimize inanmıyor musunuz? Biz öyle bir kargaşalık çıkarırız ki her şey temelinden oynar. Karmazinov, tutunacak bir şey olmadığını söylemekte haklı. Karmazinov çok akıllı. Bütün Rusya’da böyle on tane küme olursa beni kimse yakalayamaz.

Stavrogin istemeyerek ağzından şu sözleri kaçırdı:

— Hepsi de böyle aptallar, değil mi?

— Ah, siz de biraz aptal olun Stavrogin, kendiniz de biraz aptal olun! Biliyor musunuz, bunu istemek için siz de pek öyle akıllı değilsiniz ki. Hem neden onlar aptal oluyorlar? Onlar pek öyle aptal değiller; bu zamanda herkesin aklı kendi aklı değil. Bugün öyle özel zekâlar yok. Virginski, bizden on kat temiz bir insan; eh, varsın olsun, ne yapalım. Liputin, madrabaz, ama ben onun zayıf tarafını biliyorum. Zayıf tarafı olmayan hiçbir madrabaz yoktur. Yalnız Lyamşin’in zayıf tarafı yok, ama kendisi avucumun içinde. Elimde birkaç tane böyle küme oldu mu, her yerde pasaport ve para bulurum, hiç olmazsa bu var ya? Hiç olmazsa bu olsun? Ve gizlenecek yerler, ondan sonra varsın arasınlar. Bir kümeyi ele geçirir, ötekinde şapa otururlar. Biz kargaşalık çıkarırız... İkimizin bu iş için yettiğimize sahiden inanmıyor musunuz?

— Şigalev’i alın, beni rahat bırakın.

— Şigalev, bir dâhi! Biliyor musunuz ki Furier ayarında bir dâhi; ama Furier’den daha cesur, Furier’den daha kuvvetli; onunla meşgul olacağım. O “eşitliği” bulmuş!

Stavrogin ona bir kere bakarak:

“Galiba sıtmaya tutuldu ve sayıklıyor; ona bambaşka bir şey oldu” diye düşündü. İkisi de durmadan yürüyordu.

Verhovenski:

— Onun defterinde çok iyi, diye devam etti, onda hafiyelik. Ona göre toplumun her üyesi birbirini gözetliyor ve ihbar etmek zorundadır. Hepsi birisine, birisi de hepsine ait. Hepsi köle ve kölelikte eşit oluyorlar. Daha da olmazsa iftira ve ölüm, ama esas mesele eşitlik. İlk iş olarak tahsilin, bilimin, istidatların seviyesi düşürülecek. Bilimlerle istidatlar, yüksek kabiliyetlere vergidir, öyleyse yüksek kabiliyetler daima hâkimiyeti ellerine almışlar ve zalim olmuşlardır. Yüksek kabiliyetlerin zalim olmamasına imkân yoktur ve daima getirdikleri faydadan ziyade halkı ahlâksızlığa sürüklemişlerdir; onları kovuyor yahut idam ediyorlar. Titero’nun dili kesiliyor, Copernic’in gözleri oyuluyor,

Shakspeare taşlarla dövülüyor, işte Şigalevcilik! Ha-ha-ha, size tuhaf mı görünüyor? Ben, Şigalevcilik'ten yanayım!

Stavrogin, adımlarını sıklaştırmaya ve bir an önce evine ulaşmaya çalışıyordu. “Bu adam sarhoşsa, nerede içti? diye aklına geliyordu. Yoksa konyaktan mı?”

— Dinleyin, Stavrogin: dağları düzlüğe çevirmek, gülünç bir düşünce değildir. Ben Şigalev'den yanayım! Tahsil istemez, bilim yeter! Bilim olmadan da eldeki malzeme bin yıla yeter, ama boyun eğmesini öğrenmeli. Dünyada eksik olan itaattir. Tahsil iştiyakı, aristokratik bir iştiyaktır. Birazcık aile veya aşk ortaya çıktı mı, işte size mülkiyet ihtiyacı. Biz arzuları öldürürüz: biz sarhoşluğa, dedikoduya, ihbara yol açarız; duyulmamış bir sefahat yayarız; her dehayı henüz beşikteyken söndürürüz. Her şey aynı kaynağa, tam bir eşitlik kaynağına. “Biz sanat öğrendik ve biz namuslu insanlarız, başka bir şey istemiyoruz” işte yakın zamanda İngiliz işçisinin verdiği cevap böyle idi. Yalnız lâzım olan lâzımdır, işte şimdiden sonra yeryüzünün dövizisi. Ama ürperti de lâzımmış; bu hususu da biz, hükmedenler düşünürüz. Kölelerin âmire ihtiyacı vardır. Tam bir itaat, tam bir şahsiyetsizlik, ama otuz yılda bir Şigalev, ürpertiye ileri sürüyor, birdenbire canları sıkılmasın diye hepsi birbirini yemeye başlıyor, tabii bir sınır dahilinde. Can sıkıntısı aristokratik bir duygudur; Şigarevcilik'te istek olmayacaktır. İstek ve ıstırap bizim için; köleler içinse, Şigalevcilik.

Stavrogin'in ağzından:

— Kendinizi bunun dışında tutuyorsunuz öyle mi? diye bir soru çıktı.

— Sizi de. Biliyor musunuz, ben dünyayı Papa'ya vermek istedim. Varsın yalın ayak başı kabak halkın karşısına çıksın: “İşte görün beni ne hale koydular!” desin. Herkeste onun peşinden gider, hatta ordu bile. Papa üstte, etrafında biz, bizim altımızda da Şigalevcilik. Yalnız *Internationale*'ın razı olması gerekir; böyle de olacaktır. İhtiyara gelince o dünden razı. Zaten onun için başka çıkar yol yok, işte sözlerim kulağınıza küpe olsun, ha-ha-ha, saçma mı? Söyleyin, saçma mı, değil mi?

Stavrogin öfke ile:

— Yeter, diye homurdandı.

— Yeter! Dinleyin papadan vazgeçtim! Şigalevcilikte cehenneme gitsin! Papa da cehenneme gitsin! Şigalevcilik değil, günün olayı lâzım, çünkü Şigalevcilik kuyumcu işi. Bu bir ideal, bu ilerisi için. Şigalev, her insan sever gibi aptal. Kara iş lâzım, Şigalev ise kara işten nefret ediyor. Dinleyin, Papa batıda olacak, bizde ise siz olacaksınız, siz!

Stavrogin:

— Peşimi bırakın, sarhoş herif! diye homurdandı ve adımlarını sıklaştırdı.

Pyotr Stepanoviç, adeta kendinden geçmiş bir halde:

— Stavrogin, siz güzelsiniz! diye bağırdı. Güzel olduğunuzu biliyor musunuz? Sizde en değerli olan taraf şu ki, siz bazen bunun farkında değilsiniz. Ah, ben sizi inceledim! Size sık sık yandan, bir köşeden bakıyorum! Sizde henüz açık yüreklilik ve saflık var, bunu biliyor musunuz? Dahası var, var! Siz, anlaşılan ıstırap çekiyorsunuz ve bunu saflığınız için çekiyorsunuz. Ben güzelliği severim. Nihilistler güzelliği sevmezler mi dersiniz? Onlar yalnız putları sevmiyorlar, ama ben putu seviyorum! Siz benim putumsunuz! Siz kimseye hakaret etmiyorsunuz ve herkes sizden nefret ediyor; siz herkesi kendinizle bir tutuyorsunuz ve herkes sizden korkuyor, bu iyi bir şey. Omzunuza vurmak için kimse size yaklaşılamaz. Siz müthiş bir aristokratsınız. Demokrasiye katılan bir aristokrata doyum olmaz! Hem kendinizin, hem de başkasının hayatını feda etmek sizin için hiçbir şey ifade etmez. Siz lâzım adamsınız. İşte bana mutlaka sizin gibisi lâzım. Sizden başka birisini tanımıyorum. Siz öncüsünüz. Siz güneşsiniz, bense sizin solucanınızım...

Ve birdenbire Stavrogin'in elini öptü. Stavrogin'in sırtı ürperdi, korku içinde elini çekti. Durdular.

Stavrogin:

— Deli! diye fısıldadı.

Öteki acele acele:

— Belki de sayıklıyorum, belki de sayıklıyorum! diye mırıldandı. Ama ben ilk adımı bulup çıkardım. Şigalev'ler pek çok! Ama bütün Rusya'da yalnız bir kişi ilk adımı icat etti. O adam da benim. Niçin bana bakıyorsunuz? Bana siz lâzımsınız, siz, siz olmadan ben bir sıfırım. Siz olmazsanız ben bir sineğim, şişe içinde bir ülkü, Amerika'sız Kolomb.

— Dinleyin, biz önce ortalığı karışıklığa veririz, diye dehşetli acele eden Varhovenski, her an Stavrogin'i sol yanından tutuyordu. Size daha önce de söylemiştim: biz milletin arasına karışırız. Biliyor musunuz ki biz daha şimdiden dehşetli kuvvetliyiz! Bizimkiler yalnız kesip yakan, klâsik atışlar yapan şunu bunu ısıranlardan ibaret değil. Böyleleri ancak engel olurlar. Ben disiplinsiz hiçbir şey anlamam. Ben sosyalist değilim, bir madrabazım, ha-ha-ha! Dinleyin onların hepsini hesapladım: talebeleriyle beraber onların Tanrısı ve beşiği ile alay eden öğretmen bizdendir. Tahsilli bir katili, kurbanlarından daha

münevver olduğundan para bulmak için öldürmeden yapamayacağını söyleyerek savunan avukat bizdendir. Bir şey hissetmek için bir köylüyü öldüren öğrenciler bizdendir. Suçluları suçsuz çıkaran jüri üyeleri baştanbaşa bizdendir. Yeteri kadar liberal olmadığı için mahkemede titreyen savcı bizdendir, bizden. İdare âmirleri, edebiyatçılar, ah, bizimkiler çok, pek çok, ama kendileri de bunun farkında değiller. Öte yandan öğrencilerin ve aptalların söz dinlemesi en son sınıra dayandı; öğretmenlerin safra kesesi patlamıştır; her yerde ölçüye sığmayan bir öğünme, bir canavar iştahı... Biliyor musunuz, biliyor musunuz, biz sadece hazır ülkücüklerle neler elde edebiliriz? Ben gitmiştim, Litte'nin tezi cinayet bir deliliktir, diye öfkeleniyordu; bir de geliyorum ki, cinayet artık delilik değil, sağduyumun ta kendisi ve hemen hemen bir vazife, hiç değilse asil bir itiraz. “Peki, medeni bir insan, paraya ihtiyacı olursa öldürmez de ne yapar?” Ama bunlar sadece meyveler. Rus Tanrısı “ucuzluk” karşısında yelkenleri suya indirdi. Halk sarhoş, analar çocuklar sarhoş, kiliseler bomboş, mahkemelerde ise: “Ya iki yüz değnek, ya bir kova getir” [Bir kova, kırk şişe votkadır.] Ah, neslin büyümesine izin verin. Ne yazık bekleyecek zaman yok, varsın daha sarhoş olsunlar, diyebilirdik! Ah, ne yazık proleterler yok! Ama olacak, olacak, iş o tarafa gidiyor...

Stavrogin:

— Ne yazık ki siz de aptallaştınız, diye homurdandı ve yoluna devam etti.

— Dinleyin, altı yaşlarında bir çocuk gördüm, sarhoş anasını eve götürüyordu, öteki de ona küfürler savuruyordu. Ben buna memnun muyum sanıyorsunuz? Bizim elimize geçerse, belki de tedavi ederiz... lüzum görürsek, kırk yıl için çöle süreriz... Ama şimdi bir veya iki nesil sürecektir bir sefahate ihtiyaç var; insanı iğrenç, korkak, gaddar, kendini seven bir çamur parçasına çevirecek duyulmamış, alçakça bir sefahate ihtiyaç var! Burada biraz alışsın diye “taze kan” lâzım. Niye gülüyorsunuz? Ben kendimi tekzip etmiyorum. Ben sadece insan severlere ve Şigalevciliğe itiraz ediyorum, kendime değil! Ben, bir madrabazım, sosyalist değilim. Ha-ha-ha! Ne yazık ki zaman dar. Ben Karmazinov’a mayısta başlamayı, sonbaharda bitirmeyi vaat ettim. Erken mi? Ha-ha! Biliyor musunuz, Stavrogin, size bir şey söyleyeyim: Rus halkı kötü sözlerle, sövüp saymakla beraber şimdiye kadar hayasızlığı bilmiyordu. Biliyor musunuz ki bu köle köylü, Karmazinov’dan çok daha ziyade kendini saymıştı. Ona sopa atıyorlardı, ama o kendi Tanrılarına kanat gerdi. Karmazinov ise bunu yapamadı.

Nikolay Vesvolodoviç:

— Eh, Verhovenski, sizi ilk defa dinliyorum ve hayret içindeyim, diye mırıldandı,

demek ki siz gerçekten de sosyalist değilsiniz, sadece siyasi bir... ikbalperestsiniz?

— Madrabaz, madrabaz. Benim kim olduğum sizde merak mı uyandırıyor? Kim olduğumu şimdi söyleyeceğim, zaten sözü oraya getiriyorum. Elinizi boşu boşuna öpmedim ya. Ama halk da bizim ne istediğimizi bildiğimize inanmalı, ötekiler gibi “kör parmağım gözüne” bir halde hareket etmediğimizi bilmeli. Ah, zaman olsaydı! Bütün felâket zamanın kıt oluşunda. Biz yıkacağımızı ilân ederiz... Neden, neden bu düşünce yine de o kadar çekici? Ama harekete geçmemiz lâzım. Biz yangınlar çıkarırız... Efsaneler yayarız... Burada en değersiz bir “küme” bile işe yarar. Ben size yine bu kümelerin içinde öyle adamlar bulurum ki gözlerini budaktan esirgemezler, üstelik bu şeref kendilerine verildi diye teşekkür ederler. Eh, işte kargaşalık başlar! Öyle bir sallantı olur ki böylesini henüz dünya görmemiştir... Rusya’yı duman kaplar, yeryüzü eski Tanrıları için ağlar... Eh, işte bu sırada biz de ortaya çıkarırız... Kimi?

— Kimi?

— Çareviç İvan’ı.

— Kim-i-i?

— Çareviç İvan’ı; sizi, sizi!

Satvrogin bir an düşündükten sonra:

— Düzmeyi mi? diye birdenbire sordu ve sonsuz bir hayret içinde deliye baktı. Ya, demek nihayet plânınız bu imiş!

Verhovenski, sevgi dolu bir sesle ve gerçekten sarhoş gibi fısıldadı:

— Deriz ki o “gizleniyor.” “O gizleniyor” sözünün ne demek olduğunu biliyor musunuz? Ama o, gelecek, gelecek. Biz skopetslerinkinden daha güzel bir efsane yayarız. O var, ama kimse onu görmedi, o gizleniyor. Biliyor musunuz, yüz binde bir kişiye göstermek de mümkün. Ve bütün dünyaya yayılır: “gördük, gördük.” Hızır İlyas’ın da arabasıyla gökyüzüne çıktığını “kendi gözleriyle” görmüşlerdi. Sizse Hızır İlyas değilsiniz; siz güzelsiniz, Tanrı gibi mağrur, kendisi için bir şey aramayan, “gizleniyor” damgasını taşıyan bir kurban. Başlıcası efsane! Siz onları bir bakışta yenersiniz. Yeni gerçeği getiriyor ve “gizleniyor.” Bu arada biz de birkaç Süleymanvari hüküm yayarız. Kümeler, beşlik kümeler ne güne duruyor, gazeteye lüzum yok! On binde bir kişinin dileği yerine getirilirse hepsi dileklerle gelirler. Her kazadan mujik bir yerde içerisine dileklerini atmaları emredilen bir kovuk olduğunu bilir. Ve yer yerinden oynar: “yeni âdil bir kanun geliyor”. Deniz köpürür ve derme çatma yapı çöker, o zaman biz, taştan binayı nasıl

yapacağımızı düşünürüz. İlk defa, yapıyı biz yapacağız, yalnız biz!

Stavrogin:

— Delilik! diye homurdandı.

— Neden, neden istemiyorsunuz? Korkuyor musunuz? Bir şeyden korkmadığınız için size yapıştım ya. Manasız mı buluyorsunuz? İyi ama ben henüz Amerika'sı olmayan bir Kolombum; Amerika'sız Kolomb bir mana taşır mı?

Stavrogin, susuyordu. Bu sırada evin tam önüne gelmiş, sokak merdiveninin önünde durmuşlardı.

Verhovenski onun kulağına eğilerek:

— Dinleyin, sizin için parasız yaparım; yarın Marya Timofeyevna işini halledeceğim parasız ve yarın size Liza'yı getiririm. Liza'yı ister misiniz, hemen yarın?

Stavrogin: “Ne o, yoksa gerçekten de aklını mı oynattı?” diye gülümsedi. Merdiven başında kapı açıldı. Verhovenski son defa onun eline sarılarak:

— Stavrogin, bizim Amerika? dedi.

Nikolay Vsevolodoviç, ciddî ve sert bir sesle:

— Niçin? diye homurdandı.

— İstemiyorsunuz, bunu zaten biliyordum. Yalan söylüyorsunuz, kötü, yolunu şaşırmış, şımarık beyzade, inanmıyorum, sizde kurt iştahı var!... Anlayınız, şimdi sizin hesabınız pek kabardı, sizi bırakmama imkân yok ki! Yeryüzünde sizin gibi bir başkası yok! Sizi, sınır dışındayken icat ettim; sizi yine size bakarak icat ettim. Köşeden size bakmasaydım, aklıma hiçbir şey gelmeyecekti!...

Stavrogin, cevap vermeden merdivenleri çıkmaya başladı.

Verhovenski onun arkasından:

— Stavrogin! diye bağırdı, size bir gün... haydi iki... haydi üç gün mühlet veriyorum; üç günden fazla bekleyemem, ondan sonra cevap isterim!

DOKUZUNCU BÖLÜM

Stepan Trofimoviç'i haczettiler

Bu sırada beni şaşırtan, Stepan Trofimoviç'i de sarsan bir hadise oldu. Sabahleyin saat sekizde onun yanından gelen Nastasya, beyi “haczettikleri” haberini getirdi. Önceleri bir şey anlayamadım; yalnız memurların gelip aradıklarını, kâğıtları aldıklarını, bir erin de onları bohçaya sararak “el arabasıyla götürdüğünü” öğrenebildim. Garip bir haberdi bu. Hemen Stepan Trofimoviç'e gitmekte acele ettim.

Onu şaşılacak bir halde buldum: sinirleri bozulmuştu, büyük bir telâş içindeydi, ama aynı zamanda yüzünde şüphe götürmeyen bir muzafferiyet ifadesi vardı. Odanın ortasındaki masada semaver kaynıyor ve çay dolu, dokunulmadan unutulmuş bir fincan çay öylece duruyordu. Stepan Trofimoviç ne yaptığının farkında olmadan masanın etrafında dolaşıyor, odanın bütün köşelerine girip çıkıyordu, arkasında her zaman giydiği kırmızı kazağı vardı, ama beni görür görmez yeleşini, ceketini giymeye acele etti, oysa eskiden ahbapları geldiği zaman böyle bir şey yapmıyordu. Hemen samimiyetle elimi yakaladı.

— *Enfin'un ami!* (Derin bir nefes aldı.) *Cher*, ben yalnız size gönderdim, kimse bir şey bilmiyor. Nastasya'ya söylemeli de kapıları kapasın ve kimseyi içeri sokmasın, tabii ötekilerden başkasını... *Vous comprenez?*

Cevap bekliyormuş gibi telâşla yüzüme bakıyordu. Tabiidir ki ben hemen sormaya başladım ve birbirini tutmayan, ara sıra kesilen ve araya sıkıştırılan lüzumsuz açıklamalarla dolu sözlerden, sabahleyin saat yedide evine “birdenbire” vilâyet kalemi memurunun geldiğini öğrendim...

— *Pardon, J'ai oublie son nom. Il n'est pas du pays*, ama galiba onu Lembke getirmiş, *quelque chose de bete et d'allemand dans la physionome. Il s'appelle Rosenthal!* [Affedersiniz, adını unuttum. Buralı değil... suratında Almanlara özel aptalca bir ifade var. Adı Rosenthal!]

— Blum olmasın?

— Blum. Tamam adının böyle olduğunu söyledi. *Vous le connaissez? Quelque chose d'hebe et de tres content dans lafigure, pourtant tres severe, roide et serieux.* Polis kılıklı, itaat edenlerden, *je m'y connais.* Ben henüz uyuyordum, düşünün, kitaplarım ve el

yazılarıma “bakmamı” rica etti, *oui, je m’en souviens, il a employe ce mot*. [Tanıdınız değil mi? Suratında, kendinden memnun, budala kişilere özel bir ifade var; bununla beraber, çok ağırbaşlı, sert ve ciddî bir insan... aldanmam bu işlerde ben... evet, evet, hatırlıyorum bu kelimeyi kullandı.] O, beni tevkif etmedi, sadece kitapları... *Il se tehait a distance* [Biraz uzakta duruyordu.] ve gelişinin sebebini bana açıklarken öyle bir hali vardı ki ben... *enfin il avait l’air de croire que je tembrai sur lui immediatement et que je commencerais a le battre comme plâtre. Tous ces gens du bas etage son commeca* [Sözün kısası, hemen üstüne atılıp eşek sudan gelinceye kadar döveceğimi sanıyordu kendisini. Şu aşağı tabakadan insanların hepsi böyledir zaten.] iyi insanlarla iş gördükleri zaman olduğu gibi. Tabiidir ki ben hemen o anda her şeyi anladım. *Voila vingtans que je m’y prâpare*. [Aşağı yukarı yirmi yıldan beri buna hazırlanıyordum.] Ona bütün çekmeceleri açtım ve bütün anahtarları teslim ettim; kendi elimle her şeyi ona verdim, *j’étais digne et calme*. [Vakur ve sakin bir halim vardı.] Kitaplardan yurt dışında basılan Hertzen’in külliyatını, bir cilt halindeki Kolokol gazetelerini, *poemimin et enjin tout ça*, [Ve nihayet bütün bunları.] dört suretini aldı. Ondan sonra kâğıtları ve mektupları *et quelques unes de mes ebauches historiques, critiques, et politiques*. [Bir de tarih, eleştiri ve politika üzerine karaladığım yazıların bazılarını.] Hepsini alıp götürdüler. Nastasya diyor ki, er el arabasıyla götürdü, üstünü önlükle örtmüşler; *oui, c’est cela*, [Evet, öyle.] önlükle.

Bu bir sayıklama idi. Burada kim ne anlayabilirdi. Onu yeniden soru yağmuruna tuttum: Blum yalnız mı gelmişti, yoksa başkası da var mıydı? Kimin adına gelmişti? Ne hakla? Nasıl cesaret etmişti? Bunu ne ile açıkladı?

— *Il etait seul bien seul*, [Yalnızdı, yapayalnızdı.] bununla beraber daha birisi vardı, *dans l’antichambre oui, je m’en souviens, et puis* [Akra odada, evet hatırlıyorum; sonra...] ... Mamafih, daha da birisi vardı, galiba taşlıkta da bekçi duruyordu. Nastasya’ya sormalı; o, bütün bunları daha iyi biliyor, *j’étais surexcite, voyez vous. Il parlait, il parlait un tas de choses*; [Ben çok heyecanlıydım, anlıyorsunuz ya... Konuşuyor, konuşuyor, durmadan bir şeyler söylüyordu.] mamafih, o pek az konuştu, daha ziyade ben konuştum... Hayatımı anlattım, tabii bu noktadan... *j’étais surexcite, mais digne, je vous l’assure*. [Çok heyecanlıydım ama emin olun hiç renk vermiyordum.] Mamafih, korkarım, galiba ağladım. El arabasını bitişikteki bakkaldan almışlar.

— Ah, yarabbi, bütün bunlar nasıl olabildi! Ama Allah aşkına, daha açık konuşun, Stepan Trofimoviç, anlattıklarınız bir rüya!

— *Char*, ben de rüyada gibiydim... *Savez-vous! Il a prononce le nom de Teliatnikof*,

[Bir de Telyatnikof'un adını söyledi.] ve sanırım ki taşlıkta saklanan da o idi. Evet, hatırladım, o, galiba savcıdan, Dmitri Mitriç'ten söz açtı... *qui me do'it encore quinze roubles de* [Bana hâlâ on beş ruble borcu olan...] münasebetsizlik, *soit dit en passant*. *Enfin, je n'ai pas trop compris*. [Onu da söz arasında söylemiş olayım. Sözün kıyası pek öyle bir şey anlayamadım.] Evet, hatırladım, gizli tutmamı asıl o rica etti, çünkü sadece "bakmak" için gelmiş olduğunu söyledi, *et rien de plus* [Başka hiçbir şey söylemedi.], ve başka hiçbir şey, hiçbir şey... ve bir şey bulamazlarsa, bir şey olmayacakmış. Öyle ki biz her şeyi *en amis, je suis tout-n-fait content*, [Çok memnun oldum, dostça...] bitirdik.

Ben, dostça bir öfke içinde bağırdım:

— İyi, ama o, bu gibi hallerde âdet olduğu üzere size teminat vermek istemiş, sizse kendiniz bunu reddetmişsiniz.

— Hayır, teminatsız olması daha iyi. Hem rezalete ne lüzum var? Zamanı gelinceye kadar varsın *enamis*... Biliyorsunuz, şehirde duyulacak olursa... *mes ennamis et puis â quoi bon ce procureur, ce cochon de nôtre procureur, qui deux fois m'a manqué de politesse et qu'on a rosse â plaisir l'autre annee chez cette charmante et belle Natalia Pavlovna, quand il se sacha dans son boudoir. Et puis, mon ami*, [Düşmanlarım; hem sonra, bana karşı iki kere kabalık eden, geçen sene de güzel Nathalie'nin evinde tuvalet odasına gizleneyim derken iyice ıslatılan o domuz savcı ne işe yarar bilmem ki. Siz de dostum...] bana itiraz edip cesaretimi kırmayın, rica ederim, çünkü bir insanın bahtsızlığı hiçte çekilir şey değildir, burada ise yüz dost ona nasıl budalalık ettiğini gösteriyor. Ama siz oturun, çay içersiniz, doğrusu, çok yorulдум... şöyle uzanıp başıma sirke koysam nasıl olur dersiniz?

— Tabii koyun, hatta buz koyun. Çok perişan haldesiniz. Renginiz kireç gibi, elleriniz titriyor. Yatın, istirahat edin. Üst tarafını sonra anlatırsınız. Ben, başucunuzdan ayrılmam.

Yatmaya çekiniyordu, ısrar ettim. Nastasya bir fincan içinde sirke getirdi. Bir havluyu sirkeye batırdım, Stepan Trofimoviç'in başına koydum, Nastasya bir iskemlenin üstüne çıkıp köşe rafına konmuş kutsal tasvirin önündeki kandili yaktı. Buna şaşakaldım; eskiden kandilden eser yoktu, şimdiyse birdenbire ortaya çıkmıştı.

Stepan Trofimoviç, kurnazca bana bakarak:

— Bu emri Nastasya'ya ben verdim, adamlar gittikten sonra, diye mırıldandı, *quand on a de ces choses-la dans sa chambre et qu'on vient vous arreter*, [İnsanın odasında

böyle şeyler oldu mu, tevkif etmeye gelenler...] bu onlara tesir eder. Sonra gördüklerini anlatırlar tabii...

Nastasya, lambayı yaktıktan sonra oda kapısı önünde durdu, sağ avucunu şakağına dayadı, acımaklı acımaklı efendisini seyre koyuldu.

Stepan Trofimoviç bana divandan başı ile işaret ederek.

— *Eloignez-la* bir bahane ile dedi, bu Rus acımasına dayanamıyorum, *et puis ça m'embete*. [Alın götürün onu... canımı sıkmağa başladı.]

Ama o, kendiliğinden gitti. Stepan Trofimoviç'in hep kapıya baktığını ve taşlığa kulak kabarttığını gördüm.

— *Îl jaut etre pret, voyez-vous*, [Hazır olmak gerek dostum... her an...] diyerek bana baktı, —chaque moment... Gelir, alırlar ve püf, adam kayboldu gitti!

— Yarabbi! Kim gelecek? Sizi kim götürecekt?

— *Voyez - vous, mon cher*, o giderken kendisine doğrudan doğruya şimdi bana ne yapacaklarını sordum.

Aynı öfke içinde:

— İyisi mi nereye süreceklelerini sorsaydınız! diye bağırdım.

Sorarken zaten bunu kast etmişim, ama o, gitti ve hiçbir cevap vermedi. *Voyez - vous*: Çamaşır, elbise ve ayrıca da kışlık elbise hususunda, artık onlar nasıl isterse almamı emrederlerse alırım, yoksa er kaputu ile de gönderirler. Ama ben otuz beş rubleyi (diyerek birdenbire sesini alçalttı, Nastasya'nın çıktığı kapıya bir göz attı) gizlice yelek cebimin astarı arasından içeri soktum, işte burada, yoklayın bakın... Sanırım, yeleğimi çıkarmazlar, gösteriş için de cüzdanımda yedi ruble bıraktım, “yani üzerimdeki paranın hepsi bu.” Biliyor musunuz, burada ufaklık ve masa üstünde duran mangırlar, öyle ki para sakladığımı akıllarına bile getirmezler, bütün paramın burada olduğunu düşünürler.

— Bugün nerede geceleyeceğimi Tanrı bilir.

Böyle bir delilik karşısında başım göğsüme düştü. Onun anlattıklarına göre bu şekilde tevkif etmeye, araştırma yapmaya imkân yoktu ve tabiidir ki o, ne söylediğini bilmiyordu. Doğru, bütün bunlar şimdi çıkan son kanunlardan önce olmuştu. Ona daha doğru bir formalite teklif ettikleri (onun sözlerine göre) de doğrudu, ama o, onlardan kurnaz çıkmış ve reddetmişti... Tabii, evvelce, yani daha pek yakın zamanlarda, bazı hallerde vali böyle bir harekette bulunabilirdi... Ama gene de bu olayda özel hal nasıl olabilirdi? İşte

beni şaşırtan taraf bu idi.

Stepan Trofimoviç birdenbire:

— Buraya galiba Petersburg'tan telgraf geldi, dedi.

— Telgraf mı? Sizin hakkınızda öyle mi? Hertzen'in eserleriyle sizin poeminiz için mi, siz aklınızı mı kaçırdınız, hem tevkif etmek için sebep ne?

Düpedüz kızmıştım. O, yüzünü buruşturdu ve gücendi, bağırdığım için değil de, tevkif etmek için bir sebep olmadığını ileri sürdüğümünden.

Esrarlı bir sesle:

— Zamanımızda bir insanı niçin tevkif edebileceklerini kim bilir? diye mırıldandı. Aklıma yabani, saçma bir düşünce geldi:

— Stepan Trofimoviç, bana bir dost gibi söyleyin, diye bağırdım, yani gerçek bir dost gibi söyleyin, sizi ele vermem: gizli her hangi bir cemiyete mensup musunuz değil misiniz?

Ve işte, hayret ederek öğrendim ki: her hangi gizli bir cemiyete bağlı olup olmadığından emin değildi.

— Yani bunu nasıl anlamalı, *voyez-vous*.

— “Nasıl anlamalı” ne demek?

— Bütün kalbinle ilerleme taraftarı olduğun zaman, kim temin edebilir: mensup olmadığını sanırsın, bir de bakarsın ki her hangi bir şeye mensupmuşsun.

— Böyle şey nasıl olur, burada evet veya hayır?

— *Cela date Pâtersbourg*, orada Varvara Petrovna ile bir dergi kurmayı tasarlamıştık. İşte meselenin kökü orada. O zaman sıvıştık, onlar da bizi unutmuşlardı, şimdiyse hatırladılar. *Cher, cher*, siz beni bilmez misiniz! diyerek acı bir sesle bağırdı. Bizi alacaklar, Sibirya'ya sürecekle. Kim bilir, belki de yolda bir yerde, bir hapishanede unutacaklar.

Birdenbire içli içli ağlamaya başladı. Yaşlar yanaklarından süzülüyordu. Sonra kırmızı boyun atkısı ile gözlerini örttü, sarsıla sarsıla beş dakika kadar ağladı. Bütün vücudum sarsıldı. Yirmi yıldan beri geleceği anlatan, vazeden, bizim mubassırımız, önderimiz, Kukolnik'imiz olan, hepimizden yüksekte, azametle duran, önünde kalbimizden gelen bir istekle eğildiğimiz bu insan, şimdi öğretmenin getirmeye gittiği değnek bekleyen

yaramazlık etmiş bir küçük çocuk gibi ağlıyordu. Ona dehşetli acıyordum. Kendisinin bir araba içinde hemen bugün Sibiry'a sürüleceğine, benim karşısında durduğuma emin olduğu gibi inanıyordu, bunun da mutlaka bu sabah, şimdi, şu dakikada yerine getirilmesini bekliyordu! Bütün bunlara sebep Hertzen'in eserleri ile bir şiir idi! Her günkü gerçeklerin tam manasıyla bilinmemesi hem insana dokunuyor, hem tiksinti veriyordu.

Nihayet sustu, divandan kalktı, gene odada dolaşmaya başladı. Aynı zamanda benimle konuşmaya devam ediyordu. İkide bir pencereye bakıyor, sofaya kulak veriyordu. Konuşmamız birbirini tutmuyordu. Teminatlarım, tesellilerim para etmiyordu. Beni pek az dinliyordu, ama gene de benim kendisini teselli etmemi pek istiyor, durmadan bu manada konuşuyordu. Kalkıp gitmek istesem şu anda beni dünyada bırakmazdı. Onun için ister istemez oturdum. Bu arada, Blum'un evrak arasında iki beyanname ele geçirdiğini ve alıp götürdüğünü hatırladı.

Budalaca bir korkuya kapılarak bağırdım:

— Nasıl, beyanname mi? Onlar sizde tesadüfen mi?...

— Canım, on tane kadar bırakmışlardı. (Benimle kâh öfkeli, kâh yüksekten, kâh dehşetli sızlanarak ve ezilip büzülerek konuşuyordu.) Ama sekiz tanesi yerini buldu; Blum iki tanesini ele geçirebildi.

Sonra öfkesinden kıpkırmızı kesildi:

— *Vous me Mettez avec ces gens-là!* [Bu adamlarla bir mi tutuyorsunuz beni?] dedi. Bu ne idüğü belirsiz serserilerle birlik olmam mümkün mü oğlum olacak Pyotr Stepanoviç'le ben nasıl beraber, olurum. *Avec ces Esprit-forts de la lachete.* [Alçaklıkta herkesi yaya bırakan bu heriflerle...] Ah, yarabbi!

— Sakın sizi karıştırmış olmasınlar?... Ama saçma, buna imkân yok! diye işaret ettim.

Birdenbire ağzından şu sözler çıktı:

— *Savez — vous* , bazı anlar oluyor, *que je ferai id — bos quelque esclandre.* [Biliyor musunuz... orada bir rezalet çıkarabilirim.] Ah, gitmeyin, beni yalnız bırakmayın. *Ma carrure stest finie aujourd'hui* je les sens [İçimden bir şey bana hayatımın, mesleğimin artık mahvolduğunu söylüyor,] Biliyor musunuz, öteki subayın yaptığı gibi, birinin üstüne atılıp ısıracığım belki...

İçinde hem korku, hem de başkalarını korkutma isteği okunan gözlerini garip bir

bakışla üzerime dikti. Kendisini tevkif edecek olanlar görünmedikçe öfkesi artıyor, hatta bu öfke, gitgide bir azgınlık, bir gazap halini alıyordu. Birdenbire sofada bir gürültü oldu: Nastasya, dikkatsizlikle portmantoyu devirmişti. Stepan Trofimoviç'in eli ayağı zangır zangır titremeye başladı, yüzü bal mumu gibi sarardı; ama kendisini böyle heyecan ve telâşa düşüren gürültünün sebebini öğrenince hizmetçi kadına barbar bağırdı, sonra ayaklarını yere vurarak gerisin geri mutfağa kovdu. Bir dakika sonra müthiş bir kötümserlik içinde yüzüme bakarak gene konuşmaya başladı.

— Mahvoldum! *Cher*, diyerek yanıma oturdu, *cher*, Sibirya'ya süreceklelerinden korkmuyorum, ah, inan olsun, o, *je vous jure* (hatta gözleri yaşardı,) başka şeyden korkuyorum. Yüzünün ifadesinden kendisine ıstırap veren bir sırrı bana açıklayacağını sezdim. Esrarlı bir sesle:

— Lekelenmekten korkuyorum, diye fısıldadı.

— Hangi leke? Aksine, Stepan Trofimoviç, inanın bütün bunlar hemen bugün aydınlanacak ve bu iş sizin lehinize olacaktır...

— Beni affedeceklerine o kadar emin misiniz?

— “Affetmek” ne söz! Ne yaptınız sanki? Sizi temin ederim ki bir şey yapmış değilsiniz!

— *Qu'en savez - vous*; bütün hayatım şeydi... *cher*... Onlar her şeyi hatırlayacaklar... bir şey bulamazlarsa o zaman daha kötü, diye birdenbire ilâve etti.

— Daha kötü ne demek?

— Kötü.

— Anlamıyorum.

— Dostum, dostum, peki, varsın Sibirya'ya, Arhanglsk'e sürsünler, haklarımdan mahrum etsinler, öyle de battık böyle de battık! Ama... ben başka şeyden korkuyorum (gene fısıltı, korkulu bir tavır ve esrar.)

— Peki, neden, neden?

— Dayak atarlar, dedi ve şaşkın şaşkın yüzüme baktı.

— Kim size dayak atacak? Nerede? Niçin? diye korku içinde bağırdım, yoksa aklını mı oynatıyordu.

— Nerede mi? Eh, işte... bunu nerede yapıyorlarsa.

— Ah, *cher*, diye hemen hemen kulağıma fısıldadı, ayaklarınızın altındaki döşeme ayrılıyor, siz yarı belinize kadar aşağı sarkıyorsunuz... Bunu bilmeyen yok.

Ne demek istediğini tahmin ederek:

— Masal, diye bağırdım, eski masallar, yoksa şimdiye kadar bunlara inanıyor muydunuz? Kahkahalarla güldüm.

— Masal! Bu masalların çıkmasına bir sebep vardır herhalde; dayak yiyen anlatmaz. On bin defa bunu hayalimde canlandırdım!

— Peki, size, size niçin dayak atsınlar? Siz bir şey yapmadınız ki?

— Daha kötü, bakarlar ki bir şey yapmadım, dayak atarlar.

— Ondan sonra da sizi Petersburg'a götüreceklerine eminsiniz değil mi?

— Dostum, daha önce söyledim ya bir şeye acımiyorum, *ma carrre est finie*. O, benimle Sktoreşniki'de vedalaştıktan sonra hayatıma acımiyorum... ama yüzkarası, yüzkarası, *que dira-t-elle*, duyacak olursa?

Ümitsizlik içinde bana baktı ve zavallı kıpkırmızı oldu. Ben de gözlerimi yere indirdim.

— O, bir şey duymayacak, çünkü size bir şey yapmayacaklar. Sizinle hayatımda ilk defa konuşuyor gibiyim, Stepan Trofimoviç, bu sabah beni o kadar şaşırttınız ki.

— Dostum, iyi ama bu korku değil. Eh, diyelim ki beni affettiler, tekrar buraya getirdiler ve hiçbir şey yapmadılar — işte asıl o zaman mahvolurum. *Elle me soupçonnera toute sa me...* Onun yirmi iki yıl taptığı beni, beni, bir şairi, mütefekkeri, bir insanı!

— Onun aklına bile gelmez.

Sarsılmaz bir kanaatle:

— Gelir, diye fısıldadı. Biz onunla, büyük yortu arefesinde, her ikimiz de korktuğumuz zaman ve Petersburg'tan hareketimizden önce bundan bir kaç defa konuşmuştuk... *Elle me soupçonnera toute sa vie...* [Ölünceye kadar benden şüphe edecek...] ve nasıl aksine inandırırısın? İnanılmayacak bir şey olur. Hem bu küçük şehirde kim buna inanır, *c'est invraisem* — *blable...* *Et puis les femmes...* [İnanılacak şey değil... hem sonra kadınlar da...] O, sevinecek. O, çok üzülecek, pek samimî olarak üzülecek, yani gerçek bir dost gibi, ama gizliden gizliye sevinecek... Onun eline bütün ömrümce aleyhimde kullanacak bir silâh vermiş olacağım! Ah, hayatım mahvoldu! Onunla beraber tam yirmi yıl süren tam

bir saadet... ve işte!

Elleriyle yüzünü kapadı.

— Stepan Trofimoviç, olanları hemen şimdi Varvara Petrovna'ya bildirseniz nasıl olur? diye teklif ettim.

— Allah göstermesin! diyerek titredi ve yerinden fırladı. Skvoreşniki'de vedalaşırken söylenenlerden sonra buna imkân yok, hiçbir zaman, hiç-bir za-man!

Gözleri parladı.

Sanırım, daha bir saat veya daha fazla bir zaman oturduk, hep bir şey bekliyorduk, ne yaparsınız böyle bir düşünceye saplanmıştı. O, gene yattı, hatta gözlerini de kapadı ve bir kelime söylemeden yirmi dakika kadar yattı, öyle ki onun uyuduğunu yahut kendinden geçtiğini sandım. Birdenbire hızla doğruldu, başındaki havluyu çekip aldı, divandan ayağa fırladı, aynaya atıldı, titreyen elleriyle boyun bağını bağladı ve gök gürlemesini andıran bir sesle Nastasya'yı çağırdı, paltosunu, yeni şapkasını ve bastonunu getirmesini emretti.

Daralan bir sesle:

— Daha fazla dayanamayacağım, dedi, dayanamayacağım, dayanamayacağım!... Kendiliğimden gidiyorum.

— Nereye? diyerek ben de ayağa fırladım.

— Lembke'ye. *Cher*, bu lâzım, ben mecburum. Bu bir vazife. Ben bir vatandaşım ve insanım, bir çöp değilim, haklarım var, ben haklarımı istiyorum... Yirmi yıl haklarımı istemedim, bütün hayatımca onları unutmak gafletine düştüm... ama şimdi onları talep edeceğim. O, bana her şeyi, her şeyi söylemek zorunda. O, bir telgraf aldı. Bana eziyet edemez, aksi takdirde tevkif etsin, tevkif etsin, tevkif etsin!

İnce sesle haykırıyor ve tepiniyordu.

Onun hesabına korkmakla beraber, mahsus elden geldiği kadar sakın bir sesle:

— Sizi tasvip ediyorum, dedim, doğrusu, böyle bir keder içinde oturmaktansa böylesi daha iyi, ama şimdiki bu halinizi tasvip etmiyorum, bakın, neye benziyorsunuz, oraya nasıl gidersiniz? *Il faut etre digne et calme avec Lembke*. [Lembke'nin karşısında insan vakur ve sakın olmalı.] Gerçekten de siz şimdi atılıp orada birisini ısırabilirsiniz.

— Kendi kendimi ele veriyorum. Doğrudan doğruya aslanın ağzına gidiyorum...

— Eh, ben de sizinle gelirim.

— Sizden daha az bir şey beklemiyordum, fedakârlığınızı, gerçek bir dostun fedakârlığı olarak kabul ediyorum, ama eve kadar, yalnız eve kadar, bundan sonra şahsımla kendinizi teşhir etmeye hakkınız yok. O, *croyez-moi, je serai calme!* [İnanın bana, azıcık olsun heyecanlanmayacağım!] Şu dakikada kendimi *à la hauteur de tout ce qu'il y a de plus casrâ...* [En üstün varlıklarla birmişim...] gibi kabul ediyorum.

— Belki sizinle eve girerim, diye sözünü kestim. Dün onların şu saçma komitesinden Vısotski vasıtasıyla yarınki müsamereye beni de teşrifatçı olarak yahut ne diyorlar... tepsilere bakmak, hanımlara iltifat etmek, davetlilere yer göstermek ve sol omuzlarında kırmızı beyaz bant taşımak üzere bana da bel bağladıklarını bildirdiler. Reddetmek istemiştim, ama şimdi Yuliya Mihaylovna'nın kendisiyle anlaşmak bahanesiyle ne diye eve girmeyeyim... İşte böylece sizinle beraber içeri gireriz.

O, başını sallayarak dinliyor, ama galiba bir şey anlamıyordu. Eşikte duruyorduk.

— *Cher*, diyerek elini köşedeki kandile doğru uzattı, ben hiçbir zaman buna inanmadım, ama... varsın, varsın! (istavroz çıkardı.) *Allons!*

Onunla beraber kapı önüne çıkarken:

— Eh, böylesi daha iyi, diye düşündüm, yolda temiz hava yardım eder, biz de sakinleşiriz, eve döner ve uykuya yatarız...

Ama ben bunları kendi başıma hesaplamıştım. Yolda, Stepan Trofimoviç'i daha fazla sarsan ve onun hareketlerine istikamet veren bir hadise oldu... Öyle ki dostumuzdan hiç beklemediğim bir ataklıkla karşılaştım. Zavallı dostum, iyi kalpli dostum!

ONUNCU BÖLÜM

Flibustyerler. Uğursuz Sabah

I

Yolda başımızdan geçen olay da hayret verici bir şeydi. Ama her şeyi sırası ile anlatmak gerek. Stepan Trofimoviç'le sokağa çıktığımız saatten bir saat önce birçoklarının merakla seyrettiği bir insan kalabalığı görülmüştü, bunlar Şpigulin fabrikasından işçilerdi, hepsi yetmiş, belki daha da fazla idi. Kalabalık, ağır başlı bir halde, sessiz, tam bir intizam içinde geçiyordu. Daha sonra anlattıklarına göre, bu yetmiş kişi, Şpigulin fabrikasında çalışan dokuz yüz işçinin temsilcileri imiş, maksatları, fabrika sahiplerinin bulunmayışından faydalanarak fabrikayı kapatırken göz göre göre işçilerin hakkını yiyen — ki bu gerçek şimdi hiçbir şüphe götürmüyor — idare müdürünü şikâyet etmekmiş. Başkaları şimdi bile, işçilerin temsilci seçmediklerini tasdik ederek, yetmiş kişinin temsilci olarak gönderilmesinin pek fazla olduğunu, bu kalabalığın sadece en çok haksızlığa uğrayanlardan ibaret olduğunu ve yalnız kendi haklarını aramak için geldiklerini söylüyorlar. Yani, daha sonra her yanda bağurdıkları gibi, her hangi “isyan” olmadığı anlaşıldı. Daha başkaları bu yetmiş kişinin basit birer isyancı olmadıklarını, siyasi kimseler olduklarını, yani, en serkeş kimseler olup bundan başka beyannameler vasıtasıyla kışkırtılmış işçiler olduğunu kesin olarak söylüyorlardı. Kısacası, bu işte birisinin tesiri veya kışkırtması olup olmadığı, şimdiye kadar kesin olarak anlaşılamadı. Benim kanaatime göre, işçiler beyannameleri hiç okumamışlardı, okusalar bile onların bir kelimesini bile anlamazlardı, çünkü onları yazanlar, beyannamelerin bütün açıklığına rağmen, hiç te anlaşılır bir şekilde yazmıyorlar. Ama fabrika işçilerinin durumu gerçekten de kötü olduğu, kendisine başvurdukları polis ise onların hakkını aramaya yanaşmadığı için kalabalık bir halde hatta mümkünse başlarında bir kâğıtla “vali paşanın” kendisine gitmek, sessiz sedasız onun evinin kapısı önünde dizilmek, o görünür görünmez hep birden karşısında diz çökmek, Tanrı'ya yalvarır gibi, yalvarmak düşüncesi kadar tabii ne olabilirdi? Bence, burada ne isyana, hatta ne de mümessillere lüzum yoktur, çünkü bu usul eski, tarihi bir usuldür; Rus halkı öteden beri bu konuşma nasıl bir sonuç verirse versin sırf haz duyduğu için “generalin kendisi ile” konuşmayı sever.

İşte bunun için gerçi Pyotr Stepanoviç, belki daha başka birisi, hatta belki Fedka bile

bundan önce işçilerin arasına karışmış (çünkü bu hususta oldukça kesin belirtiler var) ve onlarla konuşmuş olsalar bile bunlar iki, üç, eh diyelim ki beş kişi ile ve denemek maksadıyla konuşmuşlar ve bir netice alamamışlardır. İsyana gelince, işçiler onların propagandasından bir şey anlamış olsalar bile, herhalde bu işin saçma ve işe yaramaz bir şey olduğunu anlayarak hemen onları dinlemekten vazgeçmişlerdir. Fedka'ya gelince mesele başka: o, galiba Pyotr Stepanoviç'ten daha şanslı çıkmıştı. Üç gün sonra çıkan şehir yangınında, şimdi şüphe götürmeyecek bir şekilde meydana çıktığına göre, gerçekten de Fedka ile beraber iki fabrika işçisinin de parmağı olduğu anlaşıldı, bir ay geçtikten sonra kazalardan birinde eski fabrika işçilerinden üç kişi daha yakalandı, bunlar da kundakçılık ve soyguna katılmışlardı. Ama Fedka onları kimseye danışmadan doğrudan doğruya harekete geçmeye kandırmış olsa bile yine de sadece bu beş kişiyi kandırabilmiştir, çünkü başka işçiler hakkında böyle bir şey duyulmadı.

Her ne hal ise, ama işçiler nihayet kalabalık bir halde vali konağının önündeki meydancığa gelince intizam içinde ve sessizce sıraya dizildiler. Sonra kapıya ağızlarını açtılar ve beklemeye başladılar. Bana anlattıklarına göre, işçiler orada durur durmaz, yani belki vilâyet penahın meydana çıkmasından yarım saat önce şapkalarını da çıkarmışlar, aksi gibi vali o sabah evde değilmiş. Hemen polis peyda olmuş, önce tek tük, sonra da toplu bir halde gelmişler; sert bir sesle işçilerin dağılmasını emretmişler. Ama işçiler, gelip çite dayanan bir koyun sürüsü gibi direnmişler ve “generalin kendisini” görmeye geldikleri cevabını vermişler, kararlarının kesin olduğu görülüyordu. Tabii olmayan bağrışmalar kesildi; onların yerini bir düşünce, esrarlı fısıltı ile verilen emirler ve amirlerin kaşlarının çatılmasına sebep olan bir telâş aldı. Polis müdürü von - Lembke'nin gelmesini beklemeyi tercih etti. Onun üç atlı arabasıyla uçar gibi gelerek daha arabada kavga etmeye başladığı söylentileri saçma idi. O, gerçekten de sarı arkalıklı arabasıyla uçar ve uçmayı severdi ve “yan koşumdaki atlar parlayıp” pazar yerindeki bütün tüccarları heyecana getirerek coştukça o, yan tarafa mahsus çakılan kayışa tutunarak ayağa kalkar ve heykellerde olduğu gibi sağ elini havaya kaldırarak böylelikle şehri gözden geçirirdi. Ama bu olayda kavga etmedi, arabadan atlarken bir küfür savurmadan da yapamazdı, bunu da sırf itibarını kaybetmemek için yapmıştı. Süngü takmış erlerin getirildiği ve topçularla kazakların getirilmesi için bilmem nereye telgraf çekildiği söylentisi daha da saçma bir şeydir: bunlar masal, şimdi onları uyduranlar kendileri bile buna inanmıyorlar. İtfaiye fiçilerinin getirildiği ve bunlarla halka su sıkıldığı da saçma idi. İlya İlyiç, basbayağı coşarak kimsenin bu işten kuru çıkmayacağını bağırdı, bu sözlerden fiçiler yaratıldı, bu husus ta başkent gazetelerine kadar aksetti. İşin en doğrusu şu olsa gerek, ilk iş olarak

kalabalık, elde bulunan bütün polis kuvvetleriyle kuşatılmış, Lembke'ye de birinci kısım baş komiseri haberci olarak gönderilmişti, o da polis müdürünün arabasına atlayarak, yarım saat önce fon - Lembke'nin kendi arabasıyla gittiği Skvoreşniki'ye doğru uçmuştu...

Ama ne yalan söyleyeyim, benim için yine de şu soru çözülmeden kalıyor: nasıl olmuş da boş, yani basit bir ricacı kalabalığını (doğru, yetmiş kişiydiler) ilk görüşte, ilk adımda temeli sarsmak tehlikesini gösteren bir isyan diye kabul etmişlerdi? Neden yirmi dakika sonra habercinin arkasından gelen Lembke'nin kendisi bu düşünceye kapılmıştı? Bense bunu şöyle tahmin ediyorum (ama yine de kendi düşünceme göre) idare müdürü ile akraba olan İlya İlyiç için bu kalabalığı isyancı gibi göstermek, işin içyüzünü ona açmamak bir menfaat meselesi idi. Böyle bir düşünceye de onu yine von - Lembke sürüklemişti. Son iki gün içinde Lembke onunla gizli ve acele bir konuşma yapmıştı, gerçi bunlar oldukça karışık şeylerdi, ama İlya İlyiç, bunlardan âmirinin Şpigulin fabrikası işçilerinin beyannamelerle ve birisi tarafından sosyal bir ayaklanmaya kışkırtıldığı fikrine saplandığını sezmişti; hem öylesine saplanmıştı ki ayaklanma diye bir şey olmasa bile vali bunun gerçekten olmasını isteyecekti. Bizim İlya İlyiç, von - Lembke'nin yanından çıkarken: “Galiba Petersburg'ta göze girmek istiyorlar, diye düşünmüş ve eh, bizim için de fırsat bu fırsattır,” demişti.

Ama ben eminim ki zavallı Andrey Antonoviç, kendini göstermek için bile olsa bir isyan çıkmasını istemezdi. Bu, son derece çalışkan bir memurdu, evleninceye kadar masum bir insan olarak kalmıştı. Zararsız beylik odun ve gene o kadar masum Michen yerine kırk yaşında ki prensesin onu kendi seviyesine yükseltmesinde onun ne suçu vardı? Ben, hemen kesin olarak biliyorum ki bu uğursuz sabahtan sonra zavallı Andrey Antonoviç'i, İsviçre'deki tanınmış müesseseye götüren o halin ilk belirtilerinin o uğursuz sabah başladığını hemen hemen kesin olarak biliyorum, söylendiğine göre von - Lambke şimdi o müessesede yeniden kuvvetlenmeye başlamış. Ama herhangi bir şeyin açık belirtileri tam o sabah görülmüş olduğunu farz etsek bile bir gün önce de böyle hakikatler, pek açık olmamakla beraber, gene de belirmiş olabilirdi. En gizli söylentilere göre (meselâ diyelim ki Yuliya Mihaylovna, kendisi sonraları, artık ikbalden uzak bulunduğu sıralarda, hemen hemen pişmanlık duyarak— çünkü bir kadın hiçbir zaman tamamiyle pişman olamaz — bana bu olayın bir parçasını anlatmıştı.) Bir gün önce, Andrey Antonoviç'in, gece yarısı, saat üçte geldiğini, onu uyandırarak “ültimeatomunu” dinlemesini talep ettiğini biliyorum. Talep öyle bir ısrarla yapılmıştı ki Yuliya Mihaylovna, öfke içinde ve başında bigudileri olduğu halde yatağından kalkıp kanepeye oturarak, alaylı bir küçümseme ile de olsa, onu dinlemek zorunda kalmıştı. Ancak orada ilk defa,

Andrey Antonoviç'inin ne hale geldiğini görmüş ve içinden dehşete kapılmıştı. Onun yapacağı şey nihayet aklını başına toplayarak yumuşamaktı, ama o eskisinden daha ziyade direnmisti. Onun (galiba bütün evli kadınlarda olduğu gibi) Andrey Antonoviç'e karşı birçok seferler denediği, adamcağızı birçok seferler çileden çıkardığı bir usulü vardı. Bu usul, bir saat, iki saat, bir gün hatta bazen üç gün süren küçümseme dolu bir susmadan ibaretti, o ne söylerse söylesin, hatta kendini evin üçüncü katından atmaya bile kalkışsa susuyordu — duygulu bir insan için dayanılmayacak bir usulü Yuliya Mihaylovna kocasını son günlerde yaptığı patavatsızlıklar ve kendisinin idare işlerindeki kabiliyetine karşı gösterdiği kıskançlık için mi; kendisinin nazik ve ileriye gören siyasi gayelerini anlamadan gençlere ve topluma karşı takındığı tavrı tenkit edişine kızdığı için mi; kendisini kör ve manasız bir şekilde Pyotr Stepanoviç'ten kıskandığına öfkелendiği için mi — her ne hal ise, ama gecenin üçü olmasına ve Andrey Antonoviç'in şimdiye kadar görmediği heyecanına bakmadan şimdi de yumuşamamaya karar vermişti. Andrey Antonoviç, karısının yatak odasında, kendinden geçerek bir aşağı bir yukarı, sağa sola gidip gelirken ona içinde birikenlerin hepsini, hepsini, doğru, hiçbir bağlantı olmadan, ama hiç değilse içinde birikenlerin hepsini döktü, çünkü "bıçak kemiğe dayanmıştı." Herkesin kendisiyle alay ettiğinden ve "kendisini burnundan çektiklerinden" bahsederek söze başladı. Hemen o anda onun gülümsediğini görerek, tiz bir sesle: "Bu kelime umurumda değil!" diye bağırdı, varsın "burnumdan" çeksinler, ama bu bir gerçek!... "Hayır, hanımefendi, vakit geldi; biliniz ki şimdi gülecek zaman değil, kadınların cilveli usullerinin yeri değil. Biz havai bir kadının yatak odasında değiliz, gerçeği söylemek için yer yüzünde karşılaşan birbirinden ayrı görüşlü iki mahlukuz." (O, tabii, doğru düşüncelerini ifade etmek için doğru bir ifade şekli bulamıyor ve şaşırıyordu.) "Siz, siz, hanımefendi, beni evvelki halimden ayırdınız, bu makamı yalnız sizin için, sizin ikbalperstliğiniz için kabul ettim... Sinsi sinsi gülümsüyorsunuz öyle mi? Muzaffer olduğunuzu sanmayın, acele etmeyin. Biliniz ki, hanımefendi, biliniz ki ben bu vazifenin hakkından gelirdim, hem bunun gibi bir vazifenin değil, on vazifenin hakkından gelirdim, çünkü kabiliyetim var; ama sizinle, ama sizin yanınızdayken başarmak imkânsızdır; çünkü sizin yanınızda ben kabiliyetsizim. Bir yerde iki merkez olamaz, sizse onları iki tane yaptınız, biri bende, biri de sizin yatak odanızda iki idare merkezi, hanımefendi, ama ben buna müsaade edemem, edemem, edemem! Memuriyette olduğu gibi evlilikte de bir tane merkez vardır, iki tane olmasına imkân yoktur... Devam ederek: Siz bana ne ile ödediniz? diye bağırdı. Evlilik hayatımız devam ettiği müddetçe siz her an, her dakika benim değersiz, aptal, hatta bir alçak olduğumu ispat etmeye çalıştınız, ben de her an, her dakika değersiz, hiçte aptal olmadığımı ve herkesi asil hareketlerimle hayran bıraktığımı ispat etmek zorundaydım,

peki bu her iki taraf için alçaltıcı bir şey değil mi?” Bunları söyledikten sonra hızlı hızlı ve sık sık ayağını halıya vurmaya başladı, öyle ki Yuliya Mihaylovna, kaşlarını çatarak azametle yerinden kalkmak zorunda kaldı. Lembke, çabucak yelkenleri suya indirdi, ama bu sefer duygulandı ve hıçkırmaya (evet, hıçkırmaya) başladı, Yuliya Mihaylovna’nın susması karşısında gittikçe kendinden geçerek hemen hemen beş dakika göğsünü yumrukladı. Nihayet büsbütün ipin ucunu kaçırdı ve onu Pyotr Stepanoviç’ten kışkandığını ağzından kaçırdı. Haddinden hazla budalalık ettiğinin farkına vararak son derece öfkelenildi ve “Tanrıyı inkâr etmelerine müsaade etmeyeceğini;” “Onun saygısız ve dinsiz salonunu” dağıtacağını “bir valinin hatta Tanrıya inanmak zorunda olduğunu” Onun için karısının da öyle olması gerektiğini “bağırarak söyledi; delikanlılara tahammül edemeyeceğini anlattı;” sizin, sizin, hanımefendi, kendi itibarınız için kocanızı düşünmeniz, o kötü kabiliyetli bile olsa (bense hiçte kötü kabiliyetli değilim) onun zeki olduğunu kabul etmeniz gerekirdi, oysaki burada beni herkesin küçümsemesine siz sebep oldunuz, onları bana karşı hazırladınız!... “Kadın davasını yok edeceğini, ondan eser bırakmayacağını eğitmenler için (Allah onları kahretsin!) kayıt suretiyle tertiplenmek istenen temsili hemen yarın yasak edeceğini; karşılaşacağı ilk eğitmeni hemen yarın sabah “kazakla” vilâyetten dışarı çıkaracağını söyledi. Mahsus, mahsus! diye tiz sesler çıkartıyordu. Biliyor musunuz, biliyor musunuz, diye bağırdı, fabrikada sizin alçaklar insanları isyana teşvik ediyorlar ve bunlar bence malum? Biliyor musunuz ki mahsus beyanname atıyorlar, mahsustan! Biliyor musunuz ki onların, o dört alçağın adı bence biliniyor ve ben aklımı oynatıyorum, kesin olarak aklımı oynatıyorum!!!...” Ama burada Yuliya Mihaylovna birdenbire sessizliği bozdu ve bütün bunların saçma olduğunu, onun bunu pek ciddiye aldığını, yaramazlara gelince yalnız dört kişiyi değil, hepsini bildiğini (yalan söylüyordu), ama bu yüzden hiç te aklını oynatmayı düşünmediğini, aksine daha ziyade kendi aklına güvendiğini ve her şeyi kesin olarak intizama sokacağını umduğunu söyledi, bunun için: gençleri teşvik, akıllarını başlarına toplamak, birdenbire beklenmedik bir anda onların niyetlerinin bilindiğini ispat etmek ve sonra mantıki ve daha parlak faaliyette bulunmaları için yeni gayeler göstermek gerekirdi. Ah, o anda Andrey Antonoviç ne hale geldi! Pyotr Stepanoviç’in kendisini yine atlattığını ve kendisiyle böyle bir şekilde alay ettiğini, Yuliya Mhaylovna’ya kendisinden daha önce ve daha çok şey açtığını ve nihayet, belki de Pyotr Stepanoviç’in bütün suikastların elebaşısı olduğunu anlayınca büsbütün çileden çıktı. “Şunu bil, kafasız, ama zehirli kadın, bil ki, senin değersiz aşkını şimdi tevkif eder, kollarına kelepçe taktırır ve küreğe yollarım yahut senin gözlerinin önünde kendimi pencereden aşağı atarım!” Bu tirad karşısında Yuliya Mihaylovna

öfkesinden yemyeşil kesilerek uzun uzun, çınlayan, alçalıp yükselen bir kahkaha attı, yüz bin karşılığında davet edilen ve Fransız tiyatrosunda kokot rolü oynayan bir Parisli aktrisin kendini kıskanan kocasının yüzüne güldüğü gibi, gülüyordu. Von - Lembke pencereye atılacak oldu, ama birdenbire yere saplanmış gibi durdu, kollarını göğsünde kavuşturdu ve ölü gibi, sapsarı bir halde, gülen karısına meşum gözlerle bakarak: “biliyor musun, biliyor musun Yulya, diye boğulur gibi ve yalvaran bir sesle mırıldandı, biliyor musun ki ben de bir şey yapabilirim?” Ama son sözleri üzerine karısının daha kuvvetli bir kahkaha attığını görünce, dişlerini sıktı, inledi ve birdenbire atıldı, pencereye değil, yumruğunu kaldırarak karısının üzerine atıldı! Yumruğunu indirmede, hayır, hayır, hayır ve hayır; ama hemen oracıkta mahvoldu gitti. Nereye, bastığını bilemeyerek çalışma odasına kadar koştu, kendisi için hazırlanmış yatağa soyunmadan yüzükoyun yattı, çarşafı başına çekip, uyumadan, düşünmeden, bağrına taş basarak ruhunda ağır, yerinden kımıldamayan bir telaşla iki saat kadar yattı. Ara sıra eziyet verici bir nöbet titremesi geçiriyordu. Birbirini tutmayan saçma sapan şeyleri hatırlardan geçiriyordu: meselâ, kâh on beş yıl önce Petersburg’ta sahip olduğu yelkovanı düşmüş eski duvar saatini hatırlıyor; kâh şen memur Milbua’yı ve onunla Aleksandrovski parkında yakaladıkları serçe kuşunu, sonra serçeyi yakalayınca ikisinden birinin artık sekizinci sınıf bir memur olduğunu hatırlayarak bütün parkı çınlatan kahkahalarla güldüklerini aklına getiriyordu. Sanırım, sabahın saat yedisine doğru, kendisi de farkında olmadan güzel rüyalar görerek tatlı tatlı uyudu. Saat ona doğru uyanınca birdenbire, deli gibi, yatağından fırladı, bir anda her şeyi hatırladı ve elinin ayasıyla sertçe alnına vurdu: o sabah ne kahvaltıyı, ne Blum’u, ne polis müdürünü, ne de reislik etmek için X... toplantısında hazır bulunması gerektiğini hatırlatmaya gelen memuru görmek istemedi, bir şey duymuyor ve bir şey anlamak istemiyordu, bir yaramaz çocuk gibi, Yuliya Mihaylovna’nın dairesine koştu. Orada çoktan beri Yuliya Mihaylovna’nın yanında yaşayan asillerden ihtiyar bir kadın olan Sofya Antropovna, hanımın saat onda büyük bir kalabalıkla, üç araba ile Varvara Petrovna’ya Skvoreşniki’ye, iki hafta sonra tertip edilmesi düşünülen eğlence için oradaki yeri görmeye gittiklerini, bunu da daha üç gün önce Ververa Petrovna ile kararlaştırdıklarını onun kafasına soktu. Bu haberden şaşkına dönen Andrey Antonoviç çalışma odasına döndü ve hemen atların koşulmasını emretti. Atların hazırlanmasını da zor bekledi. Onun ruhu Yuliya Mihaylovna’ya susamıştı, ona şöyle bakmak yanında beş dakika bulunmak; belki Yuliya Mihaylovna yüzüne bakar onu görür, eskisi gibi gülümser, affeder — A, ah! ‘Peki, araba ne oldu?’ Bir makine gibi masanın üstünde duran kalın kitabı açtı (bazen kitabı rasgele açarak ilk sayfasının üst iki satırını okuyarak niyet tutardı.) Çıkan şey: ” *Tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles.*” [Mümkün dünyaların en

iyisinde her şey en iyidir.] Voltaire, Candide, idi. Tükürdü ve arabaya koştu: “Skvoreşniki’ye!” Arabacı: beyefendinin bütün yol boyunca atları sürdürdüğünü, ama malikâneye yaklaşırken birdenbire geri çevirdiklerini, tekrar şehre dönmesini emrettiklerini: “Çabuk, lütfen çabuk” dediklerini. Şehir surlarına yaklaşırken tekrar arabayı durdurmamı emrettiler, arabadan inerek yoldan geçtiler, kıra doğru yürüdüler, herhangi bir ihtiyaç için indiklerini sandım, onlarsa durdular ve çiçekleri gözden geçirmeye başladılar, doğrusu tuhafıma gitti, büsbütün şüphelenmeye başladım,” diye anlatıyordu. Arabacının verdiği ifade böyleydi. O sabahki havayı hatırlıyorum: açık ama rüzgârlı bir eylül günü idi; yoldan ayrılan Andrey Antonoviç’in önünde çoktan ekinleri toplanmış bir tarlanın hazin manzarası uzayıp gidiyordu; uluyan rüzgâr, solmaya yüz tutan cılız sarı çiçeklerin kalıntılarını sarsıyordu. Kendisini ve kaderini, güzün ayazları ile solan çiçeklere mi benzetmek istemişti? Sanmıyorum. Hatta hiç te böyle olmadığını söyleyebilirim, arabacının ve o sırada oraya polis müdürünün arabasıyla gelen birinci kısım baş komiserinin sonraları gerçekten de amirini elinde bir demet sarı çiçekle bulunduğunu söylemesine rağmen, Lembke’nin çiçeklere dair hiçbir şey hatırlamadığını sanıyorum. Vazifesine düşkün bir idare adamı olan bu baş komiser, Vasiliy İvanoviç Flibustiyerov, şehrimize yeni gelmişti, ama artık son derece ataklığı, icraat kabiliyeti ve doğuştan ayyaşlığı ile ün salmıştı bile. Arabadan fırlamış ve amirinin meşguliyetini görünce hiç şüpheye düşmeden, deli gibi, ama emin bir tavırla “şehirde huzursuzluk” olduğunu bir çırpıda arz etmişti.

Andrey Antonoviç, sert bir yüzle, ama hiç hayret göstermeden yahut kendi arabasını ve arabacıyı hatırlamadan, sanki çalışma odasındaymış gibi, ona başını çevirdi:

— Ha? Ne var?

— Birinci kısım baş komiseri, Flibustiyerov, ekselans. Şehirde isyan var.

Andrey Antonoviç, dalgın dalgın:

— Flibustiyerler mi? [Flibustier, Fransızcada korsan demektir. Mana genişlemesiyle bu kelime yalancı, dolandırıcı anlamına da kullanılır.] diye sordu.

— Evet, ekselans, Şpigulin işçileri isyan ettiler.

— Şpigulin işçileri!...

“Şpigulin” adını duyar duymaz bir şey hatırlar gibi olmuştu. Hatta titredi ve parmağını alnına götürerek: “Şpigulin” diye mırıldandı. Sessizce ama hâlâ düşünce içinde, hiç acele etmeden arabaya yürüdü, bindi ve şehre sürmesini emretti. Baş komiser de onun

arkasından kendi arabasıyla yollandı.

Yolda gelirken onun birçok konu üzerinde birçok meraklı şeyi hayalinden geçirdiğini sanıyorum, ama vali konağının önündeki meydanlığa girerken kesin bir düşüncesi veya belirli herhangi bir niyeti olduğunu sanmıyorum. Ama sıraya dizilmiş ve kesin kararını vererek duran “isyancıları” ve aciz (belki de kasten aciz) polis kordonunu, polis müdürünü ve bekleyiş içinde kendisine çevrilmiş bakışları görünce bütün kanı beynine sıçradı. Solgun bir yüzle arabadan indi.

Beklenmedik bir anda zayıf bir sesle ve boğulur gibi:

— Şapkalar çıkarılsın! Diz çökün! diye tiz bir sesle bağırdı, bunu belki kendisi de beklemiyordu ve işte bu beklenmedik şeyde belki de meselenin çözümü gizleniyordu. Bu tıpkı yortuda olduğu gibi bir şeydi; yukardan fırlayan bir kızığın dağın ortasında durmasına imkân var mı? Sanki kendine inat olsun diye Andrey Antonoviç bütün ömrünce tabiatının berraklığı ile ün salmıştı, hiçbir zaman kimseye bağırılmaz, ayaklarını yere vurmazdı; işte böyleleri için herhangi bir sebeple kızaklarının birdenbire dağdan kayması çok daha tehlikelidir. Önündeki her şey dönmeye başlamıştı.

Lembke, daha tiz bir sesle ve manasız bir şekilde:

— Flibustiyerler! diye bağırdı ve sesi kısıldı. Henüz ne yapacağını kestiremeden, ama hemen şimdi bir şeyler yapacağını bilerek ve bunu bütün varlığı ile hissederek durdu.

Kalabalıktan: “Yarabbi!” diye bir ses duyuldu. Bir delikanlı istavroz çıkarmaya başladı; üç dört kişi gerçekten diz çökecek oldular, ama ötekiler kalabalık bir halde üç adım kadar ilerlediler ve birdenbire bir ağzından konuşmaya başladılar: “Beyefendi... kırkardan hesapladılar... vekilharç... sen izin ver anlatalım” v.s. Bir şey anlamaya imkân yoktu.

Ne yazık ki Andrey Antonoviç, halledemiyordu: çiçekler henüz elindeydi. İsyanı, demin Stepan Trofimoviç’in sürgün arabasını gördüğü gibi, görüyordu. Kalabalığın, gözlerini açmış kendisine bakan “isyancıların” arasında onları “kışkırtan” Pyotr Stepanoviç dolaşıyor gibiydi, dün akşamdan beri kendisini bir an rahat bırakmayan, nefret ettiği Pyotr Stepanoviç...

Daha da beklenmedik bir hareketle:

— Sopa getirin! diye bağırdı.

Ortalığı ölü bir sessizlik kapladı.

En sağlam bilgilere ve benim tahminlerime göre bu iş başlangışta şöyle olmuştu. Ama daha sonraki bilgiler de, benim tahminlerim de o kadar kesin değildi: Ama bazı gerçekler ortada.

Birincisi, sopalar pek çabuk ortaya çıkmıştı; anlaşılan valinin gelmesini beklerken anlayışlı polis müdürü taralından önceden hazırlanmıştı. Bununla beraber sadece iki kişi cezalandırıldı, hatta üç kişinin bile cezalandırılmış olduğunu sanmıyorum; ısrar da ediyorum. İnsanların hepsinin yahut hiç değilse yarısının cezalandırıldığı baştanbaşa uydurma. Oradan geçen yoksul, ama asil bir hanımın, kim bilir niçin, hemen dövüldüğü de saçma. Bu arada, bir müddet geçtikten sonra Petersburg gazetelerinden birinde bu kadın hakkında bir haber okudum. Bizde birçokları mezarlıkta oturan Avdotya Petrovna Tarapıgina adında bir aciz kadından bahsettiler, bu kadın misafirlikte acizler evine döndüğü sırada meydandan geçerken tabii bir merakla seyirciler arasına sokulmuş ve orada olanları görerek: “Ne ayıp!” diye yere tükürmüş. Bunun için onu yakalamışlar ve “hesabını görmüşler.” Bu olay hakkında sadece yazmakla kalsalar iyi, onun adına acele bir bağış kampanyası bile açtılar. Ben de yirmi kopek bağışta bulundum. Ne dersiniz? şimdi anlaşıldığına göre bizde Tarapıgina adında bir aciz kadın yokmuş! Kendim onların mezarlıktaki acizler evine kadar gittim: orada Tarapıgina adını bile duymadıkları anlaşıldı; üstelik ortalıkta dolaşan söylentiden söz açtığım zaman dehşetli gcendiler. Mevcut olmayan bu Avdotya Petrovna’dan söz amama sebep Stepan Trofimoviç’in başına da hemen hemen buna benzer bir şey gelebileceğindendi. (yani Tarapıgina gerçekten mevcut olsaydı;) hatta belki de Tarapıgina hakkındaki bu manasız söylenti, daha sonra dedikodu dal budak saldığı sırada, Stepan Trofimoviç’in adını Tarapıgina’ya çevirmiş olabilirler. Asıl mesele şu: biz meydanlığa gelince Stepan Trofimoviç’in yanımdan nasıl sıvıştığını anlayamıyorum. Pek kötü şeyler olacağını hissederek onu meydanın etrafından dolaştırıp vali konağının kapısına getirmek istemiştim, ama kendim de meraka kapılarak karşılaştığım ilk insana bir şey sormak için sadece bir dakika kadar durdum, birdenbire baktım, Stepan Trofimoviç, artık yanımda değildi. nsezime uyarak hemen onu en tehlikeli yerde aramaya koştum; nedense onun kızağının da dağdan uçtuğunu hissetmiştim. Gerçekten onu olayların tam ortasında buldum. Hatırlıyorum, elini yakaladım, ama o sessizce ve gururlu bir otorite ile bana baktı:

— *Cher*, dedi, sesinin ahenginde kopmuş bir şey vardı. Hepsi burada, meydanlıkta, bizim önümüzde böyle teklifsizce hareket ettiklerine göre, meselâ kendi başına hareket etmek gerekirse bundan ne beklenebilir?

Öfkesinden titreyerek meydan okuyan bir tavırla suçlayan, öfkeli parmağını iki adım ötede duran ve gözlerini alabildiğine açarak bize bakan Flibustiyerov'a çevirdi.

Öteki, gözleri karararak:

— Bu ha? diye bağırdı. Bu da kim? Sen kimsin? diyerek yumruklarını sıkıp ilerledi, kudurmuşçasına, acı acı ve ümitsizlik içinde bağırdı (işaret edeyim ki o, Stepan Trofimoviç'i çok iyi tanıyordu.) Daha bir an geçseydi, tabii onun yakasına yapışacaktı; ama talihimize, Lembke bu bağırış üzerine başını çevirdi. Şaşkınlık içinde, ama dikkatle Stepan Trofimoviç'e baktı, bir şey hatırlar gibi oldu ve birdenbire sabırsızlıkla kolunu salladı. Flibustiyerov, yelkenleri suya indirdi. Stepan Trofimoviç'i kalabalıktan uzaklaştırdım. Mamafih, belki o kendisi de artık gerilemek istiyordu.

— Eve eve diye ısrar ediyordum, bize dayak atmadılarsa tabii Lembke'nin sayesinde oldu bu.

— Gidin, dostum, gidin, ben sizi tehlikeye sokuyorum. Sizin geleceğiniz ve kendinize göre bir mevkiiniz var, bense *mon heure a sonnr*.

Metin adımlarla vali konağının merdivenlerine bastı. Kapıcı beni tanıyordu; ona ikimizin de Yuliya Mihaylovna'ya geldiğimizi söyledim. Kabul salonunda oturduk ve beklemeye başladık. Dostumu yalnız bırakmak istemiyordum. Ama kendisine bir şey söylemeyi de lüzumsuz buluyordum. Onda kendisini vatani için ölüme mahkûm etmiş bir insan hali vardı. Yan yana değil de ayrı ayrı birer köşeye oturmuştuk, ben giriş kapısına yakın, o ise karşımda biraz uzakta oturuyordu, düşünce içinde başını eğmiş iki eliyle hafifçe bastonuna dayanıyordu. Geniş kenarlı şapkasını sol elinde tutuyordu. Böylece on dakika kadar oturduk.

II

Lembke birdenbire ve hızlı adımlarla yanında polis müdürü olduğu halde içeri girdi, dalgın dalgın bize baktı ve aldırış etmeden sağ tarafa, çalışma odasına gidecek oldu, ama Stepan Trofimoviç onun önüne geçti ve yolu kapadı. Stepan Trofimoviç'in uzun, hiç kimseye benzemeyen boyu tesirini gösterdi; Lembke durdu.

— Kim bu? diye şaşkınlık içinde polis müdürüne sordu, ama ona başını bile çevirmemişti, Stepan Trofimoviç'i baştan ayağa gözden geçirmeye devam ediyordu.

Stepan Trofimoviç:

— Emekli kolej kâtibi Stepan Trofimoviç Verhovenski, ekselans, diye cevap verirken azametle başını eğdi. Ekselans bakmaya devam ediyordu, ama oldukça bön bir bakıştı bu.

— Neye dair? diyerek amirane kayıtsızlıkla, ve sabırsız bir hareketle kulağını Stepan Trofimoviç'e çevirdi, nihayet onu yazılı bir dilekçe ile gelmiş herhangi bir ricacı sanmıştı.

— Bugün evimde, ekselansınızın adına hareket eden bir memur tarafından aramaya tabi tutuldum; onun için isterdim ki...

Lembke, birdenbire bir şey hatırlamış gibi:

— Adınız? Adınız? diye sabırsızlıkla sordu. Stepan Trofimoviç, daha büyük bir azametle adını tekrarladi.

— Ha-a! Bu... bu şey yuvası... Sayın bay, siz kendinizi öyle bir şekilde... Siz profesörsünüz değil mi? Profesörsünüz?

— Bir zamanlar X... üniversitesinde gençlere birkaç ders vermiştim.

Lembke:

— Genç-le-re! diyerek titrer gibi oldu, gerçi bahse girerim ki meselenin ne olduğunu, hatta belki kiminle konuştuğunu henüz anlamamıştı.

— Sayın bayım, buna müsaade etmem, diyerek birdenbire dehşetli öfkeleni. Gençleri bu işe sokamam, Bu hep beyannameler. Bu topluma tecavüz, sayın bay, denizin karaya tecavüzü, flibustiyercilik... Rıcanız nedir?

— Aksine, refikanız yarınki müsamerede bir şey okumamı rica etmişti. Bense rica etmiyorum, haklarımı aramaya geldim...

— Müsamerede mi? Müsamere olmayacak. Ben sizin müsamerenize izin vermiyorum. Dersler? Dersler ha? diye öfke ile bağırdı.

— Benimle daha nazik konuşmanızı, ayaklarınızı yere vurmamanızı ve bir çocuğu paylar gibi bağırmamanızı isterdim, ekselans.

Lembke:

— Herhalde kiminle konuştuğunuzun farkındasınız? diyerek kızardı.

— Tamamen, ekselans.

— Ben, şahsımla topluma siper oluyorum, sizse onu yıkıyorsunuz!... Yı-kı-yorsunuz! Siz... Mamafih hakkınızda bazı şeyler hatırlıyorum: general karısı Stavrogina'nın evinde

eğitmen olarak bulundunuz değil mi?

— Evet ben... general karısı Stavrogina'nın evinde eğitmen idim.

— Ve yirmi yıl içinde, şimdi dolup taşanları körüklediniz... bütün meyveler... Galiba demin sizi meydanda görmüştüm. Ama korkunuz, sayın bay, korkunuz! düşüncelerinizin yönü bilinmektedir. Emin olunuz ki ben göz önünde tutuyorum. Ben, sayın bay, sizin ders okumanıza izin veremem, izin veremem. Böyle ricalarla bana müracaat etmeyiniz.

Gene geçip gidecek oldu.

— Tekrar ediyorum, yanılıyorsunuz, ekselans: refikanız, benden yarınki müsamerede ders değil de edebî bir şey okumamı rica etmişti. Ama şimdi ben kendim de okumaktan vazgeçiyorum. Benim ricam şu, mümkünse bana açıklayınız: ne suretle, niçin ve neden ben bugünkü aramaya tabi tutuldum? Bazı kitaplarımı, kâğıtlarımı, benim için kıymetli özel mektuplarımı alıp bir el arabasıyla şehir sokaklarından götürdüler...

Lembke:

— Kim aradı? diyerek toparlandı, tamamıyla kendine geldi ve birdenbire kızardı. Çabucak polis müdürüne döndü. O dakikada kapıda Blum'un eğik, uzun, biçimsiz vücudu görüldü.

Stepan Trofimoviç:

— İşte bu memur, diyerek onu gösterdi. Blum, suçlu, ama kendinden emin bir tavırla ilerledi.

Lembke, gücenik ve öfkeli bir sesle ona:

— *Vous ne faites que des betises*, [İşimiz gücümüz saçmalamak.] diyerek birdenbire değişti ve bir anda kendine geldi.

Büyük bir telâş içinde ve bir insanın kızarabileceği kadar kızarak:

— Affedersiniz... diye mırıldandı. Bütün bunlar... bütün bunlar, herhalde bir gaf, bir yanılma... sadece bir yanılma.

Stepan Trofimoviç:

— Ekselans, diye işaret etti, gençliğimde buna benzer bir olaya şahit olmuştum. Bir gün tiyatroda, koridorda, birisi hızla birisine yaklaştı ve halkın önünde ona şırak diye bir tokat attı. Hemen o anda tokat atmak istediği o adam olmayıp büsbütün başka, sadece ötekine biraz benzeyen birisi olduğunu görünce öfke ile ve kıymetli zamanını kaybetmek

istemeyen bir adam tavrıyla ona, çabuk çabuk ve tıpkı Şimdi ekselansınızın yaptığı gibi: “Yanıldım... Affedersiniz, bu bir yanılma, sadece bir yanılma” dedi. Hakarete uğrayan adam gene de gücenmeye devam edip bağıınca, öteki ona büyük bir öfke ile: “Bunun bir yanılma olduğunu söylüyorum ya, hâlâ ne diye bağııp duruyorsunuz!”

Lembke:

— Bu... bu, tabii, çok gülünç... diyerek yarım ağızla gülümsedi, ama... ama benim de ne kadar bahtsız olduğumu görmüyor musunuz?

Bunları, hemen hemen bağıarak söyledi ve... ve galiba elleriyle yüzünü kapamak istedi.

Bu beklenmedik hastalıklı bağıış, hemen hemen hıçkırık dayanılmayacak bir Şeydi. Bu herhalde dünden beri olanların ilk tam tepkisi idi ve hemen arkasından gelen küçük düşürücü, ele verici bir ümitsizlik anı idi; kim bilir, belki daha bir an geçmiş olsaydı, bütün salona bağıarak hüngür hüngür ağlayacaktı. Stepan Trofimoviç önce ona vahşı baktı, sonra birdenbire başını önüne eğdi ve içten bir sesle:

— Ekselans, benim çekilmez Őikâyetlerimle kendinizi üzmeyiniz, sadece emrediniz de kitaplarımla mektuplarımı geri versinler... dedi.

Onun Őözleri yarıda kaldı. Tam bu sırada Yuliya Mihaylovna, yanındaki kalabalıkla eve dönmüştü. Ama burada elden geldiği kadar ayrıntılı bir Şekilde tasvir etmek isterdim.

III

Birincisi, hepsi birden kalabalık bir halde üç arabadan inerek salona girmişlerdi. Yuliya Mihaylovna’nın dairesine dış kapının yanından ayrı bir giriş kapısı vardı; ama bu defa hep birden salondan geçmeye karar vermişlerdi ve sanırım sırf Stepan Trofimoviç orada bulunduğu için böyle yapmışlardı, çünkü onun başına gelenler ve İŞpigulin fabrikası işçileriyle olanlar da Yuliya Mihaylovna Şehre girerken kendisine bildirilmişti. Bir kabahati yüzünden evde bırakılan ve gezintiye katılamayan, böylelikle her Şeyi herkesten önce öğrenen Lyamşin bildirmişti. Lyamşin öfkeli bir sevinçle kiralık kazak atına atlayarak Skvoreşniki’den dönmekte olan kalabalığı karşılamak üzere neşeli haberlerle o yana koşmuştu. Yuliya Mihaylovna, üstün ataklığına rağmen, hayret verici bu haberleri duyunca biraz utanç duymuştu; ama herhalde sadece bir an. Meselâ olayın siyasi cephesi onu telaŐlandırmasa gerek: Pyotr Stepanoviç ona bir zamandan beri İŞpigulin isyancılarının hepsini sopadan geçirmek gerektiğini birkaç defa telkin etmişti,

Pyotr Stepanoviç ise bir zamandan beri onun için büyük bir otorite olmuştu. “Ama... gene de o bana bunun hesabını verecektir” diye herhalde içinden düşünmüştür, bu arada o, tabii, kocasına aitti. Kısaca işaret edeyim ki bu defa Pyotr Stepanoviç de sanki mahsus geziye katılmamıştı, sabahtan beri de onu kimse bir yerde görmemişti. Sırası gelmişken şunu da söylemeliyim ki Varvara Petrovna, misafirleri kendi evinde kabul ettikten sonra yarınki müsamere işini görüşecek komitenin son toplantısında mutlaka bulunmak gayesiyle misafirleriyle beraber şehre döndü (Yuliya Mihaylovna ile aynı arabaya binmişti.) Lyamşin’in Stepan Trofimoviç’e dair haberleri onu da ilgilendiriyor, hatta belki heyecanlandırıyordu.

Andrey Antonoviç’le hesaplaşma hemen başlamıştı. Ne yazık ki o, bunu güzel karısına bakar bakmaz anlamıştı. Yuliya Mihaylovna, açık bir tavırla ve büyüleyici bir gülümseme ile bakımlı, güzel elini Stepan Trofimoviç’e uzattı ve onu hoş nezaket sözleriyle karşıladı, sanki bu sabah bütün gailesi Stepan Trofimoviç’i nihayet evinde gördüğü için elden geldiği kadar çabuk ona koşmak ve gönlünü almaktan ibaretti. Sabahki aramayı çıtlatmadı bile, sanki henüz bir şeyden haberi yoktu. Kocasına ne baktı, ne de bir söz söyledi, sanki o salonda yoktu. Üstelik Stepan Trofimoviç’e hemen el koydu, sanki o, Lembke ile konuşmamıştı, konuşmuş olsa bile bunu sürdürmek değmiyormuş gibi, onu salona sürükledi, tekrar ediyorum: Yuliya Mihaylovna, sosyeteye yakışan tavır ve hareketine rağmen bu olayda bir defa daha büyük bir gaf yapmıştı. Bu işte ona daha çok Yuliya Mihaylovna’nın özel ricası üzerine geziye katılan ve bu suretle, bilvasıta da olsa Varvara Petrovna’yı ziyaret eden (ki bunu Varvara Petrovna bir şeref saydığı için tam manasıyla hayran kalmıştı) Karmazinov yardım etti. Daha kapıdan (o, herkesten sonra içeri girdi) Stepan Trofimoviç’i görünce bağırmış ve onu kucaklamaya koşmuştu, hatta bu sırada Yuliya Mihaylovna’yı bile geride bıraktı.

— Bu kadar yıldan sonra. Nihayet ha... *Excelente ami.*

Öpüşmeye kalkıştı ve tabii, yanağını uzattı. Şaşırان Stepan Trofimoviç onu öpmek zorunda kaldı.

Akşam üstü, o gün olanları hatırlarken bana:

— *Cher*, diyordu, o dakikada: hangimiz daha alçağız diye düşündüm. Beni hemen oracıkta küçük düşürmek isteyen o mu, yoksa ondan ve onun yanağından nefret ettiği halde onu öpen ben mi? Oysaki ben başımı çevirebilirdim... tuv!

Karmazinov:

— Haydi, anlatın, her şeyi anlatın, diye kem küm etmeye ve büsbütün peltekleşmeye başladı, sanki yirmi beş yıllık bir hayatı, hemen tutup anlatmak kabildi. Ama bu aptalca hafiflik “yüksek tarzın” ifadesiydi

— Hatırlayınız sizinle son defa Moskova’da Grenovski’nin şerefine verilen yemekte görüşmüştük ve o zamandan bu yana yirmi dört yıl geçti... diye Stepan Trofimoviç makul bir şekilde (şu halde hiçte yüksek olmayan bir tarzda) söze başladı.

Karmazinov, cırlak bir sesle ve teklifsizce onun sözünü kesti:

— *Ce cher homme*, diyerek pek ahbapça onun omzunu sıktı. Bizi hemen dairenize götürsenize Yuliya Mihaylovna, orada oturur ve her şeyi anlatır.

Yine o akşam Stepan Trofimoviç, öfkesinden sarsılarak bana:

— Oysaki ben, bu sinirli karı ile hiçbir zaman yakın olmamıştım, diye şikâyet ediyordu. Biz o zaman hemen hemen çocuktuk ve daha o zaman ben ondan nefret etmeye başlamıştım... o da tabii aynı derecede benden nefret ediyordu...

Yuliya Mihaylovna’nın salonu çabucak doldu. Varvara Petrovna kayıtsız görünmek istemesine rağmen fazla heyecanlı bir haldeydi, ben de onun Karmazinov’a iki üç defa nefretle ve Stepan Trofimoviç’e öfke ile baktığını gördüm, bu öfke kıskançlıktan, sevgiden geliyordu: bu defa Stepan Trofimoviç fırsatı kaçırıp kendini küçük düşürseydi, “hemen fırlayıp onu döverdi, sonra orada Liza’nın da bulunduğunu söylemeyi unuttum, onu hiçbir zaman böyle sevinçli, tasasız neşeli, mesut görmemiştim. Tabii Mavrikiy Nikolayeviç’te orada idi. Sonra Yuliya Mihaylovna’nın her zaman maiyetini teşkil eden genç hanımlarla yarı şımarık delikanlılar geliyordu, onların arasında gençlerin bu şımarıklığı neşe, metelik etmeyen hayasızlıkları da zekâ diye kabul ediliyordu, onların arasında iki üç yeni sima da fark ettim: bir yerden gelmiş, pek fazla yaltaklanan bir Lehli ile iri-yarı ihtiyar, kendi sözlerine gene kendisi istekle gülen bir Alman doktor ve nihayet Petersburg’tan gelmiş, bir otomata benzeyen, devlet adamı tavırlı ve dehşetli uzun yakaları olan genç bir prensçik vardı. Ama Yuliya Mihaylovna’nın bu misafirine fazla değer verdiği ve salonu için endişe duyduğu görülüyordu...

Stepan Trofimoviç, gösteriş yapar gibi, kanepeye kurularak ve Karmazinov’dan aşağı kalmayacak bir şekilde peltekleşerek:

— *Cher m-r Karmazinoff*, diye başladı. *Cher m-r Karmazinoff*, bizim eski zaman ve belirli kanaat sahibi bir insanın hayatı, yirmi beş yıl içinde de olsa, biteviye gibi görünmesi gerekir...

Alman, herhalde Stepan Trofimoviç'in pek gülünç; bir şey söylediğini sanarak yüksek sesle ve kesik kesik, tıpkı kişniyormuş gibi, güldü. Stepan Trofimoviç, yapmacıktan bir şaşkınlıkla ötekine baktı ama onun üzerinde hiçbir tesir bırakmadı. Prenste bütün yakaları ve el gözlüğü ile dönüp Alman'a baktı, ama bu bakışta en küçük bir merak yoktu.

Stepan Trofimoviç:

— ...Biteviye olarak görünmelidir, diye sözlerini mahsus ve mümkün olduğu kadar lâubalice uzatıyordu. Benim hayatım da bu yirmi beş yıl içinde böyle geçti, *et comme on trouve partout palus de moines que de raison*, [Her yerde akıldan çok keşiş bulunduğundan...] ben de bununla tamamen mutabık olduğumdan, benim bütün bu çeyrek asır...

Yuliya Mihaylovna: yanında oturan Varvara Petrovna'ya dönerek:

— *C'est charmant, les moines*, [Hoş keşişlerdir, keşişler..] diye fısıldadı.

Varvara Petrovna ona gururlu bir bakışla cevap verdi. Ama Karmazinov Fransızca cümlelerin başarısına dayanamadı ve çabucak, bağırır gibi, Stepan Trofimoviç'in sözünü kesti:

— Bana gelince ben bu bakımdan müsterihim ve işte yedi yıldan beri Karlsruhe'de oturuyorum. Geçen yıl belediye encümeni yeni su tesislerinin borularını döşemeye karar verdiği zaman, Karlsruhe su meselesinin sevgili vatanımın bütün ıslahat devri meselelerinden daha sevimli ve değerli olduğunu bütün kalbimle duydum.

Stepan Trofimoviç:

— Kalbim aksini söylemekle beraber size hak vermek zorundayım, diyerek iç çekti ve önemle başını yana eğdi.

Yuliya Mihaylovna muzafferdi: konuşma hem derin, hem de manalı olmaya başlamıştı.

Doktor, yüksek sesle:

— Pis suların akması için boru mu? diye sordu.

— Su borusu, doktor, su borusu, hatta o zaman onların proje yapmasına da yardım etmiştim.

Doktor, cınlayan bir kahkaha attı. Onun arkasından da birçokları güldü, artık doktorun yüzüne gülüyorlardı, o ise bunun farkında bile değildi ve herkes güldüğü için

son derece memnundu.

Yuliya Mihaylovna:

— Müsaadenizle sizinle aynı fikirde olmadığımı söyleyeyim, Karmazinov, diye söze karışmaya acele etti. Karlsrühe'nin yeri başka, ama siz lâf olsun diye söylüyorsunuz, biz de bu defa size inanmayız. Ruslardan, yani yazarlardan kim bu kadar asri tipi ortaya attı, bu kadar esaslı asrî meseleleri tahmin edip asrımızın faal insan tipini ortaya çıkaran kimdi? Siz, yalnız siz, başkası değil. Ondan sonra vatanınıza karşı ilgisizliğinizi ve Karlsrühe su borusuna karşı olan bütün ilginizi anlatın! Ha-ha!

Karmazinov, peltek peltek:

— Evet, tabii, Pogojev'in tipinde Slavcıların bütün kusurlarını, Nikodimov'un tipinde de garpçıların kusurlarının hepsini ortaya koydum...

Lyamşin, yavaş sesle:

— Sanki hepsi, diye fısıldadı.

— Ama ben bunu sırf boş vaktimi öldürmek ve... vatandaşlarımın ısrarlı isteklerini yerine getirmek için şöyle gelişi güzel yapıyorum.

Yuliya Mihaylovna hayranlık içinde:

— Yarın güzel şeyler dinleyeceğimizi her halde biliyorsunuzdur, Stepan Trofimoviç diye devam etti. Bu, Semion Yegoroviç'in en son, zarif, edebî ilhamlarından birisi — adı da "Merci." O, bu yazısında bundan sonra hatta gökten melek inse yahut bütün yüksek sosyete kararını değiştirmesi için yalvarsa bir daha eser vermeyeceğini anlatıyor. Kısacası ebedi olarak kalemini kırıyor, bu azametli "Merci" onun bunca yıl şerefli Rus düşüncesine hizmeti sılasında halkın kendisine gösterdiği devamlı hayranlığa bir teşekkür olmak üzere halka bir hitabı olacaktır.

Yuliya Mihaylovna saadetin zirvesindeydi.

Karmazinov:

— Evet, veda edeceğim; "Merci" diyip gideğim ve orada... Karlsrühe'de gözlerimi kapayacağım —diye konuşurken yavaş yavaş su koyuvermeye başladı.

Büyük yazarlarımızın birçoğu gibi (bizde ise birçok büyük yazar vardır) o da, zeki olmasına rağmen, övülmeye dayanamıyor ve o anda gevşemeye başlıyordu. Ama sanırım, bu affedilebilir bir şey. Söylediklerine göre bizim Schakspeare'lerimizden biri özel bir

konuřmada tutmuř damdan dūřer gibi: “yani bizler, bŸyŸk insanlar, bařka tŸrlŸ hareket edemeyiz” v.s. v.s. demiř, Ÿstelik de bunun farkına varmamıř.

— Orada, KalsrŸhe’de gŸzlerimi kaparım. Bize, bŸyŸk insanlara hićbir ihsan beklemeden iřini bitirir bitirmez ćabucak gŸzlerini kapamaktan bařka yapacak bir řey kalmıyor. Ben de Ÿyle yapacađım.

Alman kakhahalarla gŸlerek:

— Adresinizi verin, ben de KarlsrŸhe’ye sizin mezarınıza gelirim, dedi.

Ŗnemsiz genćlerden biri, birdenbire:

— şimdi ŸlŸleri demir yolu ile de gŸnderiyorlar, diye işaret etti.

Lyamřın, neřesinden ince sesler ćıkararak gŸldŸ. Yuliya Mihaylovna kařlarını ćattı. Nikolay Stavrogin ićeri girdi.

Herkesten Ÿnce Stepan Trofimović’e:

— Bana sizi karakola gŸtŸrdŸklerini sŸylemiřlerdi, dedi.

Stepan Trofimović kelime oyunu yaparak:

— Hayır, bu sadece Ÿzel bir olaydı, dedi.

Yuliya Mihaylovna:

— Ama bunun benim ricama tesir etmeyeceğini umarım, diyerek yine sŸze karıştı, Ÿmit ederim ki siz, benim şimdiye kadar anlayamadığım bu uğursuz olaya bakmadan bizim en iyi Ÿmitlerimizi bořa ćıkarmaz ve edebi matinede okumak istediğiniz řeyi dinlemek saadetinden bizi mahrum etmezsiniz.

— Ben bilmiyorum, ben... şimdi...

— Dođrusu Ÿyle bahtsızım ki Varvara Petrovna, ne dersiniz, tam en gŸzde ve bađımsız zekâlardan birini elden geldiđi kadar ćabuk tanımak istediđim bir zamanda Stepan Trofimović birdenbire bizden uzaklařmak istiyor.

Stepan Trofimović Ÿrse vurur gibi:

— Bu ŸvgŸlŸ sŸz Ÿyle yŸksek bir sesle sŸylenmiřtir ki benim onu duymamam gerekirdi, dedi, ama benim zavallı şahsımın yarınki temsiliniz ićin o kadar gerekli olduğunu sanmıyorum. Ama ben...

Kořarak odaya giren Pyotr Stepanović:

— Ama siz onu şımartacaksınız! diye bağırdı. ben onu henüz ele almıştım ve birdenbire sabahleyin evinde arama yapılıyor, tevkif ediyorlar, polis onun yakasına sarılıyor, şimdiyse hanımlar onu vilayetpenahın evinde avutuyorlar! Şimdi hayranlıktan bütün kemikleri sızlıyor; böyle bir bayramı rüyasında bile görmemiştir. Şimdi kim bilir sosyalistlere nasıl atıp tutacaktır.

Yuliya Mihaylovna canlı bir ifadeyle:

— İmkân yok, Pyotr Stepanoviç. Sosyalizm büyük bir fikirdir, Stepan Trofimoviç'in bunu idrak etmemesine imkân yoktur, dedi.

Stepan Trofimoviç, oğluna bakıp gösterişle yerinden hafifçe kalkarak:

— Düşünce büyük, ama onu vazedenler her zaman dev değillerdir, *et brisons-lâ*, [Münakaşayı burada bırakalım, dostum.] *mon cher*, diye kesip attı.

Ama burada hiç beklenmedik bir şey oldu Von - Lembke bir zamandan beri salonda idi, herkes onun içeri girdiğini gördüğü halde o, fark edilmemiş gibi duruyordu. Eski niyetinde direnen Yuliya Mihaylovna ona yüz vermemeye devam ediyordu. Vali kapı yanında oturmuş, asık ve sert bir yüzle konuşulanlara kulak veriyordu.

Sabahki olaylara ima edildiğini duyunca huzursuzluk içinde kımıldamaya başladı, sanki prensin koyu kolalı yakalarına şaşmış gibi gözlerini ona dikecek oldu, sonra Pyotr Stepanoviç'in sesini duyup koşar gibi içeri girdiğini görünce birdenbire titredi, Stepan Trofimoviç sosyalistler hakkındaki düşüncesini söyleyince birdenbire ona yaklaştı, bu sırada Lyamşin'i itti, o da, kendisini iterken büyük bir acı duymuş gibi, omzunu ovuşturarak hemen kenara fırladı, bu arada şaşırmış olduğunu belirten yapmacık bir harekette bulundu.

Von Lembke, korkuya kapılan Stepan Trofimoviç'in elini sert bir hareketle yakalayarak kuvvetle elinde sıkıyordu.

— Yeter! diye mırıldandı. Yeter, zamanımızın flibüstiyerleri belli oldu. Fazla söz istemez. Tedbirler alınmıştır...

Bunları yüksek sesle, bütün odadakilere duyurarak söylemişti. Sözleri acı bir tesir bıraktı. Herkes, işlerin yolunda olmadığını hissetti. Yuliya Mihaylovna'nın sarardığını görüyordum. Bunun tesiri saçma bir tesadüfle tamamlandı. Tedbir alınmıştır diye Lembke, sert bir hareketle yüz geri döndü ve çabucak odadan dışarı çıkacak oldu, ama iki adım atar atmaz ayağı halıya takıldı, ileriye doğru sendeledi, az daha düşecekti. Bir an

durdu, ayağının takıldığı yere baktı ve yüksek sesle: “değiştirilsin” diyerek kapıdan çıktı. Yuliya Mihaylovna onun arkasından koştu. O çıkar çıkmaz, hiçbir şey anlaşılmayan bir gürültü koptu. Kimisi “sinirleri bozuk” diyor, kimisi “uğramış” diyordu. Bazıları alınlarını gösteriyordu; köşede oturan Lyamşin, iki parmağını alnının yukarısına koydu. Bu arada, tabii fısıltı ile evde geçen olayları ima ediyorlardı, kimse şapkasına uzanmıyor, herkes bekliyordu. Yuliya Mihaylovna’nın ne yaptığını bilmiyorum, ama beş dakika sonra geri dönmüştü, bütün gayreti ile sakın görünmeye çalışıyordu. Kaçamaklı bir şekilde, Andrey Antonoviç’in biraz heyecanlı olduğunu, ama bunun önemli olmadığını, bu halin çocukluğundan beri devam ettiğini, kendisinin “daha iyisini” de gördüğünü, yarınki müsamerenin tabii onu neşelendireceğini söyledi. Ondan sonra, sırf nezaket icabı Stepan Trofimoviç’e söylenen birkaç söz ve yüksek sesle komite üyelerini hemen şimdi toplantıya çağırış. Ancak o zaman komiteye katılmayanlar eve gitmeye davrandılar; ama o uğursuz günün tatsızlıkları henüz sona ermemiştir...

Nikolay Vsevolodoviç daha içeri girdiği anda, Liza’nın sabit bakışlarını ona diktiğini ve sonra uzun müddet gözlerini ondan ayırmadığını gördüm, öyle uzun bakmıştı ki bu, nihayet herkesin dikkatini çekti. Mavrikiy Nikolayeviç’in onun arkasından eğildiğini ve bir şeyler fısıldamak istediğini, ama galiba bu niyetinden vazgeçerek suçlu gibi herkese ayrı ayrı bakıp çabucak doğrulduğunu gördüm. Nikolay Vsevolodoviç’te merak uyandırmıştı: yüzü her zamankinden solgun, bakışları son derece dalgındı. İçeri girerken Stepan Trofimoviç’e sorduğu soruyu hemen o anda unutmuş gibiydi ve galiba, sanırım, ev sahibesine yaklaşmayı da öylece unutuvermişti. Liza’ya bir defa bile bakmadı, istemediğinden değil, onu da fark etmiyordu, bunda ısrar ediyorum. Birdenbire Yuliya Mihaylovna’nın zaman kaybetmeden hemen son toplantıya başlamak için yaptığı çağrının arkasından gelen bir anlık susma sırasında birdenbire Liza’nın çınlayan, kasıtlı yüksek sesi duyuldu. Nikolay Vsevolodoviç’i çağırdı.

— Nikolay Vsevolodoviç, kendisinin sizin akrabanız ve karınızın kardeşi olduğunu söyleyen Lebyadkin adında bir yüzbaşı, hep yakışık almayan mektuplar yazıyor ve bunlarda size ait bazı sırları açmayı teklif ediyor. Gerçekten de o sizin akrabanızsa ona beni tahkir etmeyi menedin ve beni bir takım tatsızlıklardan kurtarın.

Bu sözlerde tuhaf bir meydan okuma hissediliyordu, herkes bunu anladı. Liza’nın kendisi için belki de beklenmedik bir şey olmakla beraber apaçık bir suçlama idi. Bu hal, bir insanın gözlerini kapayarak damdan atlamasına benziyordu.

Ama Nikolay Stavrogin’in cevabı daha da şaşırtıcı oldu.

Birincisi, Liza'yı hiç şaşmadan en sakın bir dikkatle dinlemesi de tuhaftı. Yüzünde ne utanma, ne öfke aksetmedi. Sadece, hatta her şeye hazırmış gibi, uğursuz soruyu cevaplandırdı:

— Evet, o adamın akrabası olmak bahtsızlığına uğradım. Ben, doğuştan Lebyadkina olan onun kız kardeşi ile evliyim, yakında buna beş yıl olacak. Emin olun ki isteklerinizi en kısa zamanda ona bildireceğim ve bir daha sizi rahatsız etmeyeceğine söz veriyorum.

Varvara Petrovna'nın yüzünde beliren dehşeti hiçbir zaman unutamam. Sağ elini, korunmak ister gibi, ileri uzatarak bir deli haliyle sandalyeden kalktı. Nikolay Vsevolodoviç, ona, Liza'ya, seyircilere baktı ve birdenbire sonsuz bir kibirlilikle gülümsedi; acele etmeden odadan çıktı. Nikolay Vsevolodoviç gitmeye hazırlanırken Liza'nın divandan fırladığını, onun arkasından koşmak için bir hareket yaptığını, ama hemen toparlandığını, koşmadığını, kimseye bir şey söylemeden ve kimseye bakmadan usulca odadan çıktığını herkes görmüştü. Tabii onun arkasından atılan Mavrikiy Nikolayeviç de onu takip etti...

O akşam olan gürültüden, konuşmalardan bahsetmeyeceğim. Varvara Petrovna, şehirdeki evine kapandı, Nikolay Vsevolodoviç ise annesi ile görüşmeden doğruca Skvoreşniki'ye gitmişti. Stepan Trofimoviç akşamleyin oraya gelmek için müsaade istemek üzere beni “*cette chere amie*” ye gönderdi, ama beni kabul etmediler. Stepan Trofimoviç, dehşet içinde kalmıştı, “Böyle bir evlenme! Böyle bir evlenme! Aile içinde böyle bir felâket!” diye her an tekrar ederek ağlıyordu. Ama Karmazinov'u da hatırlıyor ve ona dehşetli sövüyordu. Yarınki müsamereye de bütün gayreti ile çalışıyor ve — estetik insan! — ayna önünde hazırlanıyor, yarın okuyacağı şeye katacağı, ayrı bir deftere yazılı bütün ömrünce duyduğu mecazi sözleri ve kelime oyunlarını hatırlamaya çalışıyordu.

Bana, her halde kendini haklı göstermek için:

— Dostum, ben bunu büyük ülkü için, diyordu. *Cher ami*, ben yirmi beş yıllık yerimden kımıldadım ve birdenbire hareket ettim, nereye — bilmiyorum, ama ben hareket ettim...

ÜÇÜNCÜ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

Müşamere. Birinci fasıl

I

Geçen “Şpigulin” gününün bütün uygunsuzluklarına rağmen müşamere verildi. Sanırım ki Lembke hemen o gece ölseydi, sabahleyin yine de müşamere verilirdi, çünkü Yuliya Mihaylovna ona ayrı bir önem veriyor, ondan birçok şeyler umuyordu. Ne yazık ki son dakikaya kadar etrafı toz pembe görmüş, toplumun ruh halini anlayamamıştı. Bayram gününün büyük bir hadise çıkmadan geçeceğine kimse inanmıyordu. Bazıları “kördüğüm”ün çözüleceği anı bekleyelim diyerek peşin peşin ellerini ovuşturuyorlardı. Birçokları gerçekten elden geldiği kadar kaşlarını çatıyor, yüzlerine siyasi bir mana vermeye çalışıyorlardı, ama doğrusunu söylemek gerekirse toplumla ilgili her rezalet Rusları pek eğlendirir. Rezalet görmek isteğinden daha ciddî bir şeyin var olduğu da doğrudur: umumî bir sinirlilik, insafsızca kızgın bir hal göze çarpıyordu; herkesin her şeyden dehşetli bezdiği sanılırdı. Herkesi şaşırtan bir hayasızlık, istek dışında, sanki zoraki bir hayasızlık hüküm sürüyordu. Yalnız hanımlar şaşırmamıştı, o da bir noktada: Yuliya Mihaylovna’ya karşı acizane nefret duygusunda. Bütün bayanların duyguları bu noktada birleşiyordu. O zavallının da bir şeyden şüphesi yoktu; henüz etrafında hâlâ “pervane gibi döndüklerine, kendisine körü körüne sadık” olduklarına son saate kadar inanmıştı.

O sırada şehrimizde bir takım ahlâksız, şüpheli insanların türediğini daha önce de söylemiştim. Bu gibi karışıklık ve geçiş devrelerinde her zaman ve her yerde bu cinsten şüpheli insanların ortaya çıktığı görülür. Herkesten önce acele eden (başlıca gaileleri) çoğu zaman da saçma sapan olmakla beraber az çok belli bir gayeleri olan ve kendilerine “öncü” denilen kimselerden bahsetmiyorum. Hayır, ben sadece çapulcu takımından bahsediyorum. Bütün geçiş devrelerinde bu çapulcu takımı ayaklanır, onlar her toplumda vardır. Kafalarında her hangi bir gaye değil, düşünceden bile eser yoktur, kendileri, bütün kuvvetleriyle, sadece huzursuzluğu, sabırsızlığı temsil ederler. Oysaki bu çapulcu takımı, kendisi de farkında olmadan hemen her zaman, belli gayelerle hareket eden ve küçük bir

kümeden ibaret olan “öncülerin” kumandalarına boyun eğer. Öncüler büsbütün budala değillerse ki bu da bazen oluyor, bütün bu süprüntüyü istedikleri her yere yöneltirler. O günler geçmiş olduğu için şimdi açıkça söylenebilir ki Pyotr Stepanoviç gerçekten *internationale* ‘in emrindeydi ve Yuliya Mihaylovna’nın iplerini elinde tutuyordu. O da Pyotr Stepanoviç’in talimatıyla bütün bu şüpheli serserileri idare ediyordu. Şehrimizin en itibarlı insanları, şimdi bütün bunları o zaman nasıl tahmin edemediklerine şaşıyorlar. Bizim karışıklık zamanımız neden ibaretti, neyi nereye intikal ettiriyorduk, bilmiyorum, hem sanırım ki kimse de bunu bilmiyor belki bize gelen yabancı misafirler biliyordu. Oysaki insan müsveddeleri birdenbire ağır basmaya başladı, kutsal olan her şey yüksek sesle tenkit ediliyordu, eskidense ağızlarını bile açmaya cesaret edemezlerdi. O zamana kadar muvaffakiyete ağır basan seçkin insanlarsa onları dinliyor, kendileri susuyorlardı, bazıları ise pek rezilce kıs kıs gülüyordu. Ne idüğü belirsiz Lyamşinler, Telyatnikovlar, derebeyi Tentetnikovlar, sümüklü vekilharç Radişcevler, kederli olmakla beraber kibir sezilen bir eda ile gülümseyen çıfıtçıklar, kahkahacılar, şehre inen yolcular, baş şehirden herhangi bir temayül ile eğelen şairler, temayül ve deha yerine mintan ve katranlı çizme giymiş şairler, sıfatlarının manasızlığı ile alay eden, fazladan bir ruble kazanmak hırsı ile hemen kılıçlarını atıp demiryollarında bir kâtipliğe geçmeye hazır binbaşılar, albaylar, avukatlığa geçen generaller, medeni komisyoncular, medeni olmaya çalışan tüccarlar, sayısız papaz okulu talebeleri, kadın davasını temsil eden kadınlar, bütün bunlar birdenbire üste çıktı, hem de kimlerin üstüne? Kulübün, saygıdeğer devlet adamlarının, takma ayaklı generallerin, pek ciddî, öyle herkesin giremeyeceği kadınlar cemiyetinin üstüne. Oğlunun felaket gününe kadar Varvara Petrovna gibi bir kadının bile hemen hemen bu ayak takımının emrinde koştuğunu göz önünde tutarsak bizim Minerve’lerin o zamanki saçma hareketleri biraz mazur görülebilir. Şimdi, yukarda söylediğim gibi, bütün bunları *internationale* ‘den biliyorlar. Bu fikir öyle kökleşti ki, şehre gelen yabancıları bile bu düşünce ile ihbar ediyorlar. Daha pek yakında, altmış iki yaşında, boynunda Stanislav nişanı bulunan müşavirlerden Kurbikov, kimse çağırmadığı halde kendiliğinden gelerek, üç ay müddetle şüphesiz *Internationale* ‘in tesiri altında bulunmuş olduğunu duygulu bir sesle söyledi. Onun yaşına, hizmetlerine saygı göstererek tatmin edici tarzda konuşmaya çağırdıkları zaman “bütün duygularıyla hissettiğini” söylemekle yetindi, başkaca bir vesika filan göstermedi, ama sözlerinde ısrarla direndi, öyle ki bir daha kendisini sorguya çekmediler.

Gene tekrar ediyorum. Bizde de temkinli kimselerden ibaret bir küçük küme vardı, onlar daha başlangıçta başlarını alıp bir kenara çekilmiş, hatta kapılarını kilitlemişlerdi.

Ama tabii, kanunların karşısında hangi kilit dayanabilir? En temkinli ailelerde, tıpkı ötekiler gibi, dans etmek isteyen kızlar yetişir. İşte bütün bu kimseler de nihayet eğitmenlere yazıldılar. Balo ise öyle parlak, öyle görülmemiş bir şey olacaktı ki, sormayın! Harikalardan bahsediliyordu; yeni gelmiş el gözlüklü prenslerden, sol omuzlarında kurdele taşıyacak olan genç teşrifatçılardan, Petersburglu yüksek kimselerden, Karmazinov'un, hasılatı artırmak için, vilâyetimiz eğitmenlerinin elbiselerine bürünerek "Merci" adlı eserini okuyacağından, "edebiyat kadrili" oynanacağından, bunun kostümlü olacağından ve her kostümün edebiyatın ayrı kollarını temsil edeceğinden konuşuluyordu. Nihayet gene kostümlü bir "şerefli Rus düşüncesi" de ayrıca dans edecekti ki bu başlı başına yepyeni bir şeydi. Peki, bütün bunlardan sonra insan nasıl yazılmaz? Herkes yazıldı.

Müsamere, yapılan programa göre iki bölümdü: öğleden saat dörde kadar bir edebî matine tertip edilecekti. Saat ondan sonra da bütün gece devam edecek bir balo verilecekti. Ama bu programda bile düzensizliğin tohumu gizleniyordu. Birincisi, ta başlangıçta halk arasında kahvaltı verileceği söylentisi dolaşmaya başlamıştı, sabahki edebiyat geçidinden hemen sonra, hatta geçit devam ederken, yapılacak olan dinlenme saatinde kahvaltı verilecekti, tabii bu da programa giren bedava bir şeydi, hatta şampanya bile vardı. Biletlerin yüksek fiyatı (üç ruble) bu söylentilerin hızlanmasına sebep oluyordu. "Yoksa boşu boşuna yazılır mıydım? Müsamere yirmi dört saat devam edeceğine göre yedirip içirmeleri de gerek. Halk acıkacak tabii," işte bizde böyle fikir yürütüyorlardı. Şunu itiraf etmek zorundayım ki Yuliya Mihaylovna kendi havailiği yüzünden bu mahvedici söylentinin dolaşmasına sebep olmuştu. Bir ay önce, büyük teşebbüsün henüz ilk tatlı tesiri altında bulunduğu sırada bayramdan bahsediyordu, hatta başşehir gazetelerinden birisine şerefe kadehler kaldırılacağını bile yazdırmıştı. O zaman onu çeken bu şerefe kaldırılacak kadehlerdi: kendisi kadeh kaldıracaktı, o anı beklerken de söyleyeceği sözleri hazırlıyordu. Onlara başlıca gayemizi anlatacaktı (hangi gaye? bahse girerim ki zavallı söylemek için bir tek söz bile hazırlayamamıştı.) Bir makale ile adını başşehir gazetelerine geçirtmek, yüksek amirleri rikkate getirip hayran bırakmak, ondan sonra rüzgâr gibi vilâyetleri dolaşmak, herkeste hayret uyandırmak ve herkesin kendilerini taklit etmesini sağlamak, işte asıl istek bu idi. Ama şerefe kaldırmak için şampanya lâzımdı, aç karnına şampanya içilmeyeceğine göre de kahvaltı ihtiyacı kendiliğinden ortaya çıkıyordu. Onun gayretleriyle komite kurulup iş daha ciddî bir şekilde ele alınınca, ziyafet vermeyi düşünecek olurlarsa en zengin hasılat sağlasalar bile eğitmenlere pek az bir şey kalacağını ona ispat ettiler. Böylece meselenin halli için iki çare

vardı: içkili bir ziyafetle şerefe kadeh kaldırmak ve eğitimcilerle sadece doksan ruble vermek yahut ziyafetsiz bir müsamere yaparak daha büyük bir gelir sağlamak. Komite sadece korkutmak istemişti, kendisi ise pek tabii üçüncü çareye başvurdu, bu hem uzlaştırıcı, hem de mantıklı bir şeydi, yani her bakımdan oldukça iyi bir müsamere verilecekti, ama şampanyasız, böylece oldukça büyük, doksan rubleden çok daha yüksek bir para toplanacaktı. Ama Yuliya Mihaylovna razı olmadı; tabiatı itibariyle bayağılık timsali olan bir şeyin ortasını sevmezdi. Hemen oracıkta şöyle bir karar verdi, ilk düşüncenin tatbikine imkân yoksa hemencecik ve bütün bütün aksi bir çareye başvurmayı teklif etti, yani bütün öteki vilâyetleri kışkırtmak için yüksek bir hasılat sağlanacaktı. Komitede söylediği ateşli demecini şöyle bitirdi: “Nihayet halk, umumî insanî gayeleri elde etmenin vücutça duyulacak dakikalık zevklerden çok daha üstün olduğunu anlamalıdır, müsamere gerçekten büyük ülkünün ilânından başka bir şey değildir, bunun için bir kinaye olmak üzere ve bu çekilmez balonun mutlaka yapılması gerekiyorsa en ekonomik, Alman balocuğu ile işi bitirmek gerekir! Birdenbire balodan öyle nefret etmeye başlamıştı ki, sormayın! Ama nihayet onu yatıştırdılar. İşte o zaman zevklerinin yerine geçecek “edebiyat kadrili” ile öteki estetik şeyleri bularak teklif ettiler. Gene o zaman Karmazinov “Merci”sini okumayı kesin olarak kabul etti, (o ana kadarsa mırın kırın ediyordu.) bu okuma ile kendisini tutmasını bilmeyen halkımızın yemek düşüncesinin kökünü bile kazıyacaklarını umuyorlardı. Böylece balo, eskisi kadar olmamakla beraber, gene de en mükemmel bir eğlence olacaktı. Müsamerenin büsbütün hava cıvadan ibaret olmaması için balonun başında limonlu çayla yuvarlak kuru pasta, sonra bisküvi ile limonata, en sonunda da hatta dondurma bile verilecekti, ama hepsi o kadar. Her zaman, her yerde açlık, daha ziyade susuzluk duyanlar için de odalardan birinin arka tarafında ayrıca bir büfe açmak kabildi. Bu işle kulübün aşçıbaşısı uğraşabilirdi, ama komite bunda pek dikkatli davranacaktı, para karşılığında istenilen her şey satılacaktı, bunun için de salonun kapısına ayrıca ilân asılarak büfenin programa girmediği bildirilecekti. Ama edebi matinenin ciddî ve sakın bir hava içinde geçmesi için büfenin matine bitinceye kadar kapalı kalmasına karar verildi. Oysaki Karmazinov’un “Merci”sini okuyacağı beyaz salonla büfe arasında beş oda vardı. Karmazinov’un okuyacağı “Merci” adlı esere büyük bir önem veriliyordu. Hatta tecrübe görmüş insanlar bile bu düşüncede idiler. Şair yaratılışlı kimselere gelince, asil kadınlar cemiyeti başkanı bayan, bu eserin beyaz salona eserin ilk defa okunduğu yıl ve günü gösteren mermer bir kitabe astıracağını söyledi, bunda büyük Rus ve Avrupa yazarının kalemini bırakırken son eseri olan “Merci”yi bu yerde okumuştur, denilecekti. Böylelikle şehrimiz temsilcileri önünde ilk defa Rus halkı ile vedalaştığı belirtilecek, bu kitabe ise baloya gelen herkes

tarafından okunmuş olacaktı, yani “Merci” okunduktan beş saat gibi kısa bir zaman sonra kitabe yerine asılmış bulunacaktı. Eserini okurken büfenin kapalı bulundurulmasını isteyenin Karmazinov olduğunu kesin olarak biliyorum. Komite üyelerinin, bunun adetlerimize hiç de uygun düşmediğini söylemelerine rağmen Karmazinov, Nuh demiş peygamber dememişti.

Şehirdekiler daha henüz komite tarafından verilecek hayali ziyafete son saate kadar inandıkları bir sırada durum anlattığım gibiydi. Hatta hanım kızlar bile karamel, reçel bilmem daha neler hayal ediyorlardı. Zengin bir hasılat elde edildiğini, bütün şehir halkının akın ettiğini, kazalardan bile gelenler olduğunu, bilet yetişmediğini herkes biliyordu. Bilet parasından başka önemli teberrüler yapıldığı da biliniyordu. Meselâ, Varvara Petrovna üç yüz ruble vermişti. Bundan başka çiçek bahçesindeki bütün çiçekleri salon süslensin diye hediye etmişti. Komite üyelerinden asil kadınlar reisi bayan, evinin bütün şamdanları ile mumlarını veriyordu. Servisle müziği kulüp sağlıyordu, bütün gün için aşçı Prohoriç'i de müsamereye bırakmıştı. Daha bir sürü başka bağışlar da yapılıyordu, öyle ki bilet fiyatını üç rubleden iki rubleye indirmeyi bile düşünenler olmuştu. Komite önceleri gerçekten şüphe içindeydi, çünkü hanım kızların üç ruble verip geleceklerini ummuyordu, aile biletleri çıkarılmasını teklif edenler de olmuştu, yani her aileden yalnız bir kız için bilet alınmasını, bu aileden olan öteki kızların, bunların adedi on bile olsa, bedava girmelerini uygun görmüşlerdi. Ama bütün şüphelerin boş olduğu anlaşıldı: aksine asıl hanım kızlar akın etmişlerdi. Hatta en fakir memurlar bile kızlarını getirmişlerdi, zaten kızları olmasaydı, müsamereye yazılmak akıllarından bile geçmeyecekti. En değersiz bir kâtip, karısı hariç, yedi kızının hepsini, üstelik yeğenini de getirmişti, her birinin elinde de üçer rublelik giriş bileti vardı. Şehrin nasıl altının üstüne geldiğini artık siz gözünüzün önüne getirin! Şunu da dikkate almalı, müsamere iki kısma ayrıldığı için hanımların ikişer elbiseye ihtiyaçları olacaktı, birisi sabahki okuma için, birisi de dans etmek üzere balo için gerekiyordu. Sonradan anlaşıldığına göre orta tabakadan olanların çoğu o gün için her şeylerini, hatta çamaşırlarını, hatta yatak çarşafı ile şiltelerini bile bizim çıfıtlara rehin etmişlerdi, bu çıfıtlar, sanki mahsus bu iki yıl içinde kalabalık bir şekilde şehrimize yerleşmişler ve gittikçe de çoğalmaya başlamışlardı. Hemen hemen bütün memurlar maaşlarını peşin almışlar, bazı derebeyleri ise lüzumlu hayvanlarını satmışlardı, bunların hepsi de kızlarını birer markiz gibi getirmek ve başkalarından aşağı kalmamak için yapılmıştı. Bu defa kostümlerin fevkalâdeliği bizim taraflarda görülmemiş bir şeydi. Şehir, iki hafta önce ailelerle ilgili gülünç hikâyelerle dolmuştu, bunlar da hemen bizim şaka sevenler tarafından Yuliya

Mihaylovna'nın evine ulaştırılıyordu. Ailelerin karikatürleri elden ele dolaşmaya başladı. Ben bile Yuliya Mihaylovna'nın albümünde birkaç tane resim gördüm. Bütün bunlar, gülünç hikâyelerin yayıldığı yerlerde pek iyi biliniyordu; işte bunun için, sanırım, son zamanlarda Yuliya Mihaylovna'ya karşı nefretin artmasına sebep bu idi. Şimdi hepsi küfrediyor ve hatırlarken dişlerini gıcırdatıyor. Ama o zaman komite herhangi bir şeyi gerektiği gibi yapmamış ve baloya ait her hangi bir şeyi gözden kaçırmış olsaydı, duyulmamış bir öfke tufanı kopardı. İşte bunun için herkes bunu bekliyordu, onun gerçekleşmemesine imkân var mıydı?

Tam öğleyn orkestra gürledi. "Kollarında şerit taşıyan" on iki gencin arasında ben de bulunduğumdan hatıralara bir yüzkarası olarak geçen o günün nasıl başladığını kendi gözlerimle gördüm. Olay giriş kapısında meydana gelen yığılışma ile başladı. Polislerden başlayarak herkesin daha ilk adımda bunu gözden kaçırmaması neden olmuştu? Seyircileri suçlu bulmuyorum: aile reisleri, rütbelerine bakmadan, kimseyi itip kakmak şöyle dursun, aksine şehrimizde şimdiye kadar görmedikleri tahaccüm karşısında ki halk doğru dürüst içeri girmiyor, giriş kapısını muhasara etmiş, orayı zapt etmeye çalışıyordu, utanç duymuşlardı. Bu arada arabalar durmadan geliyordu, nihayet sokağı tıkadılar. Şimdi bunları yazarken, benim gibi teşrifatçı olan Lyamşin ile Liputin ve belki de daha başkaları tarafından, ayak takımından en aşağılık birçok kimseleri biletsiz olarak alındıklarına şahit oldum. Böylelikle içersi civar kasabalardan, kenar mahallelerden gelen birçok ne idüğü belirsiz kimselerle doldu. Hatta bunların bir kısmı daha içeri girmeden önce sarhoş bir haldeydi. Bir kısmı, salonun haşmetine çiğ et görmüş yırtıcı birer hayvan gibi bakıyordu, gerçekten de, hele beyaz salon, yapılışı eski olmakla beraber pek güzeldi. Salona eğreti bir kürsü yerleştirilmiş ve bir tiyatro salonundaki gibi sandalyeler sıralanmıştı.

İlk şaşkınlık dakikaları geçtikten sonra pek manasız sorular ve işaretler yağmaya başladı: "Biz belki de henüz okunacak şeyi dinlemek istemiyoruz... Biz para verdik... Ahali göz göre göre aldatılmıştır... Buranın sahibi biziz, Lembke'ler değil!... Sözün kısası, onları sanki böyle yapsınlar diye içeri sokmuşlardı. Ayrıca bir çatışmayı iyice hatırlıyorum, bunda dün gelen ve Yuliya Mihaylovna'nın salonunda gördüğüm yüksek yakalı, ağaçtan oyulmuş bir kuklayı hatırlatan prensçik kendini gösterdi. Yuliya Mihaylovna'nın ısrarlı ricası üzerine o da sol omzuna bant takmayı ve bizimle beraber teşrifatçı olmayı kabul etmişti. Meğer bu dilsiz, hayli uzun boylu kimse, konuşmasını bilmemekle beraber kendine göre hareket etmesini bilirmiş. Kocaman boylu çopur, emekli bir yüzbaşı, arkasında bir sürü hergeleden kuvvet alarak: Büfeye nereden gidilir? diye prensçiğe sataşınca, beriki polis komiserine göz kırptı. Verdiği işaret hemen yerine getirilmiş:

sarhoş yüzbaşının küfürler savurmasına bakmadan salondan dışarı sürüklenmişti. Bu sırada, nihayet “hakiki” seyirciler de gelmeye başlamıştı, sandalyeler arasından üç kol halinde ilerliyorlardı. İntizamı bozan halk sinmeye başladı, ama halkın en “temiz” kısmının yüzünde bile hoşnutsuzluk ve şaşkınlık okunuyordu, hanımlardan bazıları ise bayağı korkmuşlardı.

Nihayet yerleştiler; mızıka da sustu. Sümkürüyor, etraflarına bakınıyorlardı. Sonra büyük bir azametle beklemeye başladılar — ki bu da her zaman başlı başına kötü işarettir. Ama “Lembkeler” henüz görünürlerde yoktu. İpekler, kadifeler, her tarafta pırlantalar parlıyordu; misk kokusu havaya dağılıyordu. Erkekler bütün nişanlarını takmışlardı, ihtiyarlarsa resmi üniformalarını bile giymişlerdi. Nihayet Liza ile beraber asalet mareşalinin karısı da geldi. Liza, hiçbir zaman bu sabahki kadar güzel değildi, bu kadar gösterişli bir tuvalet giymemişti. Saçları bukle bukle idi, gözleri parlıyor, yüzünde bir gülümseme ışıldıyordu. Gözleriyle Stavrogin’i aradığını söylüyorlardı, ama salonda ne Stavrogin ne de Varvara Petrovna vardı. O zaman onun yüzünün ifadesini anlamamıştım: bu yüzde niçin bu kadar saadet, sevinç, enerji ve kuvvet vardı? Dünkü olayı düşünüyor ve işin içinden çıkamıyordum. Ama “Lembke’ler” hâlâ görünürde yoktu. Bu artık bir hata idi. Sonradan, Yuliya Mihaylovna’nın son dakikaya kadar Pyotr Stepanoviç’i beklendiğini öğrendim. Son zamanlarda onsuz adımını bile atamaz olmuştu, ama bunu kendisi hiçbir suretle kabul etmezdi. Söz arasında şunu da işaret edeyim ki bir gün önceki son komite toplantısında teşrifatçılık bandını kabul etmemekle onu son derece üzmüştü, hatta ağlamaklı olmuştu. Pyotr Stepanoviç’in bütün o sabah kaybolduğunu ve edebi okumaya da hiç gelmediğini öğrenince buna çok şaşmış ve ne mana vereceğini bilememişti (bunu da önceden belirtiyorum,) öyle ki ta akşama kadar kimse P. Stepanoviç’i görmemişti. Nihayet ahali sabırsızlandığını açığa vurmaya başladı. Sahnede de kimse görünmüyordu. Son sıralarda tiyatrodaki olduğu gibi el çırpmaya başladılar. İhtiyarlarla hanımefendiler somurtuyorlardı: “Lembke’ler galiba pek fazla kibirleniyorlar.” Hatta ahalinin iyi kısmı bile mırıldanmaya başladı, galiba gerçekten de müsamere olmayacak, galiba Lembke gerçekten de çok hasta vesaire. Ama çok şükür, Lembke’ler nihayet geldi: Lembke karısının koluna girmişti; itiraf ederim onların ortaya çıkması beni telâşlandırmıştı. Ama demek ki masallar masal olarak kalmış, gerçekler de gerçek olmuştu. Ahali sanki derin bir nefes aldı. Lembke sıhhatli görünüyordu, hatırladığıma göre de herkes bu fikirde idi, çünkü ona o kadar çok göz çevrilmişti ki. Vasıflandırmak için şunu da işaret etmeliyim, toplumumuzun pek azı Lembke’nin önemli bir hastalığı olduğuna inanıyordu; icraatını da tabii buluyorlardı, hatta dün meydanda geçen olayı tasvip ediyorlardı. Yüksek memurlar:

“Baştan böyle yapmalıydı. Yoksa insan sever olarak gelirler ve aynı şekilde sona erdirirler, oysaki bunun insan severlik için gerekli olduğunun farkına varmazlar,” hiç değilse kulüptekiler bu kanaate varmışlardı. Yalnız onun bu sırada sinirlenmesini iyi karşılamıyorlardı, bilgiçler: “Bunu daha soğukkanlı yapmalıydı, ama ne çare adam bu işin acemisi” diyorlardı. Bütün bakışlar yine aynı merakla Yuliya Mihaylovna’ya çevrilmişti. Tabiidir ki hiç kimse, bir hikâyeci olarak benden, bir nokta ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler isteyemez: bu bir sır, bu bir kadındır, ama sadece bir şey biliyorum: dün gece Yuliya Mihaylovna Andrey Antonoviç’in çalışma odasına girmiş ve gece yarısından sonraya kadar orada kalmıştı. Andrey Antonoviç’in bütün davranmaları af, kendisi de teselli edilmişti. Karı koca her hususta anlaşmışlar, her şey de unutulmuştu, konuşmanın sonunda von - Lembke geçen akşamki konuşmalarının neticesini dehşet içinde hatırlayarak karısının önünde diz çökünce lâtif eller, onun arkasından dudaklar bir şövalye kadar kibar ve duygudan zayıf düşmüş adamın tövbekâr sözlerini mükâfatlandırırdılar. Herkes kadının yüzündeki saadeti görmüştü. O, açık bir tavırla ve mükemmel bir elbise içinde ilerliyordu. Sanılır ki arzularının zirvesindeydi, siyasetinin gaye ve hedefi olan müsamere gerçekleşmişti. Lembkeler, sahnenin tam önünden yerlerine ilerlerken oradakileri selâmlıyor ve selâmlara cevap veriyorlardı. O anda etrafları sarılmıştı. Asalet mareşalinin karısı onları karşılamak için yerinden kalktı... Ama bu sırada kötü bir anlaşmazlık oldu: orkestra hiçbir sebep yokken merasim havası çaldı, herhangi bir marşı değil de bizim kulüpte ziyafet verildiği zaman, birisinin şerefine içildiği zaman çalınan hava. Lyamşin’in, teşrifatçılık görevinden faydalanarak içeri giren “Lembkelerin” şerefine bu gayreti göstermiş olduğunu şimdi öğrenmiş bulunuyorum. Tabii her zaman bunu aptallığı veya üstün gayreti yüzünden yaptığını söyleyerek kendini haklı çıkarabilirdi... Ne yazık ki o zaman onların o gün her şeyi sona erdirmeyi ve mazeret falan düşünmediklerini henüz bilmiyordum. Ama iş yemek havası ile bitmedi, halkın şaşkın bakışları ve gülümsemeleri ile beraber birdenbire salonun arka tarafında ve balkonda, sanki yine Lembkelerin şerefine “yaşa” sesleri duyuldu. Bağırان seslerin sayısı fazla değildi, ama itiraf ederim, bu ses bir müddet devam etti. Yuliya Mihaylovna kızardı, gözleri parladı, Lembke, kendisine ayrılan yerin önünde durdu ve başını bağırانlardan tarafa çevirerek azametle ve sert sert salonu gözden geçirdi... Onu çabucak yerine oturtular. Onun yüzünde dün sabah karsının misafir odasında dururken Stepan Trafimoviç’e yaklaşmadan önce baktığı sırada fark ettiğim o tehlikeli gülümsemeyi gördüm.

Şimdi de yüzü uğursuz bir ifade taşıyordu, her şeyden kötüsü de bunun biraz da komik bir ifade oluşu idi. Bu ifade, sanki oldu olacak, karısının yüksek gayelerini

tahakkuk ettirebilmek uğruna kendisini kurban eden bir mahkûmun ifadesi idi... Yuliya Mihaylovna beni çabucak yanına çağırdı, Karmazinov’a koşmamı ve başlaması için rica etmemi fısıldadı. Ama henüz başımı çevirmiştim ki ilk kepezelikten daha büyük bir kepezelik oldu. Sahnede, bu dakikaya kadar herkesin merakla gözünü diktiği ve o ana kadar orada küçük bir masa, masanın önünde bir sandalye, masanın üstünde de bir gümüş tepsi içinde bir bardak sudan başka bir şey olmayan boş sahnede birdenbire yüzbaşı Lebyadkin’in beyaz firaklı, beyaz kravatlı kocaman vücudu peyda oldu. O kadar şaşırmıştım ki gözlerime inanamıyordum. Yüzbaşı galiba utanmış ve “sahnenin” gerilerinde durmuştu. Seyirciler arasından birdenbire bir ses işitildi: Lebyadkin, Sen misin?” Yüzbaşının aptal kırmızı suratında (o körkütük sarhoştı) geniş, sersemce bir gülümseme yayıldı. Elini kaldırdı, alnını sildi, dağınık saçlı kafasını sarstı ve kararını vermiş gibi, iki adım ilerledi ve birdenbire sessiz ama devamlı, fıkırdayan, mesut bir gülüşle güldü, bu sırada onun kocaman vücudu sarsıldı, gözleri kısıldı. Bunu gören halkın yarsı gülmeye başladı, yirmi kişi alkışladı. Seyircilerin ciddî kısmı somurtarak birbirinin yüzüne bakıyordu; ama bütün bunlar yarım dakikadan fazla sürmedi. Omzunda teşrifatçı bandı olduğu halde Liputin ve iki hizmetkâr, birdenbire sahneye çıktılar, usulca yüzbaşının koluna girdiler, Liputin de onun kulağına bir şeyler fısıldadı. Yüzbaşı somurttu, homurdandı: “Eh mademki öyle” diyerek omuzlarını silkti, kocaman arkasını halka döndü ve gelenlerle birlikte sahneden çıktı. Ama bir an sonra Liputin yine sahneye fırladı. Dudaklarında şekerle sirkeyi hatırlatan her zamanki gülümsemelerinden biri vardı, elinde de bir mektup kâğıdı tutuyordu. Kısa, ama sık adımlarla sahenin ön tarafına geldi.

Halka:

— Baylar, dedi. Bir husus gözden kaçtığı için gülünç bir anlaşmazlık oldu ise de bertaraf edilmiştir; ama ben yerli şairlerimizden birinin saygıya değer ricasını ümitle üzerime aldım... İnsanlık duygularına ve yüksek gayelere dayanan... Dış görünüşüne bakmadan... hepimizi birleştiren aynı gaye ile... ilimizin fakir kültürlü kızlarının gözyaşlarını silmek için... bu bay, yani demek istiyorum ki buralı bu şair... adının gizli tutulmasını istemekle beraber... şiirinin balodan önce okunmasını çok arzu etmektedir... yani okunmasını demek istedim. Gerçi bu şiir programda yoktur ve girmiyor... çünkü henüz yarım saat önce getirilmiştir... ama bize (Kime? Bu karışık ve çapraşık söylevi kelimesi kelimesine buraya alıyorum) duygularının masumluluğu ve aynı zamanda neşesi öyle geldi ki şiir belki de okunabilirdi, yani ciddî bir şey gibi değil de müsamere havasına uygun bir şey gibi... Kısacası uygun... Bahusus ki birkaç satır... ve sayın halkımızın

müsaadesini rica etmek isterdim:

Salonun arkalarından bir ses:

— Okuyun! diye bağırdı.

— Demek ki okuyayım?

Birçok ses:

— Okuyun, okuyun! diye seslendi.

Liputin, yine dudaklarında o şekerli gülümseme olduğu halde:

— Halkın müsaadesi olduğu takdirde okurum; diye mırın kırın etmeye başladı. Ne olursa olsun okumaya cesaret edemiyor gibiydi, hatta heyecanlandığını bile sandım. Bütün saygısızlıklarına rağmen bu adamlar bazen yine de sürçerler. Ama papaz okulu talebesi olsaydı sürçmezdi, Liputin ise ne de olsa eski toplumdandı.

— Önceden hatırlatayım, yani hatırlatmakla şeref duyarım ki, bu eskiden bayramlarda yazılan kasidelerden değildir, aksine bir şakadır, ama hiç şüphesiz oynak bir neşe ile karışık duygulu ve en gerçek hakikati ihtiva etmektedir.

— Oku, oku!

Kâğıdı açtı. Tabidir ki kimse onu durduracak vakit bulamadı. Üstelik omzunda teşrifatçı bandı vardı. Çınlayan sesi ile şiiri okumaya başladı:

— Burada bulunan vatandaş mürebbiyelere bayrama katılan şairden:

Selâm, selâm, mürebbiye

Neşelen ve muzaffer ol.

Gerici yahut George Sand'cı ol

Ne olursan ol, şimdi sevin!

Birkaç ses:

— Bu Lebyadkin'in! Lebyadkin'in yahu! diye bağırdı. Fazla olmamakla beraber gülüşmeler, hatta alkış sesleri duyuldu.

Fransızca alfabeden

Sümüklü çocukları okutursun

Ve seni alması için hatta

Zangoca bile göz kırparsın!

— Yaşa! Yaşa!

Ama bu yenilikler devrinde

Zangoç bile seni almaz;

Sana “mangiz” gerek hanım kız,

Yahut yine alfabeye dönersin.

— Evet! evet, işte bu gerçek, “mangizsiz” adım atamazsın!

Ama şimdi bayram yaparak

Sana sermaye topladık

Ve dans ederek

Sana bu salonlardan çeyiz yolladık

Gerici yahut George Sand’cı ol, şimdi sevin!

Çeyizin var mürebbiye,

Her şeye tükür ve neşelen!

İtiraf ederim, kulaklarıma inanamıyordum. Burada öyle belli bir saygısızlık göze batıyordu ki Liputin’in aptallığı bile affedilemezdi. Oysa ki Liputin hiçte aptal değildi. Maksat hiç değilse benim için, belli idi: sanki karışıklık çıkarmaya acele ediyorlardı. Bu budala şiirin bazı beyitleri, meselâ sonu öyle bir şeydi ki hiçbir aptallık onu mazur gösteremezdi. Liputin, galiba pek fazla ileri gittiğini kendisi de anladı; marifetini gösterdikten sonra kendi saygısızlığından öyle şaşkına döndü, bir şeyler ilâve etmek istiyormuş gibi, sahnede kalakaldı. O, herhalde bunun başka bir şekilde olacağını ummuştu; ama hatta rezalet çıkarmaya niyetli ve bu marifet gösterilirken alkış tutan küme bile birdenbire tıs pıs oldu. Her şeyden saçma olan taraf, onlardan çoğu bu hareketi bir alay gibi değil de mürebbiyeler hakkında söylenenleri bir gerçek sanmış, şiirin belli bir istikamete yöneltildiğini kabul etmişlerdi. Ama şiirin fazla lâubaliliği nihayet onları da şaşırtmıştı.

Halka gelince, salondakiler sadece rezil edilmekle kalmamış, galiba gücenmişlerdi de. İzlemlerimi anlatırken yanıldığımı sanmıyorum. Yuliya Mihaylovna sonra bana dedi ki bir an daha geçse bayılacaktı. En saygı değer ihtiyarlardan biri karısını ayağa kaldırdı ve

ikisi birden salondakilerin korkulu bakışları altında dışarı çıktılar. Tam bu sırada arkasında frak, boynunda beyaz boyun bağı, elinde defterle Karmozinov sahneye çıkmasaydı, kim bilir belki bu misal başkalarını da sürükleyebilirdi. Yuliya Mihaylovna, bir kurtarıcı imiş gibi, hayran bakışlarını ona çevirdi... Ama ben artık kulislerin arkasındaydım; Liputin'i görmem gerekti.

Öfke ile onun kolunu yakalayarak:

— Siz bunu mahsus yaptınız! dedim.

Hemen yalan söylemeye ve bahtsız görünmeye çalışarak:

— Vallahi hiç düşünmemiştim, diye yapmacık yapmaya başladı; şiiri daha şimdi getirdiler, ben de eğlenceli bir şaka diye...

— Hiçte böyle düşünmediniz. Bu değersiz saçmayı eğlenceli bir şaka olarak mı kabul ediyorsunuz?

— Evet, öyle kabul ediyorum.

— Düpedüz yalan söylüyorsunuz, bunu size şimdi getirdikleri de yalan. Bunu belki dün akşam bu günü rezil etmek için Lebyadkin'le beraber yazdınız. Son satır muhakkak sizindir, zangoca dair olan da sizin. Niçin frak giyerek sahneye çıktı? Demek sarhoş olmasaydı şiiri de ona okutacaktınız?

Liputin, soğuk ve iğneleyici bakışlarla beni süzdü. Birdenbire tuhaf bir sükûnetle:

— Sizin ne vazifeniz? diye sordu.

— Ne vazifeniz ne demek? Siz de bu bandı taşıyorsunuz... Pyotr Stepanoviç nerede?

— Bilmiyorum, burada bir yerdedir, ne olacak?

— Olacağı şu ki, ben şimdi her şeyi apaçık görüyorum. Bu Yuliya Mihaylovna'ya karşı ve bu günü rezil etmek için hazırlanmış bir suikast.

— Size ne canım? diyerek gülümsedi, omuzlarını kaldırdı ve kenara çekildi.

Sanki kafama dank etti. Bütün şüphelerim gerçekleşiyordu. Bense henüz yanıldığımı ümit ediyordum! Ne yapmalıydım? Stepan Trofimoviç'e akıl danışmayı düşündüm, ama o aynanın önünde durmuş türlü gülümsemeleri inceliyor, durmadan elinde bulunan kâğıttaki işaretleri gözden geçiriyordu. Şimdi Karmazinov'dan sonra sahneye çıkma sırası onda idi, tabii benimle konuşacak değildi. Yuliya Mihaylovna'ya koşmak? Ama ona koşmak erkendi: ““etrafı sarılmış” ve herkesin kendisine taassup derecesinde bağlı

oldukları “kanaatinden kurtulması için sıkı bir derse ihtiyacı vardı. Bana inanmayacak ve hayal gördüğümü sanacaktı. Hem nasıl yardım edebilirdi? “E, diye düşündüm, gerçekten de bana ne? başlayacağı zaman bandı çıkarır eve giderim” Öylece “başlayacağı zaman” demiştim, bunu hatırlıyorum.

Ama gidip Karmazinov’u dinlemek gerekiyordu. Son defa kulislerin arkasına dönüp bakınca oraya pek çok yabancı kimselerin, hatta kadınların girip çıktığını gördüm. Bu “kulis arası” halktan kalın bir perde ile sımsıkı ayrılmış ve arkadan bir koridor vasıtasıyla öteki odalara gidilen oldukça dar bir koridordu. Burada bizim okuyucular sıralarını bekliyorlardı. Ama beni bu anda en çok Stepan Trofimoviç’ten sonra çıkacak olan birisi hayrete düşürdü. Bu da profesöre benzeyen biriydi (şimdi bile onun kim olduğunu kesin olarak bilmiyorum,) bir talebe olayından sonra bir müesseseden kendi isteğiyle ayrılmış ve birkaç gün önce kim bilir niçin şehrimize gelmişti. Onu Yuliya Mihaylovna’ya tavsiye etmişlerdi, öteki de onu saygı ile kabul etmişti. Okumadan önce yalnız bir akşam Yuliya Mihaylovna’nın yanında bulunmuş ve bütün akşam Yuliya Mihaylovna’nın etrafını saranları iki manalı gülümseme ile karşılamış ve kibirli hali, aynı zamanda ürkeklik derecesine varan alıngan tavrıyla herkesin üzerinde bir tesir bırakmış olduğunu şimdi öğrenmiş bulunuyorum. Yuliya Mihaylovna onu bir şey okumaya teşvik etmişti. Şimdi o da, Stepan Trofimoviç gibi, köşeden köşeye geliyor, içinden bir şeyler mırıldanıyordu, ama aynaya değil yere bakıyordu. Gülümsemesini ölçmemekle beraber sık sık istekle gülümsüyordu. Tabiidir ki onunla da konuşmaya imkân yoktu. Boyu kısa, kırk yaşlarında, dazlak kafalı, kır sakallı idi, iyi giyinmişti. Ama en meraklı tarafı şu idi, her dönüşünde sağ yumruğunu kaldırıyor, havada başının üstünde sallıyor ve birdenbire, sanki karşısında duran hasmını paramparça ediyormuş gibi, yumruğunu aşağıya indiriyordu. Bu marifeti her an tekrarlıyordu. Beni bir korku aldı. Çabucak Karmazinov’u dinlemeye koştum.

II

Salonda yine bir tuhaf hava esiyordu. Önceden bildireyim ki ben dehanın büyüklüğü karşısında daima eğilirim; ama bu bizim dahi efendiler, şöhret yıllarının sonunda bazen ne diye bir çocuk gibi hareket ederler?

Peki, sen Karmazinov’usun ve beş nazırın azametina bürünüp çıkmışsın da ne olmuş? Bizimki gibi halk topluluğunu tam bir saat aynı konu üzerinde tutmak olur mu? Genel olarak şuna dikkat etmişimdir ki, isterse yüz defa dahi olsun, halka mahsus edebi

toplantılarda halkı yirmi dakikadan fazla işgal etmek cezasız geçmez. Doğru, büyük dahinin sahneye çıkışı sonsuz bir saygı ile karşılanmıştı: hatta en müşkülpesent ihtiyarlar bile takdir ve merak, hanımlarsa bir çeşit hayranlık gösterdiler. Bununla beraber alkış kısa tek tük ve karışık oldu. Ama bay Karmazinov konuşuncaya kadar arka sıralarda kötü hiçbir şey geçmedi, sadece bir manasızlık oldu. Onun böyle cırtlak kadıncıl bir sesi olduğunu söylemiştim, aynı zamanda asiller gibi peltek peltek bir de konuşması vardı. Henüz birkaç söz söylemişti ki birdenbire birisi yüksek sesle güldü, herhalde sosyete işlerinde acemi birisiydi, üstelik doğuştan da alaycı olsa gerek. Ama en ufak bir gösteri olamadı: aksine, aptala sus, sus diye bağurdılar o da sindi. Ama işte bay Karmazinov kırıtip gösteriş yaparak, “önceleri okumaya asla razı olmadığını” ilân edince (sanki ilân etmek pek gerekliydi!) “Yani öyle satırlar var, bunlar insanın kalbinden öyle bir iştihakla çıkarlar ki, anlatılması imkânsızdır, öyle ki, kutsal şeyler halka yayılmamalıdır (öyleyse ne diye yaydın?) ama ondan rica ettikleri için o da yayıyor, üstelik kalemini ebediyen bıraktığına ve bir daha hiç yazmayacağına yemin ettiğine göre, eh oldu olacak, bu son şeyi yazdığını; halk önünde bir daha hiçbir şey okumamaya da yemin ettiğini.” V.s. v.s. hep bu minval üzere.

Ama buna da bir şey demeyebilirdik, yazarların önsözünü kim bilmez? Gerçi işaret edeyim, halkımızın az okumuş olması ve arka sıraların sinirliliği bütün bunlara tesir edebilirdi. İyice işlenmiş ve gösterişli, ama nükteli bir hikâyeye, bir küçük hikâyeye okusaydı daha iyi olmaz mıydı? Bununla her şey kurtarılırdı. Hayır yağma mı var! Bir vaaz başladı! Yarabbi burada neler neler yoktu! Kesin olarak söyleyebilirim ki bizim halkımız değil, başkent halkı bile deliye dönerdi. En cilveli, faydasız boşboğazlıkla dolu hemen hemen iki forma yazıyı gözünüzün önüne getirin; bu yetmiyormuş gibi üstelik bu bay eğilerek sanki bunu lütfen yapıyormuş gibi yüksekte okuyordu, öyle ki bu durum halkımızın gücüne de gidebilirdi. Konu... Ama kim anlayabilir, bu konuyu? Bir çeşit izlemlerin, hatıraların raporu idi. Ama ne? Ama neye dair? Vilâyet zekâları okumanın tam yarısına gelinceye kadar kendilerini zorlamalarına rağmen bir şey sökemediler, nihayet ikinci yarısını da nezaketen dinlediler. Doğru, aşktan, dahinin bir kadına olan aşkından uzun uzun bahsediliyordu, ama itiraf ederim, bu biraz biçimsiz oldu. Görüşüme göre yazarın ilk öpüşünden bahsetmesi kısa, şişman figürüne yakışmıyordu... Gene de güce giden taraf bu öpücüklerin bütün insanlarda olduğundan başka türlü oluşu idi. Burada muhakkak etrafta katırtırnağı (mutlaka katırtırnağı yahut tabiat kitabına başvurarak bulacağınız bir bitkinin bulunması şarttır.) Bu sırada gökyüzünde mutlaka morumtırak bir gölge olacaktır ki bunu ölümsüzlerden hiç kimse görmemiştir, yani herkes görmüştür, ama fark

edememiştir, ama bakın işte ben fark ettim ve en basit bir şeymiş gibi, siz aptallara tarif ediyorum.” Meraklı çiftin altında oturdukları ağaç mutlaka portakal çiçeği açar. Onlar Almanya’da bir yerde otururlar. Birdenbire Pompei’yi veya Cassius’u karşılarında ve savaş arifesinde görüyorlar, ikisini de heyecan ürpertisi titretiyor. Bir denizkızı kıyadaki çalılardan fısıldıyor, guluk kamışların arasında keman çalıyor. Onun çaldığı parça antiparentez bir ad taşır, ama bunu kimse duymamıştır, öyle ki onu öğrenmek için müzik lügatine başvurmak gerekir. Bu sırada bir sis bulutu kalkıyor öyle kalkıyor ki, sisten ziyade milyonlarca yastığa benziyor. Sonra birdenbire her şey kayboluyor ve büyük dahi kışın buzlar eridiği zaman Volga’da geziye çıkıyor. İki buçuk sayfa bu geziye ayrılmış, ama o yine de buzun kırıldığı bir yere düşüyor. Dahi batıyor — boğuluyor mu dersiniz? Aklından bile geçmiyor; bunların hepsi şunun için: o büsbütün batmaya, su yutmaya başlayınca önünde, nohut kadar “donmuş gözyaşı gibi” bir buz parçası peyda oluyor, bu buz parçasında Almanya yahut daha iyisi Almanya’nın gökyüzü aksediyor ve o gökkuşağı aksiyile “hatırlar mısın biz seninle zümrüt altında otururken senin gözlerinden yuvarlanan yaşı hatırlattı, hani o zaman sevinçle: “Suç yoktur!” demiştin. Ben gözyaşları arasından: “Evet, demiştim, öyle ise adalet de yok.” Biz ağladık ve ebediyen ayrıldık “kadın bir yere deniz kıyılarına, o da mağaralara gidiyor; işte iniyor, Moskova’da Suharev kulesinin altına iniyor, tam üç yıl iniyor ve birdenbire yerin dibinde, mağarada bir lâmbanın önünde bir sihirbaza rastlıyor. Sihirbaz dua ediyor. Dâhi, parmaklıklı küçük pencereye yüzünü dayıyor ve birdenbire bir iç çekişi duyuyor. Sihirbaz mı içini çekti dersiniz? Sihirbazınız ona pek lâzımdı! Hayır, bu sadece ve sadece o kadının ilk defa iç çektiğini hatırlatmıştır, otuz yedi yıl önce” hatırlıyor musun seninle Almanya’da akik ağacının altında otururken sen, ne diye sevmeli? Bak etrafımızda otlar büyüyor ben de seviyorum, ama otlar büyümezse ben de sevmekten vazgeçerim “Bu sırada gene duman kıvrıla kıvrıla yükseliyor, Hofman ortaya çıkıyor, deniz kızı Chopin’den bir şarkı söylüyor, birdenbire dumanın arasından başında defne dalından çelenkle, Roma’nın çatıları üstünde Ancus — Martius peyda oluyor” Hayvanlık ürpertisi sırtımızı kapladı ve biz ebediyen ayrıldık “v.s. v.s. kısacası ben, belki de öyle anlatamıyorum, anlatmak elimden gelmiyor, ama gevezeliğin manası bunun gibi bir şeydi. Ve nihayet bizim yüksek zekâların, yüksek manada cinaslara kaçmakta gösterdikleri bu utanılacak ihtiras nedir! Avrupalı büyük filozof, büyük bilgin, mucit emektar, çilekeş ve ötekiler bizim büyük Rus dâhisine göre tıpkı onun mutfağındaki aşçılar gibidir. O, beyefendidir, onlarsa ellerinde kepleri olduğu halde ona geliyor ve emir bekliyorlar. Doğru o, Rusya ile de küçümseyerek alay eder ve Avrupa’nın büyük zekâları önünde Rusya’nın her bakımdan iflâsını ilân etmek kadar hiçbir şeyden hoşlanmaz, ama kendisine gelince, hayır o artık Avrupa’nın bu büyük

zekâları üzerinde yükselmiştir; bütün onlar sadece onun cinasları için bile malzemedir. O başkasının düşüncesini ele alıyor, ona onun anti tezini ekliyor ve cinas hazır. Suç var, suç yok, gerçek yok, gerçekçiler yok; ateizim, Darwinizm, Moskova çanları... Ama ne yazık ki o artık Moskova çanlarına inanmıyor; Roma defne dalları... Ama o hatta defne dallarına da inanmıyor... Burada Byron kederinin beylik nöbeti, Heine'den bir çizgi, Peçorin'den herhangi bir şey — ve aldı ve aldı, lokomotif yola koyuldu... “Ama beni övün övün, ben bunu dehşetli severim; kalemi bıraktığımı lâf olsun diye söylüyorum; sabredin sizi üç yüz defa bıktırırım, öyle ki okumaktan yorulursunuz...”

Tabiidir ki sonu pekte öyle uygun bitmedi; ama kötü olan da bu ya, çünkü her şey ondan başladı. Çoktan beri ayak sürtmeler, öksürmeler, yani edebi matinelerde, okuyan kim olursa olsun, halkı yirmi dakikadan fazla dikkat içinde tuttuğu zaman görülen şey oldu. Ama dâhi yazar bunların farkında değildi. O halkı hiçe sayarak peltekleşmeye, sözleri eveleyip gevelemeye devam ediyordu, öyle ki herkes buna bir mana vermemeye başladı. Tam bu sırada arka taraftan birisi yüksek sesle bağırdı:

— Yarabbi, ne saçma şey!

Bu bağırış kendiliğinden çıkmıştı, eminim ki hiçbir gösteri kastı yoktu. Adamcağız basbayağı yorulmuştu. Ama bay Karmazinov okumasına ara verdi, alaylı alaylı halkı süzdü ve birdenbire onuruna dokunulan bir saray nazırı edasıyla, peltek peltek.

— Size, baylar, galiba oldukça bıkkınlık verdim? dedi.

İşte önce kendisi konuştuğu için kabahatte ondaydı; çünkü böylelikle cevap vermeye zorluyordu, ama kendini tutmuş olsaydı, sümkürürlerdi ve şöyle böyle geçirtilirdi... Belki de sorusuna karşılık alkış bekliyordu; ama alkış olmadı; aksine herkes, sanki korkmuş gibi, büzüldü ve ses seda kesildi.

Birdenbire sinirli, öfkeli bir ses:

— Siz hiçbir zaman Ancus - Martius'u görmediniz, bunlar üsluptan başka bir şey değil, diye bağırdı.

Hemen bir başkası lâfa karıştı:

— Elbette, şimdi hayalet yok, tabii bilimler var. Tabii bilimlere başvurunuz.

Karmazinov dehşetli şaşırarak:

— Baylar, böyle itirazları hiç beklemiyordum, dedi. Büyük dâhi, Karlsruhe'de vatanını büsbütün unutmuştu.

Birdenbire bir kız:

— Asrımızda, dünyanın, üç balığın üzerinde durduğunu söylemek ayıptır. Siz, Karmazinov, sihirbazın mağarasına gidemezsiniz. Hem şimdi kim sihirbazlardan söz ediyor.

— Baylar, bunu böyle ciddiye almanız beni her şeyden çok şaşırtıyor. Mamafih... mamafih siz tamamen haklısınız. Benden daha fazla kimse gerçeğe saygı göstermez...

Gerçi küçümseyerek gülümsüyordu ama son derece şaşırmıştı. Yüzünde şu ifade vardı: “Ama ben öyle düşündüğünüz gibi değilim, ben sizden yanayım, yeter ki beni övün elden geldiği kadar övün, ben bunu çok severim...”

Nihayet büsbütün onuruna yediremeyerek:

— Baylar, diye bağırdı, görüyorum ki benim zavallı manzumem yerini bulamadı. Galiba ben de yerimde değilim.

Herhalde sarhoş olması gereken aptalın biri avazı çıktığı kadar:

— Kargaya nişan aldın, ineği vurdun, diye bağırdı. Artık, tabiidir ki, ona aldırış etmemek gerekirdi. Nitekim saygısızca gülüşmeler duyuldu.

Karmazinov, hemen atıldı:

— İneği mi dediniz? Sesi gittikçe tizleşiyordu. İnek ve kargalar bahsinde, baylar kendimi tutmak isterim. Masum da olsa böyle bir kıyaslama istemem; ama ben sandım ki...

Arka sıralardan birisi:

— Ama siz, sayın bay, pek de öyle... diye bağırdı.

— Ama ben kalemimi bırakırken ve okuyucu ile vedalaşırken ümit ediyordum ki...

Nihayet ön sıralardan cesaretlenen birkaç ses:

— Hayır, hayır biz dinlemek istiyoruz, diye bağırdı.

Birkaç heyecanlı kadın sesi bu seslenişe katıldı:

— Okuyun, okuyun! ve nihayet bir alkış duyuldu ise de kısa ve yavaştı. Karmazinov, çarpık bir gülümseme ile yerinden kalktı.

Asalet mareşalinin karısı kendini tutamayarak:

— İnanınız ki, Karmazinov, herkes hatta bir şeref duyuyor...

Birdenbire salonun derinlerinden genç bir ses duyuldu. Bu, ilçemizdeki okulun genç öğretmeni idi, kendisi iyi bir gençti, sessiz asil bir insandı, bizim taraflara geleli de çok olmamıştı. O, hatta yerinden kalkmıştı.

— Bay Karmazinov, sizin bize tarif ettiğiniz gibi sevmek saadetine ermiş olsa idim, doğrusu bu aşkıma böyle herkesin önüne sermezdim.

Bunları söylerken hatta kızardı bile.

Karmazinov:

— Baylar, diye bağırdı, ben bitirdim. Perdeyi kapatıyor ve uzaklaşıyorum. Ama müsaade ederseniz size sadece son altı satırı okuyayım:

— Evet, okuyucu dostum, elveda! diye hemen el yazmasından okumaya başladı ve artık koltuğa oturmadı. Elveda okuyucu, hatta dost olarak ayrılmamızda da ısrar etmiyorum: gerçekten de seni ne diye rahatsız edeyim? Hatta bu sana zevk verirse beni azarla, istediğin kadar azarla. Ama birbirimizi ebediyen unutursak daha iyi olurdu. Siz, okuyucular, hepiniz, önümde diz çöküp gözyaşlarıyla:

“Yaz, Karmazinov, ne olur bizim için, vatan için, gelecek nesiller için, defne dalından çelenkler için yaz” diye yalvarsanız o zaman da ben size, tabii en nazik bir şekilde teşekkür ettikten sonra: “Hayır, sevgili vatandaşlarım, birbirimizle yeteri kadar uğraştık, merci! Ayı ayrı yönle ayrılmamız zamanı geldi! Merci, merci, merci!” diye cevap verirdim.

Karmazinov, pek resmi bir şekilde eğilip selam verdi ve sanki kendisini sıcak suda haşlamışlar gibi, kıpkırmızı kesilerek kulislerin arkasına yollandı.

— Kimse de diz çökecek değil; bu, yalan bir hayal.

— Amma da kendini beğenmişlik, ha!

Daha ağırbaşlı olan başkası:

— Bu mizah, diye düzeltti.

— Hayır, mizahınız eksik olsun.

— Ama bu saygısızlıktır, baylar.

— Hiç olmazsa artık bitirdi.

— Amma da can sıkı!

Ama arka sıraların (mamafih yalnız arka sıralar değildi) bu kaba seslenişleri, öteki kısım halkın alkışlarıyla bastırılmıştı. Karmazinov'u sahneye çağırıyorlardı. Başlarında Yuliya Mihaylovna ile asalet mareşalinin karısı bulunan birkaç hanım, sahnenin önünde toplandılar. Yuliya Mihaylovna'nın elinde bir beyaz kadife yastığın üzerinde, güllerin ortasında defne yapraklarından mükemmel bir çelenk belirdi.

Karmazinov, ince ve iğneleyici bir gülümseme ile:

— Defne! diye bağırdı. Ben, tabii, mahzun oldum ve önceden hazırlanmış, ama henüz solmamış bu çelengi en canlı duygularımla kabul ediyorum; ama sizi temin ederim, *mesdames*, birdenbire öyle realist oldum ki, asrımızda defne dalının benim elimden ziyade bir aşçının eline yakışacağını sanıyorum ...

Virginski'nin evinde “toplantıda” bulunan aynı papaz okulu öğrencisi:

— Aşçı daha faydalıdır, diye bağırdı. İntizam biraz bozuldu. Defne çelengi ile yapılan merasimi görebilmek için birçok sıralardan ayağa kalkanlar da oldu.

Bir başkası yüksek, hatta çok yüksek bir sesle ve pek ısrarla bağırdı:

— Ben aşçıya üstelik üç ruble eklerim.

— Ben de.

— Ben de.

— Yahu, burada büfe yok mu?

— Baylar, bu düpedüz aldatma...

Mamafih şunu da itiraf etmek gerekir ki, bütün bu başıboş baylar, henüz bizim ekâbirden, ayrıca da polis müdüründen dehşetli korkuyorlardı. On dakika sonra şöyle böyle yerleşebildiler, ama önceki intizam artık yerine gelemiyordu. İşte tam karışıklığa da zavallı Stepan Trofimoviç rastladı.

III

Her şeye rağmen tekrar kulislerin arkasına, onun yanına koştum ve kendimde olmadan, fikrimce her şeyin berbat olduğunu, onun için en iyi çarenin sahneye hiç çıkmadan sıtmasını bahane ederek de olsa eve gitmesini, kendim de bandımı atıp onunla beraber gidebileceğimi söyledim. O, bu sırada artık sahneye çıkmak üzereydi, birdenbire durdu, gururlu bir eda ile beni baştan ayağa süzdü.

— Benim böyle bir alçaklığı yapabilecek yaradılıştta bir adam olduğuma nereden hükmediyorsunuz, sayın bay?

Geriledim. Onun buradan bir felakete uğramadan çıkamayacağına iki kere iki gibi inanıyordum. Bu arada tam bir keder içinde orada durduğum anda Stepan Trofimoviç'ten sonra sahneye çıkacak olan, yumruğunu havaya kaldırıp bütün kuvvetiyle indiren misafir profesörü gördüm. O, hâlâ deminki gibi ileri geri gidip geliyordu. Kendi içine dalmış, sinsî, ama muzaffer bir gülümseme ile bir şeyler mırıldanıyordu.

Hemen hemen hiçbir kastım olmadan, (burada da şeytan beni dürtmüş olacak) ona da yaklaştım.

— Biliyor musunuz, bir kimse halkı yirmi dakikadan fazla oyalarsa halkın onu dinlemediği birçok misallerle görülmüştür.

O:

— Hiç üzülmeysin, diyerek küçümsemeyle homurdandı ve yanımdan geçti. Bu dakikada salonda Stepan Trofimoviç'in sesi duyuldu.

“E, hepinizin canı cehenneme!” diye düşünerek salona koştum.

Stepan Trofimoviç, henüz ortalık yatışmadığı bir sırada koltuğa oturmuştu. Ön sırada oturanlar, galiba onu pek de hoş bakışlarla karşılamadılar. (Son zamanlarda kulüpte onu sevmemeye başlamışlardı, eskisinden daha az sayıyorlardı.) Ama yuhalamadıklarına da şükür. Dünden beri tuhaf bir düşünceye saplanmıştım: o sahnede görünür görünmez yuhalayacaklarını sanıyordum. Oysaki henüz ortalık iyice yatışmadığı için onu hemen o anda fark etmediler bile. Karmazinov'a yapılanlardan sonra bu adam ne ümit edebilirdi. Benzi uçmuştu: on yıldan beri de halkın karşısına çıkmamıştı.

Heyecanına ve bence bilinen bütün davranışlarına bakılacak olursa şimdi sahneye çıkışına, kaderini tayin edecek bir şeye bakar gibi bakıyordu. İşte korktuğum da bu idi. Bu adam benim için kıymetli idi. Ağzını açıp ta ilk sözü söylediği zaman ne hale geldiğimi düşünün.

Birdenbire her şeyi göze almış gibi ve aynı zamanda kısık bir sesle:

— Baylar, dedi. Baylar! Daha bu sabah önümde, burada pek yakında dağıtılan kanunsuz kâğıtlardan biri duruyordu, ben de yüzüncü defa kendi kendime sordum: “onun esrarı nedir?”

Salon bir anda sessizleşti, bütün gözler, bazıları korku ile ona çevrilmişti. Doğrusu

diyecek yoktu, daha ilk sözü ile ilgi uyandırmasını bilmişti, hatta kulislerin arkasından bazı başlar uzandı: Liputin ve Lyamşın kulak kesilmişlerdi. Yuliya Mihaylovna yine bana el salladı. Korku içinde:

— Durdurun, ne olursa olsun durdurun! diye fısıldadı. Omuzlarımı silktim: kararını vermiş bir insanı durdurmaya imkân var mıydı. Ne çare, ben Stepan Trofimoviç'i anlamıştım.

Halk arasında:

— Vay, beyannamelere dair, diye fısıldaşmalar oldu; bütün salon çalkalandı.

— Baylar, ben bütün esrarı çözdüm. Onların tesirli olmasındaki bütün esrar onların saçmalığındadır. (Gözleri parladı.) Evet, baylar, bu saçmalık kasti veya uydurma olsaydı — bu hatta dahice bir şey sayılabilirdi! Ama onlara hak vermeli: onlar hiçbir şeyi tahrif etmediler. Bu en çıplak, en saf, en samimî bir saçmalıktır, *c'est la betise dans son essence la plus püre, quelque chose comme un simple chimique*. [Saçmanın özü bu; kimyada basit cisimler vardır ya işte onun gibi bir şey.] Bu bir parça akıllıca ifade edilmiş olsaydı, herkes de bu kısa aptallığın bütün yoksunluğunu görmüş olurdu. Ama şimdi herkes akıl erdiremeden duruyor ve kimse bunun öncesinin böyle bir saçmalık olabileceğine inanmıyor. Her önüne gelen.” Burada daha başka bir şey olmaması imkânsızdır” diyor ve esrarlı bir şeyler arıyor, gizlilik görüyor, satırlar arasındakileri okumaya çalışıyor, böylece de gayeye ulaşılmış oluyor! Sık sık, hak ettiği halde, aptallık böyle bir muzafferiyet mükâfatı kazanmamıştır... Çünkü, en paranteşe, aptallık da yüksek deha gibi, insan mukadderatında aynı derecede faydalıdır...

Oldukça mütevazi bir sese:

— Kırkıncı yılın cinasları! diye bağırdı, ama onun arkasından yer yerinden oynar gibi oldu; gürültü, patırtı.

Stepan Trofimoviç, artık kendinden geçerek ve salondakilere meydan okurcasına bağırdı:

— Baylar, yaşasın! Aptallığın şerefine kadeh kaldırmanızı teklif ediyorum.

Bardağına su doldurmak bahanesiyle yanına koştum.

— Stepan Trofimoviç, bırakın, Yuliya Mihaylovna yalvarıyor...

— Hayır, siz beni bırakın, aylak delikanlı! diye avazı çıktığı kadar bağırarak bana saldırdı. Kaçtım. —Messieurs! diye devam etti. Heyecana, duyduğum öfke seslerine ne

lüzum var? Ben, elimde zeytin dalı ile geldim. Son sözümü söylemeye geldim, çünkü bu işte son sözü söylemek hakkına sahibim, ondan sonra barışırız.

Bir kısmı:

— Çekil! diye bağıırıyordu.

Bir kısmı da:

— Yavaş, müsaade edin konuşsun, müsaade edin anlatsın, diye bağırmaya başladı. Ayrıca genç öğretmen heyecanlanıyordu, o sanki bir defa konuşmaya cesaret ettikten sonra bir daha kendini tutamıyordu.

— Messieurs, bu işin son sözü — her şeyi bağışlamaktır. Ben yaşını yaşamış bir ihtiyarım, size resmen ilân ediyorum ki, hayat eskisi gibi devam ediyor, genç neslin canlı kuvveti tükenmemiştir. Asrımız gençliğinin heyecanı bizim zamanımızdaki gibi temiz ve parlak. Yalnız gayeler yerini değıştirdi, bir güzelliğın yerini bir başka güzellik aldı! Bütün anlaşmazlık burada, hangisi daha güzel: Schakspeare mi yoksa çizmeler mi, Raphael mi yoksa Petroley mi?

Bazıları:

— Bu, jurnalcilik, diye homurdandı.

— Haysiyet kırıcı sorular!

— *Agent - provocateur!*

Stepan Trofimoviç, taşkınlığının son kertesine gelerek:

— Bence, diye bağırdı, bence, Schakspeare ve Raphael, köylülerin azadından, milliyetçilikten, sosyalizmden, genç nesilden, kimya biliminden, hemen hemen bütün insanlıktan üstündür, çünkü onlar, artık meyvedir, bütün insanlığın gerçek meyvesidir, belki de mevcut olabilecek en olgun meyvesidir! Güzelliğın elde edilmiş şeklidir, onu elde etmedikçe ben belki yaşamak bile istemem... Ah, yarabbi! diyerek ellerini iki yana açtı. On yıl önce ben, Petersburg'ta yine böyle sahneden, yine aynı sözleri haykırmıştım, onlar yine böyle hiçbir şey anlamıyor, şimdiki gibi gülüyor, yuhalıyorlardı; akı kıt insanlar, anlamak için neyiniz eksik? Biliyor musunuz, biliyor musunuz ki İngiliz olmazsa insanlık yine de yaşayabilir. Almansız da yaşayabilir, Rusya olmazsa pek âlâ yaşayabilir, bilimsiz, ekmeksiz yaşayabilir, ama güzellik olmazsa yaşayamaz, çünkü dünyada yapacak bir şey kalmaz! Bütün sır, bütün tarih burada! Güzellik olmazsa bilim bile bir dakika ayakta duramaz, gülenler, siz bunu biliyor musunuz? Kabalaşır gider, bir çivi bile icat

edemezsiniz.

Son söz olarak manasız bir şekilde:

— Bırakmam! diye bağırdı ve var kuvvetiyle masaya vurdu.

Ama o, manasız ve intizamsız bir şekilde bağırıp durduğu müddetçe salonda da intizam bozuluyordu. Birçokları yerlerinden fırladılar, bazıları sahneye daha yakın olmak için ileriye hamle etti. Umumiyetle bütün bunlar anlattığımdan daha çabuk oldu ve tedbir alınamadı. Belki de karışmak istemediler. Aynı papaz okulu öğrencisi, memnunlukla dişlerini Stepan Trofimoviç'e gösterip sırtarak:

— Hazıra nazırsınız ha, çapkınlar! diye tam sahnenin önünde bağırdı. Stepan Trofimoviç onu görerek sahnenin önüne kadar geldi.

— Genç neslin heyecanı eskisi gibi temiz ve parlak, sırf güzelliğin şekli bakımından yanılıyor diyen ben değil miydim! Bu size yetmez mi? Öldürülen, hakarete uğrayan bir babanın söylediklerine bakacak olursak, görüş bakımından daha tarafsız olmak mümkün değil midir... Nankörler... haksız insanlar... niçin ...niçin siz barışmak istemiyorsunuz!...

Ve birdenbire isterik bir şekilde ağlamaya başladı. Akan gözyaşlarını parmaklarıyla siliyordu. Ağlamaktan omuzları, göğsü sarsılıyordu... Dünyada her şeyi unutmuştu.

Halkı bir korku aldı, hemen herkes yerinden kalktı. Yuliya Mihaylovna da çabucak yerinden fırladı, kocasının koluna girerek onu da koltuktan kaldırmaya çalışıyordu.

Sonsuz bir rezalet çıkmak üzereydi.

Papaz okulu talebesi sevinçle bağırdı:

— Stepan Trofimoviç! Şimdi burada, şehirde ve dolaylarda kürekten kaçmış kürek mahkûmu Fedka da dolaşıyor. Soyuyor, geçenlerde yine bir cinayet işledi. Müsaadenizle sorayım: on beş yıl önce siz onu kumar borcunuzu ödemek için askere yazdırmasaydınız, şimdi hayat mücadelesi uğruna insanları boğazlar mıydı? Estetikçi bay, buna ne dersiniz?

Bunu takip eden sahneyi tasvir edemeyeceğim. Birincisi bir alkış tufanı koptu. Herkes alkışlamıyordu, alkışlayanlar, salondakilerin beşte biri idi, ama şiddetle alkışlıyorlardı. Geri kalanlar çıkış kapılarına yöneldiler, ama alkış tutanlar hep ileri, sahneye doğru yürüdüğü için umumî bir kargaşalık oldu. Hanımlar bağırıyorlardı, bazı hanım kızlar ağlamaya başladılar ve eve gidelim diye tutturdular. Lembke oturduğu yerden ayağa kalkarak vahşi bakışlarla durmadan etrafına bakınıyordu. Yuliya Mihaylovna bizde saltanat sürdüğü zamandan beri ilk defa ne yapacağını şaşırdı. Stepan

Trofimoviç'e gelince ilk anda papaz okulu talebesinin sözleri altında tam deyiimiyle ezilmişti; ama birdenbire iki elini halkın üzerinde geriyormuş gibi havaya kaldırdı ve avazı çıktığı kadar bağırdı:

— Ayaklarımın tozunu silkeliyor ve lânet ediyorum... Son... son...

Ve yüz geri dönerek kulislerin ardına doğru koştu, bu sırada elini kolunu tehditle sallıyordu.

Öfkeliler:

— Topluma hareket etti!... Verhovenski'yi! diye bağııyorlardı. Hatta arkasından koşmak bile istediler. Hiç değilse o dakikada ortalığı yatıştırmaya imkân yoktu ve birdenbire son bir felâket daha, bir bomba gibi, toplumun tepesinde patladı: üçüncü hatip, kulislerin ardında durmadan yumruk sallayan manyak, birdenbire sahneye fırladı.

Görünüğü tam manasıyla bir deliyi andırıyordu. Yüzünde kendinden son derece emin geniş bir gülümseme ile heyecanlanan halkı süzüyordu ve galiba kargaşalıktan memnundu. Böyle bir gürültü arasında konuşmak onu hiç şaşırtmıyor, aksine sevindiriyordu. Bu hal öyle göze çarpıyordu ki hemen dikkati üzerine çekti.

— Bu da nesi? diye sorular yağmaya başladı: bu da kim? Susun: Bakalım ne söylemek istiyor?

Manyak, avazı çıktığı kadar:

— Baylar! diye tam sahnenin önünde durarak bağırdı. Sesi hemen hemen Karmazinov'un sesi kadar cırlak ve kadıncıldı, ama asalet peltekliğı yoktu: —Baylar! Yirmi yıl önce Avrupa'nın yarısı ile savaşı başlarken Rusya, sivil ve gizli müşavirlerin önünde bir ideal gibi duruyordu. Edebiyat, sansüre hizmet ediyordu; üniversitelerde safsata öğretiliyordu; ordu baleye dönmüştü, halk ise vergi veriyor, kölelik kamçısı altında susuyordu. Yurtseverlik, ölülerden, dirilerden rüşvet almakla belli oluyordu. Rüşvet almayanlar, isyancı sayılıyorlardı, çünkü ahengi bozuyorlardı. Kayın ağacı fidanlıkları nizama yardım için harcanıyordu. Avrupa titriyordu... Ama Rusya, hayatının manasız bin yılı içinde, hiçbir zaman böyle bir rezalete erişmemişti...

Yumruğunu kaldırdı, sonsuz bir sevinç ve öfke içinde başının üstünde salladı, düşmanını paramparça ediyormuş gibi, yere indirdi. Her yandan coşkun bir bağırıış koptu, kulakları sağır eden bir alkış duyuldu. Artık salondakilerin hemen hemen yarısı alkışlıyordu, en masumlar bile kendilerini bu havaya kaptırmışlardı: Rusya, herkesin gözü önünde lekeleniyordu, böyle olunca hayranlıktan bağırmamaya imkân var mıydı?

— İşte bu, iş! İşte bu iş! Hayır, bu estetik değil!

Manyak hayran hayran devam ediyordu:

— O zamandan bu yana yirmi yedi yıl geçti. Üniversiteler açıldı ve çoğaldı. Safsata bir masal oldu: subaylar kadrosunda binlerce eksik var. Demir yolları bütün sermayeleri yedi ve memleketi örümcek ağı gibi kapladı, öyle ki on beş yıl sonra belki bir yere gidilebilir. Köyler ara sıra yanıyor, şehirlerse tayin edilen sıraya göre ve yangın mevsiminde yanıyor. Mahkemelerde Karakuşi hükümler, jüri üyeleri ise, ancak açlıktan ölecekleri zaman rüşvet alıyorlar. Köle köylüler hür oldular ve eski derebeyleri yerine birbirlerine sopa çekiyorlar. Votka deniz ve okyanusları, bütçeye yardım olsun diye, içiliyor, Novgorod'ta ise eski faydasız Sofya'nın karşısına, geçmiş intizamsız ve manasız bin yılın hatırasına tantana ile tunçtan koskocaman bir yuvarlak dikilmiştir. Avrupa kaşlarını çatıyor ve yeniden telaşlanmaya başlıyor.” On beş yıl reform devri. Hâlbuki Rusya hiçbir zaman, manasızlık devrinin en gülünç zamanında bile bu hale...

Kalabalığın uğultusu arasında son sözleri duymaya imkân yoktu. Yine yumruğunu kaldırdığı ve muzaffer bir eda ile yere indirdiği görülüyordu. Hayranlık bütün sınırları aşmıştı: bağırıyor, el çırpıyor, hatta hanımlardan bazıları bağırıyorlardı: “Yeter! Daha iyisini söyleyemezsiniz!” Sarhoş gibiydiler. Hatip herkesi gözden geçiriyor ve sanki zaferinin sarhoşluğuna dalıyordu. Bir ara Lembke'nin sonsuz bir heyecan içinde birisine bir şey gösterdiğini gördüm. Yuliya Mihaylovna, yanına koşup gelen prence, sararmış bir yüzle bir şeyler anlatıyordu... Ama bu sırada yarı resmi altı kişi kadar bir kalabalık, kulislerin arkasından sahneye fırladı, hatibi yakalayıp içeri götürdüler. Anlamıyorum nasıl oldu da onların elinden kurtuldu, yine sahnenin tam kenarına geldi ve yumruğunu sallayarak avazı çıktığı kadar bağırdı:

— Ama Rusya hiçbir zaman bu hale...

Ama onu yeniden sürüklemeye başladılar: on beş kişi kadar bir kalabalığın onu kurtarmak için sahneden değil de yan taraf bölmesini zorlayarak sahneye atıldığını gördüm. Bölme de nihayet devrildi... Sonra gözlerime inanamayarak kim bilir nereden sahneye kız talebenin (Virginski'nin akrabasının) fırladığını gördüm, koltuğunun altında yine aynı kâğıt tomarı vardı, yine öyle giyinmişti, yine öyle kırmızı yanaklı, yine öyle tombuldu, etrafını da birkaç kadınla birkaç erkek sarmıştı, can düşmanı lise öğrencisi de yanındaydı.

Hatta şu sözleri bile duydum:

“Baylar, bahtsız öğrencilerin ıstıraplarından bahsetmeye ve onları her yerde protestoda bulunmak üzere teşvik etmeye geldim.”

Artık koşarak uzaklaştım. Bandımı cebime soktum, bence bilinen arka yollardan sokağa çıktım. Tabiidir ki her şeyden önce Stepan Trofimoviç’e gidecektim.

İKİNCİ BÖLÜM

Müsamerenin Sonu

I

Beni kabul etmedi. Eve kapanmış yazıyordu. İkinci defa kapıyı çalıp seslenince, kapı arkasından:

— Dostum, ben her şeyi sona erdirdim, kim benden daha fazlasını isteyebilir diye cevap verdi.

— Siz, hiçbir şeyi sona erdirmediniz, sadece kargaşalığın çıkmasına sebep oldunuz. Allah aşkına boş lâfları bırakıp kapıyı açın, Stepan Trofimoviç. Tedbir almamız lâzım; olur ki buraya kadar gelir ve size hakaret ederler...

Ona karşı sert, hatta titiz davranmaya hakkım olduğunu sanıyordum. Onun herhangi aşırı bir çareye baş vurmasından korkuyordum. Ama o, bende şaşkınlık uyandıran bir sertlik gösterdi:

— İlk hakareti siz yapmayın öyleyse. Bütün geçmiştekiler için size teşekkür ederim, ama tekrar ediyorum: bütün insanlarla, iyileriyle de, kötülerıyla de ilgimi kestim. Bu güne kadar kendisini affedilmeyecek şekilde unutmuş olduğum Darya Pavlovna'ya yazıyorum. Yarın isterseniz ona götürürsünüz, şimdiyse “merci.”

— Stepan Trofimoviç, sizi temin ederim ki mesele sizin sandığınızdan daha ciddî. Orada birisini paraladığınızı mı sanıyorsunuz? Kimseyi parçalamadınız, aksine kendiniz, boş-şişe gibi, parçalandınız. (Ah, çok kaba, nezaketsizdim: bunu üzüntü ile hatırlıyorum.!) Darya Pavlovna'ya mektup yazmaya lüzum yok... Hem şimdi siz, ben olmadan ne yapabilirsiniz? Pratik hayatta ne tecrübeniz var? Herhalde bir şeyler, yine bir şeyler tasarlıyorsunuzdur? Bir şeyler tasarlıyorsanız bir defa daha mahvolursunuz...

Yerinden kalktı, tam kapının yanına geldi:

— Onlarla beraber pek az bir zaman bulunmuş olduğunuz halde onların dil ve tavırları size de bulaşmış. *Dieu vous pardonne mon ami, est Dieu vous garde.* [Tanrı sizi bağışlasın dostum, Tanrı sizi korusun.] Ama ben sizin şahsınızda daima iyi bir insan gördüm, belki de, biz Ruslarda olduğu gibi, daha fikrinizi değiştirirsiniz — *apres le temps.*

[Zamanla.] Tecrübesizliğime dair işaretinize gelince, size çok eski düşüncemi hatırlatayım: bizim Rusya’da, ayrı bir bıkkınlık vererek, tıpkı yazın sinekler gibi, başkalarının tecrübesizliğine saldıran, kendilerinden başka herkesi tecrübesizlikle suçlandıran sayısız insan vardır. *Cher*, heyecan içinde olduğumu hatırlayın ve bana eziyet etmeyin. Size, her şey için, tekrar merci ve Karmazinov’un halkla vedalaştığı gibi vedalaşalım, yani birbirimizi elden geldiği kadar âlicenapça unutalım. Karmazinov, eski okurlarına kendisine unutmaları için yalvarırken kurnazlık ediyordu; *quant a moi* [Bana gelince...] ben o kadar onurlu değilim ve her şeyden çok sizin kalbinizin gençliğine güveniyorum: ben lüzumsuz ihtiyarı ne diye hatırlayacaksınız? Dostum, geçen doğum yılımda Nastasya’nın bana dilediği gibi “Çok yaşayın” (*ces pauvres çens ont quelque fois des mots Charmants et pleins de philosophie.*) [şu zavallı insanlar bazen çok hoş şeyler söylerler; felsefe de vardır sözlerinde.] Size fazla saadet dilemiyorum— canınızı sıkar; felâket de dilemiyorum; halk felsefesinin ardından sadece tekrar ediyorum: “çok yaşayın”, pek fazla da can sıkıntısı çekmemeye çalışın; bu lüzumsuz dileği de kendimden ilâve edeyim. Haydi, Allaha ısmarladık, ciddî olarak Allaha ısmarladık. Hem kapının önünde durmayın, açmam.

Kapıdan uzaklaştı, ben de daha fazla bir şey elde edemedim. “Heyecanına” rağmen akıcı, sakin, tumturaklı bir dille konuşuyor, galiba telkin etmeye çalışıyordu. Tabii bana kızıyor ve belki de dün sözünü ettiğim “hasır örtülü arabalar” ve “açılan döşemeler” yüzünden benden öç almak istiyordu. Gözyaşlarının, bir çeşit zafer kazanmasına rağmen, kendisini biraz gülünç bir duruma soktuğunu biliyordu, oysaki dostlarıyla temas ederken, güzelliğe, şekillerin ciddî olmasına Stepan Trofimoviç kadar önem veren bir insan yoktu. Ah, ben onu suçlamıyorum! Bütün sarsıntılara rağmen onda kalan titizlik ve alaycılık o zaman beni teselli etmişti: görünüşe göre her zamankinin aksine olarak bu kadar az değişen bir insan, tabiidir ki o dakikada feci yahut olağanüstü bir şey yapmaya teşebbüs edemezdi. O zaman böyle düşündüm ve yarabbi, ne kadar yanılmışım! Pek çok şey gözümden kaçmıştı...

Olayları önleyerek, Darya Pavlovna’ya yazdığı ve gerçekten de hemen ertesi günü onun eline geçen mektuptan ilk birkaç sayfayı buraya koyacağım.

“*Mon enjant*, elim titriyor, ama her şeyi sona erdirdim. İnsanlarla yaptığım son çatışmada siz yoktunuz, gelmemekle de iyi ettiniz. Ama bizim karakter bakımından zayıf düşmüş Rusya’ımızda dinç; bir adam ayağa kalkmış, her taraftan yağın ölüm tehditlerine bakmadan, bu aptallara onların gerçek taraflarını, yani aptal olduklarını söylemiştir. O, *ce sont — des pauvres petits vauriens et rien de plus, de petits aptalls — voillâ le mot.*

[Bunlar serseriden başka bir şey değil; hepsi aptal; onları nitelemek için söylenecek söz bu.] Kaderim böyle imiş, bu şehirden ebediyen gidiyorum, nereye gideceğimi de bilmiyorum. Sevdiklerim benden yüz çevirdiler. Ama siz, masum ve temiz mahlûk, huysuz, dediği dedik bir kalbin iradesiyle kaderi benim kaderimle birleşmeye ramak kalan siz, belki de tasarlanan evlenmemizin arifesinde akan gözyaşlarıma tiksinti ile baktınız. Kim olursanız olun bana gülünç bir adama bakar gibi bakmadan yapamazdınız, size, yalnız size kalbimin son feryadını duyuruyorum, bu benim size olan son borcumdur, yalnız size olan borcum.

Ne yazık ki, kendisini unutamadığım o nankör, katı yürekli kadının size, herhalde her gün tekrarladığı gibi, bir nankör, aptal, görgüsüz, bencil bir insan olduğunu düşünmenizi hiçbir zaman istemem...

Vesaire, tam dört büyük sayfa yazı.

Onun “açmam” sözüne karşılık kapıya üç defa yumruğumla vurduktan ve hemen bugün beni çağırmak üzere Nastasya’sını bana üç defa göndereceğini, ama bu sefer de artık gelmeyeceğimi bağırdıktan sonra onu kendi haline bırakarak doğruca Yuliya Mihaylovna’ya koştum.

II

Burada insanı çileden çıkaran bir sahne ile karşılaştım: zavallı kadını göz göre göre aldatıyorlardı, bense bir şey yapamıyordum. Gerçekten de ona ne söyleyebilirdim? Artık kendime gelmiştim ve sadece bazı duygularım ve şüpheli önsezilerimden başka bir şeyim olmadığını anlayacak durumdaydım, ama o kadar. Onu gözyaşları içinde buldum, şakaklarına kolonya sürüyordu, önünde de bir bardak su vardı. Karşısında, durmadan konuşan Pyotr Stepanoviç ve sanki ağzına kilit vurmuşlar gibi, susan prens duruyordu. Yuliya Mihaylovna, ağlayarak ve bağırarak Pyotr Stepanoviç’i “döneklikle” suçluyordu. Bu sabahın bütün başarısızlığını, bütün rezaleti, kısacası her şeyi Pyotr Stepanoviç’in orada bulunmamasına yüklediğine şaşıttım.

Ötekinde ise önemli bir değişiklik gözüme çarptı: bir şeye pek üzülmüş gibi bir hali vardı. Çoğu hiçbir zaman ciddî görünmezdi, hatta kızdığı zamanlar bile ki sık sık kızılıyordu, daima gülerdi. Ah, o şimdi de kızgındı, konuşması kaba, kayıtsız, öfkeli ve sabırsızdı. Sabahleyin erkenden tesadüfen gittiği Gaganov’un evinde baş ağrısı ve mide bulantısından hastalandığını temin ediyordu. Ne yazık ki zavallı kadın hâlâ aldanmış

olmayı o kadar istiyordu ki! Ortada duran en önemli mesele şu idi: balo verilmeli mi, verilmemeli mi? Yani müsamerenin ikinci kısmının tamamını kaldırmalı mı, kaldırmamalı mı? Yuliya Mihaylovna, “deminki hakaretlerden” sonra hiçbir suretle baloda bulunmak istemiyordu, yani daha doğrusu buna, hem de mutlaka, Pyotr Stepanoviç tarafından zorlanmış olmak istiyordu. Ona, bir kurtarıcıya bakar gibi, bakıyordu ve galiba o şimdi kalkıp gitseydi, herhalde yatağa düşerdi.

Ama o zaten gitmek istemiyordu: bütün gayretiyle balonun verilmesini, Yuliya Mihaylovna’nın da mutlaka orada bulunmasını istiyordu...

— Sanki ağlayacak ne var? Muhakkak bir sahne mi istiyorsunuz? Öfkenizi birisinden çıkarmak mı? Eh, benden alın öfkenizi, ama çabuk olun, çünkü vakit geçiyor, oysaki bir karar vermek gerek. Okuma ile bozduk diyelim, balo ile düzeltiriz. İşte prenste aynı fikirde. Evet, prens olmasaydı, orada haliniz ne olurdu.

Prens önceleri balonun aleyhindeydi (yani Yuliya Mihaylovna’nın baloya gelmesi aleyhindeydi, balo ise ne olursa olsun verilmeliydi,) ama iki üç defa onun düşüncesi ileri sürülünce o da, muvafakat kabilinden, yavaş yavaş böğürmeye başladı.

Pyotr Stepanoviç’in sesinin ahenginde sezilen aşırı saygısızlık da beni şaşırtmıştı. Daha sonra Yuliya Mihaylovna ile Pyotr Stepanoviç arasında münasebet olduğuna dair yayılan alçakça dedikoduyu öfkeyle reddederim. Böyle bir şey yoktu, olamazdı da. Onun üzerindeki hakimiyetine sebep ta baştan beri var kuvvetiyle ona çanak tutmasındaydı. Topluma, bakanlığa tesir etmek hususunda kurduğu hayalleri destekliyor, kendisi de ona hayaller yaratıyor, en kaba müdahane ile hareket ediyordu, onu baştan ayağa bu ağlarla ördü ve nihayet onun için hava gibi lâzım olmaya başladı. Yuliya Mihaylovna, beni görünce gözleri parlayarak bağırdı:

— İşte ona sorun, o da, prens gibi, bir dakika yanımdan ayrılmadı. Söyleyiniz, bu, bana Andey Antonoviç’e mümkün olan bütün kötülüğü yapmak için bir suikast, alçakça, kurnazca hazırlanmış bir suikast değil mi? Ah, onlar anlaşılmışlar! Onların bir plânı varmış. Bu, bir komplo, tam manasıyla bir komplo!

— Gene her zamanki gibi coştunuz... Kafanızda daima şiir. Ama ben bayın... (adımı unutmuş gibi davrandı) gelişine memnun oldum, o bize düşüncesini söylesin.

— Benim düşüncem diye, acele ettim, her hususta Yuliya Mihaylovna’nın düşüncesiyle uygundur. Suikast apaçık. Size bu bandı getirdim, Yuliya Mihaylovna. Balonun olup olmaması, tabiidir ki, benim işim değil, çünkü bu benim iradem dışında

olan bir şey, ama bir teşrifatçı olarak vazifem bitmiştir. Ateşliliğimi mazur görün, ama sağduyuma ve kanaatime aykırı hareket edemem.

Yuliya Mihaylovna ellerini açarak:

— Duydunuz ya, duydunuz ya! diye bağırdı.

— Duydum ve size şunu söylemek isterim, diyerek bana döndü, öyle sanıyorum, hepiniz öyle bir şey yemişsiniz ki şimdi sayıklıyorsunuz. Bana göre, bu şehirde her zaman ve eskiden beri olagelen bir şey olmuştur. Hangi suikast? Çirkin, budalaca, rezilce bir şey oldu, ama suikast nerede? Bu, Yuliya Mihaylovna'ya, onları şımartan, onları koruyan, bütün yaramazlıklarını bağışlayan Yuliya Mihaylovna'ya karşı mı suikast? Yuliya Mihaylovna! Bir aydan beri size durmadan tekrar ettiğim ne idi? Size ne tembih etmiştim? Peki, neyinize, lâzımdı bütün bu halk? Değersiz insanlarla temasta mı bulunmak gerekiyordu? Niye, niçin? Toplumu birleştirmek mi? Ama onlar birleşir mi, rica ederim!

— Bana ne zaman tembih ettiniz? Aksine, tasvip eden sizdiniz, hatta bunu istediniz... itiraf ederim, öyle şaştım ki... Kendiniz bana bir sürü acayip insan getirmiştiniz.

— Aksine, sizinle tartıştım, ama tasvip etmedim, acayip insan getirmeye gelince, evet, getirdim, ama onlar kendiliklerinden düzinelerle sizin yanınıza sokulduktan sonra, o da ancak son zamanda, yani “edebiyat kadrili” için, çünkü bu hödükler olmadan bir şey yapamazsınız. Ama sizinle bahse girerim ki, bugün bunlar gibi on veya yirmi hödüğü biletsiz içeri sokmuşlardır!

— Muhakkak, diye tasdik ettim.

— İşte, gördünüz mü, şimdi artık kabul ediyorsunuz. Hatırlayınız, son zamanlarda buranın, yani bu şehrin havası nasıldı? Her şey bir saygısızlığa, bir edepsizliğe bürünmüştü; bu, durmadan haykıran bir rezaletti. Peki, kim teşvik ediyordu? Kim kendi otoritesiyle bunları örtbas ediyordu? Kim herkesi şaşkına çevirdi? Kim bütün bu ayak takımını öfkелendirdi? Buradaki ailelerin gizli tarafları albümünüze resmedilmiştir. Şairlerinizin, ressamlarınızın başlarını okşayan siz değil miydiniz? Papaz okulu öğrencisi, yüksek bir memura sizin önünüzde sövmedi mi, kocaman ziftli çizmeleriyle onun kızının elbisesini kirletmedi mi? Öyleyse halkın sizin aleyhinizde oluşuna niçin şaşıyorsunuz?

— Peki ama bunların hepsini siz, siz kendiniz! Ah, yarabbi!

— Hayır, efendim, ben size tembih ettim, biz tartıştık, işitiyor musunuz, tartıştık!

— Siz, yüzüme karşı yalan söylüyorsunuz.

— Eh, elbette, bunu söylemek kolay. Şimdi size hıncınızı çıkarmak için bir kurban lâzım; eh, hıncınızı benden alın. İyisi mi size hitap edeyim, bay... (adımı bir türlü hatırlayamıyordu.) Liputin'den başka hiçbir, h-i-ç b-i-r suikast olmadığına eminim! Bunu ispat ederim, ama önce Liputin'i tahlil edelim. O, sersem Lebyadkin'in şiiri ile çıktı, sizce bu bir suikast mı? Biliyor musunuz ki bu, Liputin'e sadece akıllıca bir şey gibi görünmüş olabilir? Ciddî söylüyorum, zekice bir şey. O, sırf herkesi, bu arada da hamisi Yuliya Mihaylovna'yı güldürmek için çıktı, işte o kadar. İnanmıyor musunuz? Peki, bir aydan beri burada olup bitenlerin ahengine uygun değil mi bu? İsterseniz hepsini söyleyeyim, vallahi, başka şartlar altında bu, belki de geçerdi! Kaba bir şaka, eh kuvvetli de, ama gülünç değil mi gülünç?

Yuliya Mihaylovna, büyük bir öfke içinde:

— Nasıl! Liputin'in hareketini akıllıca bir hareket olarak mı kabul ediyorsunuz? diye bağırdı. Böyle bir saçmayı, böyle bir manasızlığı, bu alçaklığı, bu rezilliği, bu kötü niyeti, oh, siz bunu mahsus söylüyorsunuz! Öyleyse bu suikastta sizin de parmağınız var!

— Muhakkak, arkalarında oturuyordum, saklandım, bütün makineyi idare ediyordum. İyi amma, ben suikasta karışmış olsaydım — hiç olmazsa bunu anlayın— bu iş sadece Liputin'le bitmezdi! Peki, babamı okumaya bırakmak kimin suçu? Dün sizi durduran kimdi? Daha dün, dün?

— Oh, *hier il avait tant d'esprit*, öyle güveniyordum ki, hem üstelik öyle tavırları var: düşündüm ki o ve Karmazinov... ve işte!

— Evet ve işte. Ama bütün *Tant d'esprit*'ye rağmen babam işi berbat etti, onun böyle berbat edeceğini önceden bilmiş olsaydım, müsamerenize karşı hazırlanan şüphe götürmeyen suikasta rağmen, dün herhalde size:

Keçiye bostana koyuvermeyin, diye söylemezdim, öyle değil mi? Oysaki dün sizi caydırmaya çalıştım, çünkü ön duyumla sezmiştim. Her şeyi tahmin ettim — tabiidir ki buna imkân yoktu: belki o kendisi de bir dakika öncesine kadar ne yumurtlayacağını bilmiyordu. Bu sinirli ihtiyarların insana benzer tarafları var mı? Ama henüz durumu kurtarmak mümkün: hemen yarın, halkı tatmin etmek için, resmi bir şekil ve usulle ona, sağlığını öğrenmek üzere iki doktor gönderin, hatta bugün de gönderilebilirdi ve doğruca hastaneye, soğuk duş altına. Hiç olmazsa herkes güler ve gücenecek bir şey olmadığını anlar. Ben, hemen bugün baloda herkese haber veririm, çünkü ben, oğluyum.

Karmazinov'a gelince iş değişiyor, o, bir eşek olarak ortaya çıktı, yazısını tam bir saat geveledi durdu — işte o, hiç şüphesiz, benimle komplo kurmuştur! Dur, bakayım, ben de Yuliya Mihaylovna'ya zarar vermek için işi berbat edeyim.

— Ah, Karmazinov, *quelle honte!* Halkımız adına kızardım!

— E, ben kızarmazdım, asıl onu kızartırdım. Ama halk haklı. Karmazinov meselesinde kim suçlu? Onu size ben mi yamadım? Ona gösterilen hayranlığa ben katıldım mı? E, canı cehenneme, ama üçüncü siyasi manyak, eh, bu mesele büsbütün başka. Bu işte artık herkes yanıldı, yalnız benim suikastım değil bu.

— Ah, söylemeyin, bu korkunç, korkunç bir şey! Bu işte yalnız ben suçluyum, yalnız ben!

— Elbette, ama burada ben sizi haklı çıkarayım. Bu konuşanlara kim göz kulak olabilir! Onlardan Petersburg'ta da korunamıyorlar. O, size tavsiye edilmişti, değil mi? Hem de nasıl! Öyleyse kabul ediniz, siz şimdi baloda görünmek zorundasınız. Bilirsiniz ki bu nesne önemli, onu baş tacı eden sizsiniz. Siz şimdi herkesin önünde: onunla aynı fikirde olmadığınızı, bu yiğidin polisin elinde bulunduğunu, anlatılmayacak bir şekilde aldatılmış olduğunuzu açıklamalısınız. Siz, öfke ile bir delinin kurbanı olduğunuzu açıklamalısınız, çünkü o deliden başka bir şey değildir. Onun böylece göstermek gerekir. Ben, bu ısıranlardan nefret ederim. Belki kendim de daha kötü konuşuyorum, ama kürsüden değil ki. Onlarsa şimdi tam senatör hakkında bağırlıyorlar.

— Hangi senatör hakkında? Bağırın kim?

— Biliyor musunuz, ben de bir şey anlamıyorum. Siz, Yuliya Mihaylovna, herhangi bir senatör hakkında bir şey biliyor musunuz?

— Senatör mü?

— Biliyor musunuz onlar, buraya bir senatör tayin edildiğine, sizi de Petersburg'ta; değiştirdiklerine inanıyorlar. Ben onlardan duydum.

— Ben de duydum, diye tasdik ettim.

Yuliya Mihaylovna, kıpkırmızı kesilerek:

— Bunu kim söylüyor? diye sordu.

— Yani ilk söyleyen kimdi? Ne bileyim ben. Söylüyorlar. Kitle söylüyor. Dün daha çok söyleniyordu. Hepsi öyle ciddî ki, ama pek bir şey anlamaya imkân yok. Tabii daha akli başında ve daha salâhiyetli olanlar konuşmuyorlar; ama onlardan bazıları kulak

kabartıyor.

— Ne alçaklık! Ve... ne saçmalık.

— İşte şimdi, bu ahmaklara göstermek için, mutlaka görünmeniz gerek..

— İtiraf ederim, kendim de şimdi görünmek zorunda olduğumu hissediyorum, ama., ya başka bir rezaletle karşılaşırsam? Ya toplanmazlarsa? Hiç kimse gelmez, hiç kimse, hiç kimse!

— Ne ateşlilik! Onlar mı gelmeyecek? Ya dikilen elbiseler, ya kızların tuvaletleri? Öyleyse bundan sonra sizi bir kadın olarak tanımak istemiyorum. İnsanları ne kadar iyi tanırmışsınız!

— Asalet mareşalinin karısı gelmez, gelmez!

Nihayet öfkeli bir sabırsızlık içinde:

— Peki ama ne oldu sanki! Niçin gelmeyeceklermiş? diye bağırdı.

— Şerefsizlik, yüzkarası — işte bunlar oldu. Ne olduğunu bilmiyorum, ama bunlardan sonra orada görünmeme imkân yok.

— Neden? İyi ama nihayet sizin suçunuz ne? Ne diye suçu üzerinize alıyorsunuz? Daha çok halk, sizin ihtiyarlar, aile babaları suçlu olmasınlar? Onlar, alçaklarla hergelelere engel olacaktı, çünkü bunlar yalnız alçak ve hergelelerdi, ciddî bir şey de yoktu polis eliyle başa çıkılmaz. Bizde ise herkes içeri girince kendisinin bir komiserin himayesine verilmesini ister. Toplumun kendi kendini koruduğunu anlamıyorlar. Ya bizde aile babaları, ekâbir, hanımlar, kızlar bu gibi hallerde ne yaparlar? Susup somurturlar. Hatta o kadar ki yaramazlara engel olmak için toplumda olması gereken teşebbüsten bile yoksun kalıyorlar.

— Ah, bu gerçeğin ta kendisi! Susup somurtuyor ve... etraflarına bakıyorlar.

— Eh, mademki gerçek, öyleyse sizin bunları orada bağıra bağıra söylemeniz gerekir, azametle, sert sert. Yani ezilmediğinizi göstermelisiniz. Hem de bu ihtiyarlarla analara. Ah, siz bunu başarabilirsiniz, kabiliyetiniz var, hele başınız dinçken. Onları etrafınıza toplayın ve bağıra, bağıra. Ondandır *Ses* ve *Borsa* gazetelerine birer makale. Sabredin, kendim işe girerim ve her şeyi yoluna koyarım. Tabii büfeye dikkat etmek için elden geldiği kadar gayret gösterilmeli; prensten, bu baydan rica etmeli... Her şeye yeniden başlamak gerektiği şu anda bizi bırakmak istemezsiniz sanırım m-r. Ve nihayet Andery Antonoviçle siz kol kola. Andery Antonoviç'in sağlığı nasıl?

Yuliya Mihaylovna, mendilini gözlerine götürerek:

— Ah, bu melek adam hakkında her zaman öyle haksız, öyle yanlış, öyle güce gidecek şekilde hareket ettiniz ki!

Pyotr Stepanoviç, ilk anda hatta yelkenleri suya indirdi.

— Rica ederim, ben... ben ne dedim ki!... ben her zaman...

— Siz, hiçbir zaman, hiçbir zaman! Hiçbir zaman ona hak vermediniz!

Pyotr Stepanoviç, çarpık bir gülümseme ile:

— Hiçbir zaman kadını anlayamazsın! diye homurdandı.

— Bu, en dürüst, en kibar, melek gibi bir insan! İnsanların en iyi kalplisi!

— Rica ederim, iyi kalpliliğe gelince... ben her zaman iyi kalpliliği hususunda hakça davrandım...

— Hiçbir zaman! Ama bırakalım. Ben pek biçimsiz bir şekilde onu korumaya kalkıştım. Demin şu yezit asalet mareşalinin karısı da dün olanlara dair birkaç iğneleyici söz söyledi.

— O, şimdi onun dünküleri ima edecek hali yok, bugünlüğe baksın. Hem baloya gelmeyecek diye niçin üzülüyorsunuz? Böyle bir rezalete karıştığı için tabiidir ki gelmez. O, belki de suçlu değil, ama gene de haysiyet meselesi; elleri kirli.

Yuliya Mihaylovna:

— Ne demek, anlamıyorum; niçin elleri kirli? diyerek şaşkın şaşkın baktı.

— Yani ben, tasdik etmiyorum, ama şehirde onun temasa getirdiğini bar bar bağırıyorlar.

— Nedir? Kimi temasa getirmiş?

Pyotr Stepanoviç, yapmacıktan bir hayretle:

— A, yoksa henüz bilmiyor musunuz? diye bağırdı. Stavrogin ile Lizaveta Nikolayevna'yı canım!

Hepimiz:

— Ne? Nasıl? diye bağırdık.

— Ay, sahiden de bilmiyor musunuz? Füü! Burada trajik romanlar geçti. Lizaveta

Nikolayevna, asalet mareşalinin karısının arabasından doğruca Stavrogin'in arabasına atlamış ve bu sonuncu ile “Skvoreşniki'ye gitmiş, hem de güpegündüz. Daha bir saat önce, hatta bir saat bile olmadı.

Hepimiz donup kaldık. Tabiidir ki sonra ne olduğunu sormaya başladık, ama şaşılacak şey, kendisi “kazara” buna şahit olduğu halde, etraflıca bir şey anlatamıyordu. Olay şöyle olmuşmuş: mareşal karısı, Liza ile Mavrikiy Nikolayeviç'i “okuma”dan sonra (hâlâ ayakları ağrıyan) Liza'nın annesinin evine getirdiği sırada, evin kapısından biraz ötede, yirmi beş adım kadar ilerde, birisinin arabası duruyormuş. Liza, kapı önünde arabadan atlar atlamaz doğruca öteki arabaya koşmuş, arabanın kapısı açılıp kapanmış: Liza, Mavrikiy Nikolayeviç'e: “Beni bağışlayın” diye bağırması ve araba tam hızla Skvoreşniki'ye yollanmış. Bu işte bir anlaşma olup olmadığına, arabada kimin bulunduğu dair acele sorularımıza karşılık, Pyotr Stepanoviç: bir şey bilmediğini, tabiatıyla anlaşma olabileceğini, ama araba içinde Stavrogin'i göremediğini, belki de orada hizmetkârı Aleksey Yegoroviç'in bulunabileceğini söyledi. “Siz orada ne arıyordunuz? Skvoreşniki'ye gittiklerini kesin olarak nereden biliyorsunuz?” gibi sorularımıza karşılık, o sırada oradan geçtiği için onlara rastlamış, Liza'yı görünce de arabanın yanına kadar koşmuş (yine de arabada kimin bulunduğunu görememiş, yani o kadar meraklı olduğu halde!)

Mavrikiy Nikolayeviç ise, arkalarından koşmak şöyle dursun, Liza'yı alıkoymaya bile çalışmamış, hatta avaz avaz bağırarak mareşal karısını tutmuş: “O, Stavrogin'e gidiyor!” diye bağırması. Burada birdenbire sabrım tükendi ve sonsuz bir öfke içinde Pyotr Stepanoviç'e bağırdım:

— Her şeyi sen hazırladın, alçak! Sabahını da bu işe harcadın. Stavrogin'e sen yardım ettin, araba ile sen geldin, sen onu arabaya bindirdin... sen, sen, sen! Yuliya Mihaylovna, bu sizin düşmanınız, o sizi de mahveder! Ondaki sakınınız!

Bunun üzerine koşa koşa oradan uzaklaştım.

O zaman bunları ona nasıl bağırdığımı hâlâ anlamıyor ve şaşıyorum. Ama tahminim tam tamına doğrudur; her şey hemen hemen böyle olmuştu. Sonradan anlaşıldığı gibi, tıpkı benim ona söylediğim şekilde cereyan etmişti. Haberi anlatırken takındığı yapmacık tavır pek göze batıyordu. Eve gelince birinci ve olağanüstü haberi hemen anlatmamıştı, bunu hepimiz biliyormuşuz gibi davrandı, oysa bu kadar kısa bir zamanda buna imkân yoktu. Bilmiş olsak bile o konuşuncaya kadar susamazdık. Yine de zamanın kısa oluşu yüzünden şehirde mareşal karısı hakkındaki haberin “çalkandığını” da duyması

imkânsızdı. Bundan başka anlatırken, herhalde bizi aldatılmış ahmaklar yerine koyarak, alçakça, havaice gülümsedi. Ama artık onu düşünecek halde değildim; esas gerçeğe inanıyordum, Yuliya Mihaylovna'nın yanından çıktığım zaman henüz kendime gelememiştim. Felâket kalbimi deşmişti. Ağlayacak kadar acı duyuyordum; hem, belki de ağlıyordum. Ne yapacağımı şaşırılmışım. Stepan Trofimoviç'e koştum, ama can sıkıcı adam, yine kapıyı açmadı. Nastasya, huşu derecesine varan bir fısıltı ile uykuya yattığını söylediye de buna inanmadım. Liza'nın evinde hizmetçilere sorabildim; firarı teyit ettiler, ama başka bir şey bilmiyorlardı. Evde bir kargaşalık vardı; hasta hanımefendi ayılıp bayılıyordu, yanında ise Mavrikiy Nikolayeviç vardı. Onu dışarı çağırmak bana imkânsız göründü. Pyotr Stepanoviç'e dair sorularıma karşılık onun son zamanlarda sık sık eve girip çıktığını söylediler, bazen günde iki defa geldiği oluyormuş. Hizmetkârlar hüüzünlü idiler, Liza'dan ayrı bir saygı ile bahsediyorlardı. Onun mahvolduğunda, büsbütün mahvolduğunda şüphem yoktu, ama meselenin psikolojik tarafını, hele dün Stavrogin'le aralarında geçen sahneden sonra, hiç mi hiç anlamıyordum. Şehirde oraya buraya koşarak tanıdık ve için için sevinen ailelerden sormak ki haber oralara çoktan yayılmış olmalıydı, bana tiksinti veriyordu, hem Liza'nın hesabına da bayağı bir şey olurdu. Ama ne tuhaftır ki Darya Pavlovna'ya uğradım, ama beni kabul etmediler. Stavrogin'lerin evinde dünden beri kimseyi kabul etmiyorlardı; hem ona ne söyleyebilirdim, hem sanki ne diye uğramıştım? Oradan kardeşine gittim. Şatov, sessizce ve somurtarak dinledi. Şunu da işaret edeyim, onu şimdiye kadar görmediğim bir can sıkıntısı içinde buldum; derin düşüncelere dalmıştı, beni dişini sıkarak sabırla dinledi. Hemen hemen hiçbir şey söylemedi ve küçük odasında köşeden köşeye gidip gelmeye başladı; bu sırada çizmeleriyle her zamanınkinden fazla gürültü çıkarıyordu. Merdivenlerden inmeye başladığım sırada da arkamdan Liputin'e uğramamı söyledi! "Orada her şeyi öğrenirsiniz" dedi. Ama Liputin'e uğramadım da oradan bir hayli uzaklaşmışken tekrar Şatov'a döndüm ve içeri girmeden kapıyı yarı aralayarak kısaca ve hiçbir açıklamada bulunmaksızın "Bugün Marya Timofyevna'ya gitmez misiniz?" diye sordum. Buna karşılık Şatov küfretti, ben de gittim. Unutmamak için yazıyorum, hemen o akşam çoktan beri görmediği Marya Timofyevna'ya gitmiş. Onu oldukça sıhhatli, Lebyadkin'i de ölü gibi sarhoş bir halde, birinci odada uyur bulmuş. Saat tam dokuzmuş. Bunu bana ertesi günü sokakta rastladığı sırada bir çırpıda anlatmıştı. Artık akşamın onuna doğru baloya gitmeye karar verdim, ama genç bir teşrifatçı olarak değil de (zaten bandım da Yuliya Mihaylovna'da kalmıştı ya) merakımı (kimseye sormadan) tatmin etmek için kulak kabartmak maksadıyla gittim. Bakalım olup biten bu olaylara dair şehirde neler söyleniyordu.

III

Bütün o gece, hemen hemen münasebetsiz olaylarıyla ve sabahleyin korkunç “çözülüşü” ile bu güne kadar hayalimde berbat, kâbuslu bir rüya olarak canlanmakta ve gündelik yazılarımın— hiç değilse benim için — en ağır bölümünü teşkil etmektedir.

Baloya geç kalmakla beraber, sonuna yetişmiş oldum — bu kadar çabuk sona ermesi mukaddermiş. Mareşal karısının evinin merdivenli kapısına geldiğim zaman — saat on bire geliyordu, burada sabahleyin “okuma”ya ayrılan yine o beyaz salon, zamanın kısa olmasına rağmen toplanmış ve bütün şehir halkı için, dans salonu olarak hazırlanmıştı. Daha sabahleyin balo lehine o kadar kuruntulu olmama rağmen — bütün gerçeği tahmin edememiştim; yüksek tabakadan hiçbir aile gelmemişti; hatta biraz önemli mevki sahibi memurlar, temaruz etmişlerdi, bu ise en kuvvetli özelliklerden biriydi. Hanım ve kızlara gelince Pyotr Stepanoviç’in deminki tahminlerinin (şimdi artık herhalde, haince olduğu anlaşılıyor) yüksek nispette yanlış olduğu anlaşıldı, pek az hanım gelmişti; dört erkeğe bir kadın düşmüyordu, ama ne kadınlar! Alay çavuşlarının kim bilir hangi hanımları, posta ve öteki küçük memurların karıları, kızlarıyla üç hekim karısı, en yoksullarından iki üç derebeyi karısı, yukarda bir ara sözünü ettiğim kâtibin yedi kızı ile bir yeğeni, satıcı karıları— Yuliya Mihaylovna’nın beklediği bu muydu? Hatta tüccarların bile yarısı gelmemişti. Erkeklerle gelince, ekâbirin araba bulunmamasına rağmen, sayıları yine de kalabalıktı, ama manalı ve şüpheli bir tesir bırakıyorlardı: Tabii bu arada karısı ile beraber oldukça sessiz ve saygılı bir subay, meselâ yedi kızının babası kâtip gibi en uysal aile babaları vardı! Bütün bu uysal, değersiz insanlar, bu baylardan birinin söylediği gibi, “kaçınılması imkânsız olduğu için” gelmişlerdi. Ama öte yandan, Pyotr Stepanoviç’le benim demin biletsiz içeri sokulduklarından şüphe etmediğimiz hareketli insanların sayısı deminkine nazaran daha da artmış gibi görünüyordu. Onların hepsi şimdilik büfede oturuyor, yeni gelenler de, önceden kararlaştırılmış bir yer gibi, doğruca büfeye geçiyorlardı. Büfe odaların arkasındaki geniş bir salonda kurulmuştu, burada Prohoriç, kulübün bütün nefis yiyecek ve içeceklerini sergi halinde yaymıştı. Burada balo kıyafetine uymayan yırtık pırtık ceketler giymiş, oldukça şüpheli birkaç insan gördüm, bunlar, herhalde büyük bir gayretle kısa bir zaman için ayılmış ve kim bilir nereden getirilmiş kimselerdi. Yuliya Mihaylovna’nın düşüncesine uyularak balonun “en demokratik” bir şekilde yapılmasına karar verildiğini çok önceden biliyordum. O, bu sözleri, kendi komitesinde, hemen hepsi dilencilerden ibaret olan şehirliler için “hatta şehirlilerden

bilet parası veren olursa bunların da reddedilmemesi” gerektiğini cesaretle söyleyebilirdi. Ama ben yine de, komitenin bütün demokratizmine rağmen bu yırtık ceketlilerin baloya alınmasını şüpheyile karşıladım. Ama onları kim ve ne maksatla içeri bırakmıştı? Liputin ve Lyamşin (edebiyat kadrilinde rolleri olduğu için baloya katılmakla beraber) teşrifatçı bantları ellerinden alınmıştı; ama Liputin’in yerini, Stepan Trofimoviç’le kapışarak “sabahu” rezil eden papaz okulu öğrencisi almıştı, Lyamşin’in yerine de Pyotr Stepanoviç geçmişti; bu durum karşısında artık ne beklenebilirdi? Konuşulanlara kulak vermeye başladım. Bazı düşünceler yabanilikleriyle şaşırtıyorlardı. Meselâ: bir kümede: Stavrogin’le Liza işini Yuliya Mihaylovna’nın yoluna koyduğunu bunun için Stavrogin’den para aldığını hatta miktarını bile söylüyorlardı. Hatta müsamerenin bile bu maksatla tertiplendiğini ileri sürüyorlardı; çünkü meselenin içyüzünü öğrenen şehir halkının yarısı gelmedi, Lembke ise öyle şaşaladı ki “aklını oynattı,” karısı da şimdi onu deli sürüklüyor “diyorlardı. Bu arada birçok ta kısıp sesli, vahşî ve niçin güldüğünü bilen kahkahalar duyuluyordu. Baloyu da pek tenkit ediyorlardı, Yuliya Mihaylovna’ya ise teklifsizce sövüyorlardı. Umumiyetle bunlar, birbirini tutmayan, kesik, sarhoş ve huzursuz konuşmalardı, öyle ki üzerinde düşünüp bir mana çıkarmaya imkân yoktu. Yine burada, büfede sadece neşeli insanlar oturmuştu, hatta kendilerini hiçbir şeyle şaşırtamayacağınız bir kaç bayan da vardı, bunlar pek lütufkâr, pek neşeli, çoğu subay hanımlarıydı, kocaları da yanlarındaydı. Guruplar halinde ayrı ayrı masalara yerleşmişler, büyük bir neşe içinde çay içiyorlardı. Büfe, müsamereye gelen halkın hemen hemen yarısı için sıcak bir dinlenme yeri olmuştu. Ama bir müddet sonra bütün bu kitle salona akın edecekti; bunu düşünmek bile korkunçtu.

Şimdilik Beyaz Salonda, prensin de katılmasıyla birkaç kişiden ibaret birkaç kadril teşkil edilmişti. Hanım kızlar dans ediyor, ana babaları da onlara bakarak seviniyorlardı, ama bu saygıdeğer kimselerden bir çoğu, kızlarını eğlendirdikten sonra ve “başlayacağı zaman” değil de vaktinde evlerine çekip gitmeyi düşünüyorlardı. Herkes mutlaka bir şeyin başlayacağına inanıyordu. Yuliya Mihaylovna’nın ruh halini tasvir etmek bana güç gelir. Pek yakınına geldiğim halde kendisiyle konuşmuyordum. Girerken verdiğim selâmı (gerçekten görmeyerek) almadı. Yüzü hastalıklı, bakışları küçümseyici ve mağrurdu, ama telâşlı idi, orada burada dolaşıyordu. İstirap çektiği halde kendini zorluyordu, niçin, kimin için? Yapması gereken şey, mutlaka buradan gitmek, en önemlisi kocasını da beraber götürmektir, o ise hâlâ duruyordu! Artık yüzüne bakınca gözlerinin “büsbütün açıldığını” anlamak mümkündü, hatta Pyotr Stepanoviç’i bile yanına çağırılmıyordu (öteki kendisi de galiba ondan kaçıyor; onu büfede görmüştüm, pek neşeliydi.) Ama o yine de baloda

kalıyor, Andrey Antonoviç'i de yanından ayırmıyordu. Ah, o en son dakikaya kadar onun sağlığı hakkında yapılacak her hangi bir imayı, ciddî bir öfke ile reddederdi, hatta sabahleyin bile bunu yapardı, ama şimdi bu hususta da gözleri açılmış olmalıydı. Bana gelince, Andrey Antonoviç'in sabahkinden daha kötü bir durumda olduğunu daha ilk bakışta anladım. Öyle bir dalgınlık içindeydi ki galiba nerede bulunduğunu bile anlamıyordu. Bazen, meselâ bir iki defa bana baktığı gibi, beklenmedik bir sertlikle etrafına bakıyordu. Bir defa da yüksek sesle bir şey söylemeye teşebbüs ettiyse de sözünü bitiremedi gibi tesadüfen yanında bulunan ihtiyar bir memuru korkuttu. Ama Beyaz Salonda bulunan bu uysal halkın yarısı somurtuyor ve Yuliya Mihaylovna'ya yaklaşılmaktan çekiniyorlardı. Aynı zamanda ona ve kocasına tuhaf bakışlar da fırlatmaktan geri kalmıyorlardı. Bu sabit bakışlar o kadar sabit ve aşikârdı ki bu adamların korkak hallerine hiç uymuyordu.

Daha sonra Yuliya Mihaylovna kendisi bana itirafta bulunarak:

— İşte bu özellik benim içime işledi, ben de birdenbire Andrey Antonoviç'in durumunu tahmin etmeye başladım, demişti.

Evet, o yine suçlu idi! Herhalde demin ben kaçıp gittikten sonra Pyotr Stepanoviç'le birlikte balonun verilmesi hususunda karara vardıktan sonra, Yuliya Mihaylovna herhalde yine "okuma sırasında" Andrey Antonoviç'in çalışma odasına gitmiş, onu ayartarak kendisiyle beraber getirmişti. Ama bunun için şimdi kim bilir nasıl ıstırap çekiyordu! Böyle olduğu halde gitmiyordu! Gururu mu ona eziyet ediyordu, yoksa basbayağı şaşırmış mıydı, orasını bilmiyorum. Bütün kibirliliğine rağmen, küçülüyor, gülümseyerek bazı hanımlarla konuşmaya yelteniyordu, ama ötekiler hemen o anda şaşırıyor, beylik, şüpheli "Evet, efendim," "Hayır, efendim" diye cevaplarla baştan savıyor ve galiba onunla konuşmaktan çekiniyorlardı.

Şehrimizin, şüphe götürmeyen kodamanlarından yalnız birisi baloya gelmişti, bu kendisini bir defa tarif ettiğim Stavrogin ile Gaganov'un düellosundan sonra mareşal karısının evinde "efkârı umumiyenin sabırsızlığını gideren" önemli bir emekli generaldi. General azametle salonda dolaşıyor, inceliyor, kulak kabartıyor, zevk duymak için değil de daha ziyade karakterleri görmek için gelmiş olduğunu göstermek istiyordu. Nihayet Yuliya Mihaylovna'nın yanında yerleşti ve her haliyle onu cesaretlendirmek ve teselli etmek ister gibi, bir adım bile yanından ayrılmıyordu. Şüphesiz bu en iyi niyetli, pek asaletli bir insandı, o kadar da ihtiyardı ki onun acımasına bile katlanılabilirdi. Ama bu ihtiyar gevezenin kendisine acıdığını, hemen hemen himaye ettiğini ve yanında

bulunmakla şeref verdiğini kendi kendine itiraf etmek insanı çileden çıkaracak bir şeydi. General ise hiç oralı olmuyor ve durmadan gevezelik ediyordu.

— Diyorlar ki şehir, yedi evliya olmazsa yerinde duramaz!... yedi evliya galiba, kaç tane olması gerektiğini hatırlayamıyorum. Bilmem, şehrimizin bu yedi gerçek evliyasından kaçının sizin baloya şeref verdiğini bilmiyorum. *Vous me pardonnez, charmante dame, n'est-ce pas?* Mecazi manada konuşuyorum, ama büfeye uğradım ve sağ salim döndüğüme memnunum... Bizim kıymetli Prohoriç, orada yerinde değil gibi ve galiba sabaha karşı onun sergisini uçururlar. Mamafih gülerim. Ben sadece bekliyorum, bakalım “edebiyat ka-diri-li” nasıl şeymiş, ondan sonra yatağa. İhtiyar romatizmalıyı mazur görün, erken yatıyorum, hem size de *aut enfants* dedikleri gibi “ninni” yapmaya gitmenizi tavsiye ederdim. Ama genç güzeller görmeye gelmiştim, oysa bu şehirde olduğu kadar hiç bir yerde kendilerine böyle toplu bir halde rastlanmaz... Hepsi ırmağın öte kıyısında, bense oraya gitmiyorum. Bir subayın... galiba süvari subayının karısı... hiçte çirkin değil, hiç değil ve... kendisi de bunun farkında. Ben o yaramazla konuştum; canlı... eh kızları da taze; ama o kadar; tazeliklerinden başka bir şeyleri yok. Mamafih ben memnuniyetle. Koncalar da var, ama dudakları kalın. Umumiyetle Rus kadınlarının yüz güzelliklerinde o ölçü yok... ve... ve biraz da pişiye benzer... *Vous me, pardonnez, n'est-ce pas...* mamafih güzel... güler gözler olursa... Bu koncalar tazelikleri bakımından iki yıl, hatta üç yıl güzel oluyorlar... ama ondan sonra ebediyen yayvanlaşıp gidiyorlar... kocalarında da kadın davasının ortaya atılmasını doğuran hazin eti-di-fe-ren-tizmi husule getiriyorlar... yani bu davayı doğru anlıyorsam... Hım. Salon güzel; odalar fena döşenmemiş. Daha kötü de olabilirdi. Mızıka daha kötü olabilirdi. Hanımların az oluşu manzarayı bozuyor. Elbiselerden söz aç-mı-yorum. Kurşuni pantolonlu bayın böyle apaçık kan-kan yapmaya kalkışması kötü. Kendisi buranın eczacısı olduğu için neşesinden yapıyorsa buna müsaade ederim... ama akşamın on biri bir eczacı için de erken sayılır. Orada, büfede iki kişi kavga etti, onları dışarı atmadılar. Teamüller ne olursa olsun, saat üçte demiyorum, ama on birde kavga edenleri dışarı atmalıydılar, saat üç olursa o zaman umumî fedakârlıkta bulunmak gerekir— yani bu balo üçe kadar yaşayabilirse demek istiyorum. Ama Varvara Petrovna sözünü tutmadı ve çiçek göndermedi. Hım. Hoş, şimdi çiçek düşünecek halde değil, *paure mere!* Ya zavallı Liza, duydunuz mu? Diyorlar ki esrarlı bir olay ve... ve sahnede yine Stavrogin... Hım! Yatmaya gideyim bari... başım önüme düşüyor. Şu “e-de-bi-yat kadrili” ne zaman?

Nihayet “edebiyat kadrili” de başladı. Şehirde, herhangi bir yerde gelecek balodan söz açıldı mı, hemen o anda muhakkak “edebiyat kadrili”ne gelip dayanıyordu, bunun nasıl

bir şey olduğunu hiç kimse hayal edemediği için de sonsuz bir merak uyandırıyordu. Başarı kazanmak için bundan daha tehlikeli bir şey olamazdı, ama ya hayal kırıklığına uğranılırsa.

O zamana kadar kapalı duran yan kapılar açıldı, birdenbire birkaç maske ortaya çıktı. Halk, merakla onların etrafını aldı. Büfedekiler, son adamına kadar, salona akın etti. Maskeler dans etmeye koyuldu. Ön plâna geçip, tam Yuliya Mihaylovna, von Lembke ve generalin arkasında yer almaya muvaffak oldum. Bu sırada, şimdiye kadar ortalarda görünmeyen Pyotr Stepanoviç, Yuliya Mihaylovna'nın yanına seğırtti.

Suçlu bir öğrenci tavrıyla, ama onu daha çok kızdırmak için, yapmacık bir sesle:

— Hep büfedeydim, göz kulak oluyorum, diye fısıldadı, Yuliya Mihaylovna, öfkesinden kızardı.

Hemen hemen yüksek sesle:

— Hiç olmazsa şimdi beni aldatmayın, saygısız adam! diye bağırdı, öyle ki, bunu halktan da duyanlar oldu. Pyotr Stepanoviç, kendinden memnun, hemen yana fırladı.

Bu “edebiyat kadrili”nden daha acınacak, daha adi, daha kabiliyetsiz, daha tatsız mecazi bir şey insanın aklına gelemezdi. Halkımızın zevkine bundan daha az uymayacak bir şey düşünülemezdi; oysaki söylediklerine göre bunu Karmazinov uydurmuş. Doğru, bunu Virginski'nin toplantısında bulunan topal öğretmene akıl danışarak Liputin hazırlamıştı. Ama ne de olsa düşünce Karmazinov'un idi, hatta söylediklerine göre, kendisi de giyinerek başlı başına, özel bir rol almak istemiş. Kadril, acınacak durumda altı çift maskeden ibaretti, hatta bunlar hemen hemen maskeli bile değillerdi, çünkü herkes gibi giyinmişlerdi. Böylece meselâ: kısa boylu, firaklı, yaşlı bir bay —kısacası herkes gibi giyinmişti — kocaman ak sakalı ile (sakal takmaydı, bütün kostüm de bundan ibaretti) dans ederek yerinde tepiniyordu, yüzünün ifadesi heybetliydi, sık sık ayaklarını tıyırdatarak hemen hemen yerinde sayıyordu. Kısık, ayarlı, kalın sesler çıkarıyordu, işte sesinin bu kısıklığı tanınmış gazetelerden birini temsil etmekteydi. Bu maskenin karşısında X ve Z harfi taşıyan iki dev dans ediyordu, ama bu X ve Z harflerinin ne mana ifade ettiğini anlamak öylece mümkün olmadı. “Şerefli Rus düşüncesi” orta yaşlı, gözlüklü, fraklı, eldivenli ve — kollarında kelepçeler (hakikî kelepçeler) bulunan bir bay olarak temsil ediliyordu. Bu düşüncenin koltuk altında içersinde bir “dosya” bulunan bir evrak çantası vardı. Cebinden, sınır dışından gelme, açılmış bir mektup sarkıyordu, bu, “şerefli Rus düşüncesinden şüphe edenler için bir ibraname idi. Bütün bunlar bu işi tertipleyenler tarafından sözle anlatılıyordu, çünkü cepten sarkan mektubu okumaya

elbette ki imkân yoktu. “Şerefli Rus düşüncesi” kaldırdığı elinde, şerefe içmek ister gibi, bir kadeh tutuyordu. Onun iki yanında, kesik saçlı iki nihilist kadın, karşısında da yine yaşlı bir bay dans ediyordu, bu bayın arkasında frak, elinde de kocaman bir çomak vardı ve Petersburg’lu olmayan bir yayım müessesesini temsil ediyordu ve sanki: “şöyle bir yapıştırırsam yerinde, ıslaklık kalır” demek istiyordu. Ama elindeki çomağa rağmen, “şerefli Rus düşüncesinin” kendisine çevrilmiş gözlüklerine bir türlü tahammül edemiyordu, sağa sola bakmaya çalışıyordu, *pas de deux* yaptığı zamanlarda ise ezilip büzülüyor, dönüp duruyor, nereye sığınacağını bilemiyordu, anlaşılan vicdanı kendisine çok azap veriyordu... Mamafih bütün bu ahmakça buluşları hatırlatmayayım; hepsi bu çeşit şeylerdi, öyle ki nihayet utanç duydum. Bu utanç duygusu nihayet bütün seyircilere bulaştı, hatta büfeden dönen en somurtkan yüzlerde bile aksetti. Herkes bir müddet sustu ve öfkeli bir şaşkınlık içinde baktı durdu. Utanç duyan bir insan kızmaya başlar ve hayasızlığa meyleder. Yavaş yavaş halkımız uğuldamaya başladı.

Bir toplulukta büfecinin biri:

- Bu nedir? diye homurdandı.
- Bir çeşit saçmalık.
- Edebiyatmış. Golos’u [Golos “ses” gazetesidir.] tenkit ediyorlar.
- E, bana ne canım?

Bir başka topluluktan:

- Eşekler!
- Hayır, onlar eşek değil, eşek biziz.
- Sen niçin eşek oluyormuşsun?
- Ben eşek değilim.
- Eh, mademki sen eşek değilsin, ben hiç değilim.

Üçüncü topluluktan:

- Hepsini bir temiz pataklamalıydı, ondan sonra canı cehenneme!
- Bütün salonun altını üstüne getirmeli!

Dördüncüden:

- Lembke’ler nasıl bakmaktan utanmıyorlar?

— Niye utansınlar? Sen utanmıyorsun ya?

— Ben de utanıyorum, o ise bir vali.

— Sen de domuzun birisin.

Tam Yuliya Mihaylovna'nın yanında duran bir hanım, sesini duyurmuş olmak isteği ile ve iğneleyici bir sesle:

— Hayatımda böyle bayağı bir şey görmedim, diye söylendi. Bu, kırk yaşlarında, şişman, allıklar sürmüş, göz alıcı ipekli bir elbise giymiş bir hanımdı; şehirde onu herkes tanıyordu, ama kimse evine kabul etmiyordu. O, kendisine ahşap bir ev ve az bir aylık bırakan birinci derece bir memurun dul karısıydı, ama iyi yaşıyordu, at ve arabası da vardı. İki ay önce Yuliya Mihaylovna'yı ziyarete gelmiş, ama eve kabul edilmemişti. Yuliya Mihaylovna'nın gözleri içine saygısızca bakarak:

— Bunu önceden de kestirmek mümkündü ya! diye ilâve etti.

Yuliya Mihaylovna, dayanamayarak:

— Önceden kestirdinizse ne diye teşrif buyurdunuz? diye sordu.

Atak bayan:

— Neden olacak, saflığımızdan, diyerek bütün vücudu ile sarsıldı (dehşetli çatışmak istiyordu;) ama general onların arasına girdi. Yuliya Mihaylovna'ya eğilerek:

— *Cher e dame*, dedi, gitseniz daha iyi olurdu. Biz onları sıkıyoruz, biz olmazsak mükemmel eğlenirler. Siz her şeyi yaptınız, baloyu açtınız, eh, onları rahat bırakın... Hem galiba Andrey Antonoviç de kendini pek iyi his-et-mi-yor... Bir felâket olmaması için?

Ama artık iş işten geçmişti.

Kadril devam ettiği müddetçe Andrey Antonoviç, öfke ile karışık şaşkınlık içinde dans edenlere bakıyordu, halk arasında söylenmeler başlayınca da huzursuzluk içinde etrafına bakınmaya başladı. Bu arada ilk defa büfeden dönenlere gözü ilişiyordu; bakışları sonsuz bir şaşkınlık ifadesi taşıyordu.

Birdenbire kadril arasında yapılan bir marifet üzerine bir kahkaha koptu: elinde çomakla dans eden "Petersburg'lu olmayan tâbi," "şerefli Rus düşüncesi'nin üzerine dikilen gözlüklerine daha fazla dayanamayacağını hissedip onlardan nereye kaçıp kurtulacağını bilmediği için birdenbire son figürde ayakları yukarda, ellerinin üstünde yürüyerek gözlüklere karşı ilerledi ki bu söz arasında "Petersburg'lu olmayan şiddetli

tâbiin” mantığı daima baş aşağı çevirdiğini ifade etmesi gerekiyordu. Yalnız Lyamşin, ayakları yukarda yürümesini bildiği için de eli çomaklı tâbii temsil etmek görevini üzerine almıştı. Yuliya Mihaylovna’nın ise ayaklar yukarda yürüneceğinden hiç haberi yoktu. Daha sonra ve teessür içinde bana: “Bunu benden gizlediler, gizlediler” diye itiraf etmişti. Kalabalığın kahkahası ve alkışları duyuldu, tabii bundaki mecazi anlamı, ki bu kimsenin umurunda değildi, alkışlamıyorlardı, sadece kuyruklu frak giymiş bir adamın ayakları havada yürümesine gülüyorlardı. Lembke öfkesinden sarsıldı. Lyamşin’i göstererek:

— Alçak, diye bağırdı. Hergeleyi yakalayın, çevirin... ayaklarını çevirin... başı ile... başı yukarı gelsin... yukarı.

Lyamşin, ayağa fırladı. Kahkaha artıyordu.

Lembke birdenbire:

— Gülen bütün hergeleleri kovun! diye emir buyurdu. Kalabalık uğuldadı, gürültü etmeye başladı.

— Böyle olmaz, ekselans.

— Halka sövmek olmaz.

Köşeden bir yerden bir ses:

— Kendisi ahmak! diye bağırdı.

Başka köşeden bir başkası:

— Filibustiyeler! diye bağırdı.

Lembke, çabucak bu sesin geldiği tarafa döndü, sapsarı kesildi. Dudaklarında manasız bir gülümseme belirdi, sanki birdenbire bir şeyi anlamış ve hatırlamıştı.

Yuliya Mihaylovna, üzerlerine yürüyen kalabalığa:

— Baylar, diye seslendi, aynı zamanda kocasını da sürüklüyordu, baylar, Andrey Antonoviç’i bağışlayın, Andrey Antonoviç, rahatsız... bağışlayın, bağışlayın onu, baylar!

Onun “bağışlayın” dediğini kendi kulağımla duydum. Sahne pek çabuk geçti. Ama tam bu sırada, halkın bir kısmı, sanki Yuliya Mihaylovna’nın bu sözlerinden ürkmüş gibi, salondan dışarı hücum etti. Hatta bu arada bir kadının gözyaşları arasından isterik bağırışını bile hatırlıyorum:

— Ah, yine deminki gibi!

İşte, artık başlayan bu izdiham arasında, yine bir bomba patladı, yani “yine deminki gibi:”

— Yangın var! Bütün karşı yaka yanıyor!

Ama bu dehşet verici bağırışın ilk önce ne taraftan geldiğini hatırlamıyorum: salondan mı yahut galiba birisi ön kapı merdivenlerinden koşarak girmişti, ama bunun arkasından öyle bir korku baş gösterdi ki, anlatmak elimden gelmez. Baloya gelen halkın yaridan çoğu karşı yakalıydı, bunlar oradaki tahta evlerin ya sahipleri, ya kiracılarıydı. Pencerelelere koştular, bir anda perdeleri aradılar, storları kopardılar. Karşı yaka alevler içindeydi. Doğru, yangın yeni başlamıştı, ama ayrı ayrı üç yerden yanıyordu, halkı korkutan da bu olmuştu.

Kalabalık:

— Kundak koydular! İşpigulin işçileri! diye bağırıyordu.

Oldukça karakteristik birkaç bağırış hatırlıyorum:

— Kundak koyacaklarını hissediyordum zaten, bütün bu günler hissettim.

— İşpigulin işçileri, İşpigulin işçileri, onlardan başkası değil!

— Oraları tutuşturmak için bizi buraya topladılar.

Bu son, en hayret verici bağırış bir kadının ağzından çıkmıştı, kasıtsızdı, evi yanan Koroboçka'nın ağzından kendiliğinden çıkmıştı. Herkes kapılara hücum etti. Holde kürklerini, başörtülerini, mantolarını alırken birbirini ezenleri, kadınların haykırıışlarını, kızların ağlamasını tarif etmeyeceğim. Bir hırsızlık olduğunu da sanmıyorum, ama böyle bir kargaşalıkta birçokları, kendi eşyalarını bulamadan kürksüz ve paltosuz gittiler, sonra şehirde birçok ilâvelerle bundan konuşuldu durdu. Lembke ile Yuliya Mihaylovna tam kapıda sıkışıp kalmışlardı.

Lembke, ellerini tehditle, itişip kakışanlara uzatarak:

— Hepsini durdurun! Kimseyi dışarı bırakmayın! diye bar bar bağırıyordu. İstisnasız herkesin üzeri aransın, derhal!

Salondan yakası açılmadık küfürler yağmaya başladı.

Yuliya Mihaylovna, tam bir ümitsizlik içinde:

— Andrey Antonoviç! Andrey Antonoviç! diye feryat ediyordu.

Lembke, parmağını tehditle karısına uzatarak:

— Önce onu tevkif edin! diye bağırdı. İlk onun üzerini arayın! Balo kundak sokmak için tertip edilmiştir...

Yuliya Mihaylovna haykırdı ve bayılarak yığıldı (ah, tabii ki gerçekten bayıldı.) Ben, prens ve general yardıma koştuk; bu güç dakikada bize yardım eden başkaları da vardı, hatta kadınlar bile. Bahtsız kadını bu cehennemden çıkarıp arabaya koyduk; ama o, ancak eve yaklaşırken ayıldı ve ilk sorusu yine Andrey Antonoviç idi. Bütün hayallerinin yıkılması üzerine karşısında yalnız bir Andrey Antonoviç kalmıştı. Doktor çağırmaya adam gönderildi. Onun yanında tam bir saat kaldım, prenste ayrılmadı; general âlicenaplığının tesiri altında (gerçi kendisi dehşetli korkmuştu) “bahtsız” kadının yatağının yanından bütün gece ayrılmak istemiyordu, ama daha doktorun gelmesini beklerken salondaki koltukta uyuyakaldı, biz de onu orada bırakıp gittik.

Balodan yangına gitmeye acele eden polis müdürü, bizim arkamızdan Andrey Antonoviç’i dışarı çıkarmış ve “ekselansı huzura kavuşması” için kandırmaya bütün gayretiyle çalışmış. Ama anlayamıyorum nasıl olmuşsa olmuş bunu başaramamış. Andrey Antonoviç, tabii, istirahat sözünü işitmek bile istememiş ve yangına gitmek için atılıyormuş; ama bu doğru değildi. Polis müdürü en sonunda onu yine kendi arabasıyla yangına götürmek zorunda kalmış. Sonra, Lembke’nin bütün yol boyunca elleriyle işaretler yaparak “öyle fikirler ileri sürüyorlardı ki acayiplikleri itibariyle bunları ifaya imkân yoktu.” Daha sonra ekselansın daha o dakikalarda “ani korku” yüzünden sayıklama nöbeti içinde olduğu belirtilmişti.

Balonun bitişini anlatmaya değmez. On on beş hovarda erkekle birkaç bayan salonda kalmıştı. Polis namına ortada kimse yoktu. Mızıkacıları bırakmadılar, gitmeye kalkanları da dövdüler. Sabaha karşı Prohoriç’in bütün sergisini dağıttılar, körkütük sarhoş oluncaya kadar içtiler, ayıp bir şekilde Kamarinski halk oyununu oynadılar, odaları kirlettiler, ancak şafakla beraber bu gurubun büsbütün sarhoş olan bir kısmı, yeni rezaletler çıkarmak üzere, yangına yetişti. Geriye kalanlar, ölü gibi sarhoş bir halde, bütün neticeleriyle, kimisi kadife koltukların üstünde, kimisi yerde uyuyakaldılar. Sabahleyin, imkân olur olmaz, onları ayaklarından tutup sürükleyerek sokağa çıkardılar. İlimiz mürebbiyeleri yararına hazırlanan eğlence de böyle sona erdi.

Yangının, kundak sokulmak suretiyle çıktığı apaçık olduğu için, karşı yaka halkını korkutmuştu. İlk defa “yanıyoruz” diye bağırlınca hemen o anda “İşpigulin işçilerinin kundak soktuğu” yollu bağırışta dikkate değer. Şimdi artık, İşpigulin işçilerinden yalnız üç kişinin kundak sokma işinde parmağı olduğu iyice öğrenildi, ama o kadar; öteki fabrika işçilerinin hepsi hem halk efkârı önünde, hem resmen beraat etti. O üç alçaktan başka (bunlardan biri yakalandı ve itirafta bulundu, ikisi hâlâ kaçak) şüphesiz yakma işine kürek mahkûmu —Fedka da katılmıştı. İşte yangın hakkında bilinenlerin hepsi şimdilik bu kadar; tahminlere gelince iş değişiyor. Bu üç alçağın maksatları ne idi, bu işe onları teşvik eden var mı idi, yok mu idi? Bunlara şimdi bile cevap vermek güç.

Şiddetli bir rüzgâr esmesi, karşı yaka evlerinin hemen hemen baştan başa tahta olması, nihayet üç yerden kundak sokulması yüzünden yangın çabucak büyüdü ve büyük bir şiddetle bütün bir kesimi kucakladı (mamafih iki uçtan sokulduğunu kabul etmek gerekir, üçüncüsü önlenmiş ve parlar parlamaz söndürülmüştü ki bundan da aşağıda söz açacağız.) Ama başkent gazeteleri felâketimizi büyüttüler: tahmini olarak bütün karşı yakanın en çok (belki de en az) dörtte biri yanmıştı. İtfaiye ekibimiz şehrin genişliğine ve dağınıklığına göre zayıf ise de oldukça intizamlı ve fedakârca hareket etti. Ama rüzgâr sabaha karşı hızını kaybetmemiş olsaydı, halkın elbirliğiyle yaptığı yardıma rağmen, pek fazla bir şey yapamazdı. Balodan kaçtıktan ancak bir saat sonra karşı yakaya geldiğim zaman ateş tam şiddetini bulmuştu. Irmağa paralel olan bütün bir sokak alevler içindeydi. Ortalık gündüz gibi aydınlıktı. Yangının manzarasını etraflıca anlatacak değilim: Rusya’da onu bilmeyen var mı? Alevlerin sarmış olduğu mahallenin biraz ötesindeki sokak aralarında anlatılması güç bir gürültü ve telâş hüküm sürüyordu. Burada yangının gelmesini bekleyenler, eşyalarını sokağa çıkarıyor, beklerken de hemen pencerelerinin önünde sandıkların, şiltelerin üstünde oturuyorlardı. Erkeklerin bir kısmı ağır işlerle uğraşıyordu, tahta parmaklıkları insafsızca parçalıyor, hatta ateşe yakın ve rüzgâr altında olan bir kulübeyi yerle bir ediyorlardı. Sadece uyanan çocuklar ağlıyor, bir de pılı pırtılarını sokağa çıkarabilen kadınlar yüksek sesle söylenip ağlaşıyorlardı. Henüz eşyalarını çıkaramayanlar, sessiz bir gayretle uğraşıyorlardı. Kıvılcım ve yanan kütükler uzaklara kadar uçuşuyorlardı; imkân oldukça onlar söndürülüyordu. Tam yangın yerinde, şehrin her tarafından gelmiş seyirciler kalabalık ediyorlardı. Kimisi söndürme işine yardım ediyor, kimisi sadece merakla yangını seyrediyordu. Büyük ateş, geceleri daima sinirlendirici ve neşelendirici bir tesir yaratır; bu, göz önünde tutularak fişekler yapılmıştır; ama orada ateşler zarif şekiller halinde bir düzenle yakılır ve hiçbir tehlike göstermedikleri için, tıpkı bir kadeh şampanya gibi, oynak, hafif bir tesir bırakırlar. Hakiki

yangın başka şeydir: burada, gece ateşinin neşelendirici tesirine rağmen, korku, biraz da şahsi tehlike, seyircide (tabii malı yanan hariç) bazı beyin sarsıntıları yapar ve onu yıkma önsezisinin tesiri altına sokar, ne yazık ki, böyle bir önsezi her insan ruhunda, bir aile babası olan en uysal yüksek rütbeli memurun ruhunda bile, gizlenmektedir. Bu karanlık duygu, hemen her zaman mest edicidir! “Bilmem ki bir yangın haz duymadan bakmaya imkân var mıdır?” Bunları, bir gün tesadüfen bulunduğumuz bir yangından dönerken Stepan Trofimoviç, manzaranın ilk tesiri altındayken söylemişti. Elbette ki gece ateşine hayran olan aynı insan, yangında kalan bir çocuğu yahut ihtiyar bir kadını kurtarmak için ateşe atılır, ama bu, artık büsbütün başka bir fasıl.

Meraklılar kalabalığının arkasına sokularak, kimseye bir şey sormadan, en önemli ve en tehlikeli yere geldim ve burada nihayet, Yuliya Mihaylovna’nın dileği üzerine, aradığım Lembke’yi buldum. O, şaşılacak ve olağanüstü bir durumdaydı. Yıkılmış bir parmaklığın enkazı üzerinde duruyordu; onun sol tarafında, otuz adım kadar ötede, hemen tamamıyla yanmış iki katlı tahta bir evin kapkara iskeleti yükseliyordu, her iki katın pencere yerlerinin kara kara delikleri görünüyordu, evin damı çökmüştü, bazı kömürleşmiş kalasların etrafında, bazı yerlerde, alevler hâlâ yılan gibi kıvrılıyordu. Avlunun içlerine doğru, yanmış evden yirmi adım kadar ötede yine iki katlı bir yapı olan ikinci ev alev almaya başlamıştı, itfaiyeciler de onun etrafında çalışıp çabalıyorlardı. Sağ tarafta ise itfaiye ile halk, oldukça büyük tahta yapıyı kurtarmaya çalışıyorlardı, yapı henüz yanmamıştı, ama birkaç defa tutuşmuştu, nihayet yanacaktı. Lembke, yüzü kapıdan tarafa dönük olduğu halde, bağırarak el işaretleri yapıyor, kimsenin yerine getirmediği emirler veriyordu. Onu burada yalnız başına bıraktıklarını ve kendisinden yüz çevirdiklerini düşündüm. Hiç değilse etrafını saran kesif kalabalığın arasında her çeşit insanla beyler de vardı, hatta katedralin papaz yardımcısı da oradaydı, onu merak ve hayretle dinliyorlardı, ama kimse onunla konuşmuyor ve onu oradan uzaklaştırmaya çalışmıyordu. Lembke, solgun yüzü, parlayan gözleriyle pek şaşılacak şeyler söylüyordu; üstelik başında şapkası da yoktu, onu çoktan kaybetmişti.

Hemen hemen dehşet içinde kalarak onun:

— Hepsi kundak! Bu, nihilizm! Herhangi bir şey alev alev yanarsa bu nihilizmdir dediğini duydum, gerçi artık şaşılacak bir şey kalmamıştı, ama gözle görünen gerçek daima sarsıcı bir tesir taşır.

Lembke’nin yanında peydah olan komiser:

— Ekselans, dedi, evinize çekilip istirahat buyursanız... Burası ekselansınızın durması

için bile tehlikelidir.

Bu komiser, sonradan öğrendiğime göre, polis müdürü tarafından mahsus Andrey Antonoviç'in yanında bırakılmış. Vazifesi de ona nezaret etmek ve bütün gayretiyle onu eve götürmek, tehlike baş gösterdiği takdirde ise kuvvet bile kullanmak imiş, tatbikine imkân olmayan bir emir.

— Evleri yananların gözyaşları silinir, ama şehri ateşe verirler. Hepsi dört, dört buçuk alçaktan ibaret. Alçağı tevkif etmeli! Ailelerin şerefine el uzatıyor. Evleri yakmak için mürebbiyeleri öne sürdüler. Bu alçaklıktır, alçaklık.

Alev alan evin damında birdenbire bir itfaiyeci görerek:

— Aman, orada ne yapıyor! diye bağırdı. Onu aşağı indirin, indirin, çatı çökecek, kendisi de yanacak, sündürün onu... Orada ne yapıyor?

— Yangını söndürüyor, ekselans.

— İmkânsız. Yangın evlerin damında değil insanların kafalarında! İyisi mi vazgeçsinler. Vazgeçsinler! Varsın şöyle kendiliğinden! Aman, bu ağlayan da kim? Kocakarı! Kocakarı bağıyor, niçin kocakarıyı unuttunuz?

Gerçekten de, tutuşan evin alt katında unutulmuş, ev sahibi tüccarın seksen yaşındaki akrabası bağıırıyordu. Ama onu unutmamışlardı, henüz sağlam duran köşedeki odacıktan kuştüyü şiltesini kurtarmak gibi, deli bir düşünce ile henüz imkân varken, kendiliğinden oraya girmişti. Dumandan boğulup sıcaktan bunalarak, çünkü odacık ta tutuşmuştu, pörsük elleriyle kırdığı camdan ne yapıp edip şiltesini dışarı itmeye çalışıyordu. Lembke, ona yardıma koştu. Onun pencereye yaklaştığını, elleriyle şiltenin bir ucunu yakalayarak var kuvvetiyle çekmeye başladığını herkes gördü. Aksilik olacak tam o anda çatıdan kopan bir tahta düştü ve bahtsız çarptı; tahta onu öldürmedi, yalnız bir ucu ile ensesine değdi, ama hiç değilse Andrey Antonoviç'in bizim ilde saltanatı da sona erdi, tahtanın çapmasıyla bayılarak yere yuvarlandı.

Nihayet puslu, karanlık bir şafak söktü. Yangın azaldı; rüzgârdan sonra ortalığa birdenbire bir sessizlik çöktü, sonra sicim gibi yağmur yağmaya başladı. Ben, artık karşı yakanın başka tarafında, Lembke'nin düştüğü yerden çok uzaklardaydım, burada kalabalığın arasında çok tuhaf şeyler duydum. Tuhaf bir olay meydana çıkmıştı: mahallenin büsbütün kenarında, تنها bir yerde bostanların ötesinde, öteki yapılardan en az elli adım uzaklıkta, yeni yapılmış, küçük tahta bir ev duruyordu ve işte tek başına duran bu ev, yangının başlangıcında hemen hemen hepsinden önce tutuşmuştu. Alev

almış olsaydı bile mesafenin uzaklığı yüzünden ateşi, şehir evlerinden hiç birine sirayet ettiremezdi, aksine bütün karşı yaka yanmış olsaydı, herhangi şiddetli bir rüzgârı dahi hesaba katsak, bu evin yanmaması gerekirdi. Öyle görünüyordu ki, bu ev tek olarak ve başlı başına alev almıştı, demek ki işin içinde iş vardı. Ama asıl mesele, evin yanmamış, içinde de sabaha karşı acayip şeylerin meydana çıkarılmış olmasındaydı. Bu evin sahibi, yakın mahallelerden birinde oturan esnaftan birisiydi, yeni evinde çıkan yangını görür görmez koşmuş ve yan duvarın altına dizilen odunları komşuların yardımıyla dağıtarak yangını önlemişti. Ama evde kiracılar vardı, şehirde tanınmış yüzbaşı ile kız kardeşi, onların yanında da hizmetçi kadın oturuyordu, işte bu kiracılar: yüzbaşı, onun kız kardeşi, hizmetçi, her üçü birden bu gece öldürülmüş ve galiba soyulmuşlardı. İşte Lembke şilteyi kurtarıırken polis müdürü oradan uzaklaşarak buraya gelmişti.

Sabahleyin haber yayıldı, her tabakadan bir sürü insan, hatta karşı yakada evleri yananlar bile boş arsadaki yeni eve akın etti. O kadar kalabalıktı ki geçmeye imkân yoktu. Bana yüzbaşayı gırtlığı kesilmiş olarak sedirin üstünde bulduklarını, giyinik bir halde olduğunu, anlaşılan kendisini ölü gibi sarhoşken kestiklerini, öyle ki bunu duymamış olacağını, ondan “bir öküz kadar” kan aktığını anlattılar; kardeşi Marya Timofeyevna ise bıçakla “delik deşik” edilmiş, kapı önünde yerde yatıyormuş, anlaşılan katille uyanıkken mücadele etmiş. Herhalde o sırada uyanan hizmetçinin de kafası kırılmıştı. Ev sahibinin anlattığına göre, yüzbaşı o gün sabahleyin sarhoş bir vaziyette gelmiş, övünmüş ve birçok para göstermiş, iki yüz ruble kadar varmış. Yüzbaşının eski yeşil cüzdanı boş olarak yerde bulunmuş; ama Marya Timofeyevna’nın sandığına dokunulmamış, tasvirdeki gümüş süslere de el sürülmemiş; yüzbaşının elbiseleri de yerinde idi. Hırsızın acele ettiği, yüzbaşının işlerini bildiği, sırf para için geldiği, paranın yerini de bildiği anlaşıyordu. O dakikada ev sahibi yetişmeseymiş, odunlar tutuşarak herhalde evi de yakmış olacaklarmış “yanmış cesetlerdense gerçeği öğrenmek güç olacaktı.” Olay böyle anlatılıyordu. Bu evin, yüzbaşı ve kız kardeşi için, Stavrogin, Nikolay Vsevolodoviç tarafından kiralandığı da ilâve ediliyordu. General karısı Stavrogina’nın oğlu, evi kiralamaya kendisi gelmiş, yalvarmış yakarmış, çünkü ev sahibi evini kiraya vermek istemiyormuş, burasını meyhane yapmak istiyormuş, ama Nikolay Vsevolodoviç, fiyat üzerinde durmamış, ayrıca da altı aylık peşin vermiş.

Kalabalıktan:

— Boşuna yanmamışlar, sesleri duyuluyordu.

Ama çoğunluk susuyordu. Yüzler somurtkan olmakla beraber gözle görülür büyük bir

sinirlilik fark etmedim. Ama her tarafta Nikolay Vsevolodoviç olayı devam ediyordu, bu arada ölen kadının onun karısı olduğu, dün burada sayılı evlerden birinden, general karısı Drozdova'nın evinden, “şerefsiz bir usulle” onun kızını, bakireyi ayarttığını, onu Petersburg’a şikâyet edeceklerini, Drozdova ile evlenebilmek için de karısının öldürüldüğünü söylüyorlardı. Skvoreşniki iki buçuk fersahtan uzakta değildi, hatırlıyorum: oraya bir haber ulaştırsam mı? diye düşünmüştüm. Mamafih herhangi bir kimsenin kalabalığı kışkırtmak istediğini de görmedim, yalan söylemiş olmayayım, gerçi sabahleyin yangına gelen “büfedeki” kimselerden iki üç kişiyi görür gibi olmuş ve kendilerini hemen tanımıştım. Ama zayıf, uzun boylu, ayyaş, kıvrıcık saçlı, tıpkı kurumla sıvanmışa benzeyen esnaf kılıklı (sonradan çilingir olduğunu öğrendiğim) bir genci ayrıca hatırlıyorum. Sarhoş değildi, ama somurtarak duran kalabalığın aksine, kendinde değilmiş gibi bir hali vardı. Hep halka sesleniyordu, ama sözlerini hatırlamıyorum. Bir mana ifade edebilen sözleri şu cümleden uzun değildi: “Abiler, bu nedir? Yoksa hep böyle mi olacak?” bu arada da kollarını sallıyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bitirilmiş roman

I

Varvara Petrovna ile Stepan Trofimoviç'in son defa görüştükleri Skvoreşniki'deki büyük salondan yangın avuç içindeymiş gibi görünüyordu. Sabahın altısında, ortalık ağarırken, sağ dipteki pencerenin önünde Liza duruyor ve sönmeye başlayan yangına dikkatle bakıyordu. Odada yalnızdı. Arkasındaki elbise dün okumaya geldiği zaman giydiği bayramlık elbise idi — açık yeşil, süslü, baştanbaşa dantelle işlenmişti, ama artık buruşmuştu, acele ile ve rastgele giyilmişti. Birdenbire göğsünün iyi örtülmemiş olduğunu görünce kızardı ve acele ile elbisesini düzeltti, dün buraya girerken kanepenin üstüne fırlatmış olduğu kırmızı şalını aldı, omuzlarına örttü. Kabarık, lüle lüle saçları alın altından sağ omzuna döküldü. Yüzü yorgun ve huzursuzdu, ama gözleri çatık kaşlarının altında yanıyordu. Tekrar pencereye yaklaştı, yanan alnını soğuk cama dayadı. Kapı açıldı, Nikolay Vsevolodoviç içeri girdi.

— Altı bir adam gönderdim, dedi, on dakikaya varmaz her şeyi öğreniriz, şimdilik, uşakların söylediğine göre karşı yakanın kıyıya yakın olan köprünün sağ tarafındaki kısmı yanmış. Saat on ikiye doğru tutuşmuş; şimdi diniyor.

Pencereye yaklaşmadı, Liza'nın üç adım gerisinde durdu; Liza ona dönmedi, sinirli bir halde:

— Takvime göre ortalığın daha bir saat önce aydınlanması lâzımdı, oysa gece gibi karanlık, diye söylendi.

Stavrogin, hoş bir gülümseme ile:

— Takvimler hep yalan söyler, diyecek oldu, ama utanarak acele ilave etti: Takvime göre yaşamak can sıkar, Liza.

Nihayet büsbütün sustu, söylediği bayağı sözlere kızmıştı; Liza, çarpık bir gülümseme ile gülümsedi.

— Öyle hüzünlü bir haliniz var ki, yanımdayken konuşacak söz bile bulamıyorsunuz. Ama sakın olun, yerinde bir söz söylediniz: ben daima takvime göre yaşarım, her adımım

takvime göre ayarlanmıştır. Buna şaştınız mı?

Çabucak pencereden döndü, koltuğa oturdu.

— Lütfen siz de oturun. Daha uzun zaman bir arada kalacak değiliz, onun için canımın istediği her şeyi söylemek isterim... Niçin siz de canınızın istediği şeyleri söylemeyesiniz ?

Nikolay Vsevolodoviç, onun yanına oturdu, sakın, hemen hemen ürkek bir tavırla elini tuttu.

— Bu ne biçim dil, Liza? Birdenbire nereden çıktı? Bir arada az bir zaman “kalacağız” ne demek? Uyandığın yarım saatten beri ikinci esrarlı cümle bu!

Lza:

— Esrarlı sözlerimi saymaya mı başladınız? diyerek güldü. Hatırlarsanız, dün buraya girerken kendimi ölü, diye takdim etmiştim? İşte bunu unutmak lüzumunu duymuşsunuz. Unutmuş veya fark etmemişsiniz.

— Hatırlamıyorum. Liza. Ne diye ölü olacaksınız? Yaşamak lâzım...

— Ve sustunuz? Güzel konuşmayı büsbütün unutmuşsunuz Bu dünyada yaşayacağım kadar yaşadım, yeter. Hristofor İvanoviç’i hatırlıyor musunuz?

Stavrogin:

— Yok, hatırlamıyorum, diyerek somurttu.

— Hristofor İvanoviç, Lozan’da? Sizi dehşetli bıktırmıştı. Kapıyı açar ve daima: “Bir dakika kalacağım” der, oysa bütün gün otururdu. Ben, Hristofor İvanoviç’e benzeyerek tam bir gün oturmak istemem.

Stavrogin’in yüzünde acı bir ifade belirdi:

— Liza, bu yapmacık dil bana azap veriyor. Bu yapmacık tavır kendinize de pahalıya mal oluyor. Buna ne lüzum var? Niye?

Gözleri parladı:

— Liza, diye bağırdı, yemin ederim ki şimdi seni dün akşam bana geldiğinden daha çok seviyorum!

— Tuhaf bir itiraf! Dünle bugünün burada ne manası var, iki kıyaslama ne oluyor?

Stavrogin, hemen hemen ümitsizlikle:

— Beni bırakamazsın, diye devam etti. Beraber gideriz, hemen bugün, öyle değil mi,

öyle değil mi?

— Ay, elimi böyle acıtarak sıkmayın! Beraber nereye gideceğiz, hem de bugün? Yine bir yere “yeniden, dirilmeye mi?” Hayır, artık tecrübe yeter... hem benim için de bu pek yavaş; elimden de gelmez! benim için bu pek fazla yüksek. Gidersek Moskova’ya gider, orada ziyaretlere başlarız, kendimiz de kabul ederiz — işte benim idealim bu; henüz İsviçre’deyken nasıl bir insan olduğumu sizden gizlemedim. Evli olduğunuz için Moskova’ya gidip ziyaretlerde bulunmamıza imkân olmadığına göre bundan konuşmaya da değmez.

— Liza! Peki, dün ne oldu?

— Ne olduysa oldu.

— Bu imkânsız! Bu zalimlik!

— Zalimlikse ne yapalım! Mademki zalimlikmiş ona katlanın.

Stavrogin:

— Dünkü hayaller için benden öç alıyorsunuz... diye homurdanarak öfkeyle gülümsedi. Liza kızardı.

— Ne aşağılık bir düşünce.

— Peki, bana niçin... “o kadar saadet” verdiniz. Öğrenmeye hakkım var mı?

— Hayır, şöyle haksız hukuksuz olsun, tahmininizin aşağılık derecesini aptallıkla tamamlamayın. Bugün muvaffak olamıyorsunuz. Sırası gelmişken, sakın sosyetenin ne diyeceğinden, “bu kadar saadet” için sizi suçlandıracağından korkmuş olmayasınız? Ah, böyle bir şey varsa, sakın kendinizi üzmeyin. Sizin bunda hiçbir suçunuz yok, kimseye de hesap vermek zorunda değilsiniz. Dün kapınızı açtığım zaman içeri girenin kim olduğunu bile bilmiyordunuz. Şimdi söylediğiniz gibi, bu sadece benim hayalimdi, işte o kadar. Herkesin yüzüne cesur ve muzaffer bakışlarla bakabilirsiniz!

— Senin sözlerin, bu gülüş, işte bir saatten beri soğuk terler dökmeme sebep oluyor. Böyle öfke ile bahsettiğin bu “saadet” benim için her şeye... bedeldir. Şimdi seni kaybetmeme imkân var mı? Yemin ederim ki dün seni daha az seviyordum. Öyleyse niçin bugün elimden her şeyi alıyorsun? Bu yeni ümidin bana neye mal olduğunu biliyor musun? Onun uğruna bir hayat verdim.

— Kendinizinkini mi, yoksa başkasınınkini mi?

Stavrogin, hızla ayağa kalktı, dik dik ona bakarak sordu:

— Bu, ne demek?

— Kendi hayatınızı mı, benimkini mi? Sormak istediğim bu. Yoksa artık anlama kabiliyetinizi de mi kaybettiniz? diye kızdı. Niye böyle birdenbire ayağa fırladınız? Niçin bana öyle bakıyorsunuz? Beni korkutuyorsunuz. Neden hep korkuyorsunuz? Korktuğunuzu çoktandır fark ediyorum, hem de şimdi, şu dakikada korkuyorsunuz... Yarabbi, ne kadar sarardınız!

— Sen bir şey biliyorsan Liza, yemin ederim ki ben bilmiyorum... Hem, bir hayat verdim, derken hiçte o şeyden bahsetmek istemedim.

Liza, korkudan kekeleyerek:

— Ben sizi hiç anlayamıyorum, diye cevap verdi.

Nihayet Stavrogin'in dudaklarında hafif, düşünceli bir gülümseme belirdi. Usulca oturdu, dirseklerini dizlerine dayayarak elleriyle yüzünü kapadı.

— Korkulu rüya ve sayıklama... Biz, iki ayrı şeyden bahsediyoruz.

— Sizin neden bahsettiğinizi hiç bilmiyorum... Dün akşam bugün yanınızdan ayrılacağımı bilmiyor muydunuz? Biliyor muydunuz, bilmiyor muydunuz?

Stavrogin, hafif bir sesle:

— Biliyordum... diye cevap verdi.

— Eh, daha ne istiyorsunuz? Biliyordunuz ve “o anı” alıkoydunuz. Burada ne hesaplaşması olabilir?

Stavrogin, derin bir acı ile:

— Bana bütün gerçeği söyle — diye bağırdı— dün odamın kapısını açarken onu yalnız bir saat için açtığını biliyor muydun?

Liza ona nefretle baktı:

— En ciddî insanın bazen en şaşılacak şeyler sorması bir gerçekmiş. Hem ne diye böyle telaş ediyorsunuz? Onurunuzdan mı yoksa yani siz değil de bir kadın sizi bıraktı diye mi? Biliyor musunuz, Nikolay Vsevolodoviç henüz sizin yanınızdayken, söz arasında, şuna emin oldum ki, siz bana karşı pek fazla alicenap davranıyorsunuz, işte bu benim tahammül edemeyeceğim bir şey.

Stavrogin, yerinden kalktı, odada birkaç adım attı.

— Peki, böyle bitecekmiş, böyle bitsin... Ama bütün bunlar nasıl olabildi?

— Düşündüğü şeye bak! Bunu parmak hesabıyla bilir gibi biliyorsunuz, dünyada herkesten iyi anlıyorsunuz ve kendiniz hesaplamıştınız. Ben bir hanım kızım, kalbim operada terbiye gördü, işte her şey bundan başladı, bilmecenin çözümü burada.

— Hayır.

— Burada onurunuzu incitecek bir şey yok, hepsi tamamen gerçektir. Karşı koyamadığım güzel bir andan başladı. Üç gün önce herkesin önünde size “hakaret ettiğim” zaman bana bir şövalye gibi cevap verince eve geldim ve benden nefret ettiğiniz için değil ki sosyete mensup bir hanım kız olduğumdan en çok bundan korkuyordum, evli olduğunuz için kaçtığınızı hemen anladım. Benden kaçarken iradeniz dışında yine beni korumak istediğinizi de anladım. Görüyorsunuz ya, sizin âlicenaplığınıza nasıl kıymet veriyorum. O sırada Pyotr Stepanoviç yanıma geldi, hemencecik bana her şeyi açıkladı. Sizi büyük bir düşüncenin tereddüde düşürdüğünü, bu düşüncenin karşısında ikimizin de hiçbir kıymetimiz olmadığını, ama benim yine de sizin yolunuzu kapadığımı açıkladı. O, burada kendini de hesaba katıyordu; her şeyin mutlaka üçümüz bir aradayken olmasını istiyordu, pek hayali bir şeyden, Rus şarkısında geçen, kürekleri akça ağaçtan yapılmış bir kayıktan bahsediyordu. Onu övdüm, bir şair olduğunu söyledim, o da sözlerimi aynen kabul etti. Ben de, ancak bir an dayanabileceğimi bildiğim için, tuttum, kararımı verdim. İşte hepsi bu kadar, hem yeter, rica ederim daha fazla açıklama istemez. Bakarsın, belki de küseriz. Kimseden korkmayınız, her şeyi üzerime alıyorum. Ben kötü, huysuzum, operavari kayığın cazibesine kapıldım, ben bir hanım kızım... Ama biliyor musunuz, ne de olsa beni çok sevdiğinizi sanmıştım. Ben sersemden nefret etmeyin, şu anda gözümünden yuvarlanan bu gözyaşı için beni alaya almayın. “Kendime acırken” ağlamayı çok severim. Eh, yeter, artık yeter. Ben kabiliyetsizim, siz de kabiliyetsizsiniz, her iki taraftan birer tekme, bununla teselli oluruz. Hiç olmazsa onurumuza dokunmaz.

Nikolay Vsevolodoviç, ellerini ezercesine bükerek odada dolaşırken:

— Rüya ve sayıklama! diye bağırdı. Liza, zavallı kız, kendine ne yaptın?

— Mum ışığında yandım, işte o kadar. Sakın ağlamayasınız? Daha makul, daha duygusuz olun...

— Niçin, niçin bana geldin?

— Ama böyle sorularla sosyetenin karşısında nihayet kendinizi ne kadar gülünç bir duruma soktuğunuzu anlamıyor musunuz?

— Niçin kendini böyle çirkin, böyle manasız bir şekilde mahvettin?

— Bunu, burada size âşık olan bir kadının dediği gibi, “kan emici” Stavrogin söylüyor, öyle mi! Dinleyiniz, galiba size daha önce söyleniştim; hayatımı yalnız bir saate taksim ettim ve sakınım. Siz de kendi hayatınızı böyle harcayın... ama size bunun lüzumu yok; sizin daha o kadar çok “saat” ve “anlarınız” olur ki!

— Seninki kadar; senden bir saat fazla olmayacaktır, şerefim üzerine söz veriyorum!

Stavrogin, durmadan dolaştığı için onun gözlerinde bir ümidin parlayıverdiğini göremedi. Ama bu ümit pırıltısı aynı anda söndü.

— Şimdiki imkânsız içliliğimin değerini bilmiş olsaydın, Liza, sana açıklayabilseydim ki...

Liza:

— Açıklamak mı? Bana bir şey açıklamak mı istiyorsunuz? Tanrı beni sizin açıklamalarınızdan korusun! diye hemen hemen korku içinde onun sözünü kesti.

Stavrogin durdu ve telâş içinde beklemeye başladı.

— Size itiraf etmeliyim ki, daha henüz İsviçre’deyken ruhunuzda korkunç, kirli, kanlı bir şey olduğuna kanaat getirmiştım ve... aynı zamanda sizi dehşetli gülünç bir halde gösteren bir şey... Bu bir gerçekse bana açmaktan sakının, sizi alaya alırım. Bütün hayatınız boyunca size kahkahalarla gülerim. Ay, yine sararıyorsunuz? Söylemem, söylemem, hemen gidiyorum, diyerek tiksinti, nefret dolu bir hareketle yerinden kalktı.

Stavrogin çaresizlik içinde:

— Bana eziyet et, işkence et, hıncını al benden, diye bağırdı. Buna hakkın var! Seni sevmediğimi bildiğim halde mahvettim. Evet o anı kendime bıraktım; ümide kapılmışım... Çoktan beri... bu sonuncu ümitti. Dün, tek başına, ilk defa odama girdiğin zaman kalbimi aydınlatan ışığa karşı koyamadım. Birdenbire inandım... Belki henüz şimdi bile inanıyorum.

— Böyle asil bir itiraf karşısında ben de size aynı itirafta bulunayım: sizin şefkat hemşireniz olmak istemiyorum. Sırası gelmişken, hemen bugün ölmeye muvaffak olamazsam, belki gerçekten de hastabakıcılık yapmaya giderim; ama hiç olmazsa size

gelmem, gerçi siz de herhangi ayaksız veya kolsuz birisinin yerini tutabilirsiniz ya. Daima öyle sandım ki siz beni insan boyunda kocaman bir örümceğin yaşadığı bir yere götürürsünüz, biz de bütün hayatımız boyunca ona bakarak korku içinde yaşarız. Bu şekilde de karşılıklı sevgimiz geçip gider. Daşenka'ya başvurun; o, sizinle istediğiniz her yere gider.

— Ya, demek onu burada da hatırlamadan edemediniz?

— Zavallı köpekçik! Ona benden selâm söyleyin. Daha İsviçre'deyken onu ihtiyarlığınız için ayırdığınızı biliyor mu? Ne ihtimam! Ne öngörülük! Ay, bu da kim?

Salonun derinliğinde bir kapı biraz aralandı, birisinin başı uzandı ve çabucak geri çekildi.

Stavrogin:

— Sen misin, Aleksey Yegoriç? diye sordu.

Pyotr Stepanaviç, yine yarı beline kadar uzanarak:

— Hayır, bu sadece benim, dedi, merhaba Lizaveta Nikolayevna; ne olursa olsun hayırlı sabahlar. İkinizi de bu salonda bulacağımı biliyordum. Sadece bir an için geldim. Nikolay Vsevolodoviç, ne olursa olsun iki lâkırdı için acele geldim... en lüzumlularından... sadece iki kelime!

Stavrogin ilerledi, ama üç adımdan Liza'ya döndü.

— Bir şey duyacak olursan, Liza, bil ki ben suçluyum!

Liza titredi, ürkek ürkek ona baktı; ama o, hızla odadan çıktı.

II

Pyotr Stepanoviç'in salona başını uzattığı oda büyük beyzi bir holdü. Burada o gelmeden önce Aleksey Yegoriç oturuyordu, ama Pyotr Stepanoviç onu dışarı göndermişti. Nikolay Vsevolodoviç, arkasından salonun kapısını kapadı ve bekleyiş içinde durdu. Pyotr Stepanoviç, çabucak ve içine nüfuz etmek ister gibi, onu süzdü.

— E?

Pyotr Stepanoviç, acele ve gözleriyle onun ruhuna nüfuz etmek ister gibi:

— Yani, şayet haberiniz varsa, dedi, tabiidir ki içimizden hiç kimsenin, herkesten önce

de sizin bir suçunuz yok, çünkü bu, tesadüflerin bir araya gelmesi neticesi... kısacası adli bakımdan size dokunmaz, ben de tembih etmek için uçarak geldim.

— Yandılar mı? Öldürüldüler mi?

— Öldürüldüler, ama yanmadılar, işin kötüsü de bu, ama sizi şerefimle temin ederim ki, benden şüphe etmenize rağmen, ben bu işte suçlu değilim, çünkü belki de benden şüphe ediyorsunuzdur, öyle değil mi? Bütün gerçeği söyleyeyim mi: biliyor musunuz böyle bir düşünce aklımdan geçmemiş değildi— kendiniz beni buna sevk etmiştiniz, yani ciddî olarak değil de beni kızdırmak için (çünkü ciddî olarak beni böyle bir şeye teşvik etmezsiniz,) ama ben karar veremiyordum, hem veremezdim de, karşılığı yüz ruble olsa yine yapamazdım, hem bunda hiçbir menfaat yok, yani benim için, benim için...

(Acele ediyor, durmadan konuşuyordu.) Ama işe bakın ne tesadüf: kendi paramdan (anlıyor musunuz, kendi paramdan, sizin rubleniz bile yoktu içinde, bunu kendiniz de biliyorsunuz) ayyaş, ahmak Lebyadkin'e, üç gün önce, akşamleyin, işitiyor musunuz, dün müsamereden sonra değil, buna dikkat edin, bu oldukça önemli bir tesadüf, çünkü o zaman henüz Lizaveta Nikolayevna'nın size gelip gelmeyeceğine dair kesin hiçbir fikrim yoktu; üç gün önce sırf sırrınızı açıklamayı aklınıza koyduğunuz için kendi paramdan verdim. Eh, orasına ben karışmam, sizin bileceğiniz iş... şövalye... ama itiraf ederim, şaştım, kafama bir topuz yemiş gibi oldum. Ama bütün bu facialar son derece canımı sıktığı için — şuna da dikkat edin, Slavca terimler kullanmama rağmen, ciddî konuşuyorum — bütün bunlar benim plânlarıma engel olduğundan, ne yapıp edip sizden habersiz Lebyadkin'leri Petersburg'a göndermeye karar verdim, çünkü Lebyadkin zaten oraya gitmeye can atıyordu. Yalnız bir hata işledim: parayı sizin adınıza verdim, bu bir hata mı, değil mi? Belki de hata değildir, ha? Dinleyin, dinleyin bakın bu işler nasıl oldu... —Konuşma sırasında coşarak Stavrogin'e yaklaştı ve fragının eteğine yapışacak oldu (vallahi belki de mahsus.) Stavrogin kuvvetli bir hareketle onun eline vurdu.

— Ne oluyorsunuz, canım... amma da yaptınız... böylelikle kolumu kırabilirsiniz... Burada asıl mesele, bu işin cereyan şeklinde, diyerek yeniden gevezeliğe başladı, koluna vurulmasına şaşmamış gibi bir hali vardı. Dün, yarın sabah erkenden yola çıkmaları için, parayı verdim; bu işi de alçak Liputin'e tevdi ettim, yani onları bindirip göndersin diye. Ama alçak Liputin ahali ile alay etmeyi aklına koymuş, belki duymuşsunuzdur? Müsamerede? Dinleyin öyleyse dinleyin, ikisi de içiyorlar, şiir yazıyorlar, şiirin yarısı Liputin'in; Liputin ona frak giydiriyor, beni de daha sabahleyin gönderdim diye kandırıyor, oysaki onu sahneye salıvermek için arka odalardan birinde saklıyormuş. Ama

öteki çabucak ve beklenmedik bir şekilde körkütük sarhoş oluyor. Sonra bilinen rezalet, daha sonra onu yarı ölü bir halde eve götürüyorlar, Liputin de usulca cebinden iki yüz rubleyi alıp ufak paraları bırakıyor. Ama talihsizliğe bakın ki Lebyadkin sabahleyin bu iki yüz rubleyi cebinden çıkarıp göstermesi gerekmeyen yerlerde gösteriyor. Fedka da zaten bunu bekliyormuş, Kirillov'un evinde de bazı şeyler duymuşmuş (ima ettiğinizi hatırlıyor musunuz?) ve fırsattan faydalanmaya karar vermiş. İşte bütün gerçek bu. Hiç değilse Fedka'nın para bulamadığına memnunum, oysaki alçak, bin ruble bulacağını ümit ediyordu! Acele ediyormuş, galiba yangından kendisi de korkmuş... İnanır mısınız, bu yangın başıma bir topuz gibi indi. Hayır, bu ne demek oluyor? Bu öyle bir serbesti ki... İşte görüyorsunuz ya, sizden o kadar şey beklerken, hiçbir şeyi gizli tutmak istemiyorum: evet, bu, halkla ilgili, rağbet gören bir şey olduğu için, ateşe dair çoktan beri kafamda bir düşünce geliyordu; onu en kritik saate, ayaklanacağımız kıymetli zamana saklıyordum ve... Onlarsa emir almadan kendi başlarına şimdi yangın çıkarıyorlar, yani gizlenip nefesimizi bile kısmamız gerektiği bir anda! Hayır, bu öyle bir serkeşlik ki!... Kısacası, henüz bir şey bilmiyorum, burada İşpigulin işçilerinden iki kişiden bahsediyorlar... ama bu arada bizimkiler de varsa, içlerinden biri bu işe karışmışsa —vay onun haline! İşte görüyorsunuz ya biraz gevşetmeye gelmiyor! Hayır, bu beşlik kümeleriyle demokratik paçavralar— kötü bir destektir; burada tesadüfe bağlı olmayan, müstakil, mükemmel, zalimce bir irade olması gerek... O zaman beşlik kümeler de kuyruklarını kısıtırlar ve gerektiği zaman işe yararlar. Ama şimdi, gerçi herkes Stavrogin karısını yakmak istiyordu, onun için şehir yandı diye bar bar bağıryorsa da...

— Şimdiden bar bar bağıryorlar mı?

— Yani henüz bir şey yok, hem itiraf ederim, bir şey duymadım, ama halkla ne yapabilirsin, ayrıca yangında evleri yananlar: *Vox populi, vox Dei*. Ama sizin için çekinecek bir taraf yok. Adli bakımdan haklısınız, vicdanen de. Siz istemediniz ki? İstemediniz, değil mi? Hiçbir ipucu yok, sadece bir tesadüf... Belki Fedka sizin o zaman dikkatsizlikle söylediğiniz sözleri hatırlar (sanki ne diye o zaman söylediniz?) ama bu, bir şey ispat etmez, Fedka'ya gelince onu kadro dışı ederiz. Hemen bugün onun hesabını göreceğim...

— Cesetler hiç yanmamış mı?

— Hiç, bu kerata bir şey becerememiş. Ama hiç değilse sizin bu kadar sakin oluşunuza memnunum... Çünkü bu işte bir suçunuz, hatta fikriniz bile yok, ama ne de olsa. Aynı zamanda şunu kabul ediniz ki, sizin ekmeğinize yağ sürüyor: birdenbire serbest

bir dulsunuz ve şu dakikada çok paralı güzel bir kızla evlenebilirsiniz, üstelik bu kız sizin elinizde bulunuyor. Basit, kaba bir tesadüf bazen ne işler yapar öyle değil mi?

— Beni tehdit mi ediyorsunuz, sersem kafa?

— E, hadi, hemen de sersem kafa öyle mi, hem sesinizin bu ahengi ne? Sevinecek yerde siz... Elden geldiği kadar çabuk size haber vermeye koştum... Hem sizi ne ile tehdit edebilirim? Tehditle bana pek lâzımdınız! Sizin bana tehdit korkusu ile değil kendi serbest iradenizle bağlanmanız lâzım. Siz ışıksınız, güneşsiniz! Siz benden değil, ben sizden var kuvvetimle korkuyorum! Ben, Mavrikiy Nikolayeviç değilim... Hem düşünün bir kere, kira arabasıyla buraya gelirken bir de bakıyorum bahçenizin arka köşesinde, parmaklığın yanında Mavrikiy Nikolayeviç... arkasında kaput, sırlıslık, herhalde bütün gece orada oturmuş! Hayret! İnsanlar ne dereceye kadar akıllarını oynatırlarmış!

— Mavrikiy Nikolayeviç mi? Gerçek mi?

— Gerçek mi, gerçek. Bahçe parmaklığının yanında oturuyor. Buradan, — buradan üç yüz adım kadar ötede sanırım. Elden geldiği kadar çabuk yanından sıvıştım, ama o beni gördü. Bilmiyor muydunuz? Öyleyse bildirmeyi unutmadığıma memnunum. İşte böylesi, yanında tabanca da olursa her şeyden tehlikelidir ve nihayet gece, çamur, tabii sinirlilik hali — çünkü onun durumunu bir kere düşünün, ha-ha! Ne dersiniz, niçin orada oturuyor?

— Lizaveta Nikolayevna'yı bekliyor, tabii.

— Hoppala! Lizaveta Nikolayevna ne diye ona gitsin? Hem... bu yağmurda... ne aptal şey!

— Vay gidi vay! İşte bu havadis! Demek ki...

— Ama dinleyin, şimdi onun işleri tamamıyla değişti, şimdi Mavrikiy'i ne yapacak? Serbest bir dulsunuz ve yarın onunla evlenebilirsiniz? O, henüz bilmiyor, müsaade edin, bütün işleri yoluna koyayım. O nerede, onu da sevindirmeli.

— Sevindirmek mi?

— Elbette, yürüyün.

Stavrogin, gözlerini manalı manalı kısararak:

— Cesetler hakkında bir tahminde bulunmaz mı sanıyorsunuz? diye sordu.

Pyotr Stepanoviç, tam bir aptal gibi görünerek:

— Elbette tahmin etmez, diye cevap verdi, çünkü adli bakımdan... Hey gidi! Tahmin etse ne çıkar yanı! Kadınlarda bu öyle hal olur ki, siz henüz kadınları bilmiyorsunuz! Bundan başka size varmaktan başka ne yapabilir? Çünkü ne de olsa kendini kepaze etti, bundan başka ona “kayık” hakkında öyle şeyler söyledim ki; ona “kayıkla” tesir edileceğini gördüm, demek ki bu ayarda bir kızmış.

— Hiç üzülme, o bu cesetçikleri aklında tutar, evliliğinizin şöyle ikinci yılında sizi iğnelemek için bir koz olarak elinde saklar. Her kadın evlenme tacının altına giderken kocasının geçmişine ait bir şeyleri yedekte bulundurur, ama o zaman... bir yıl sonra ne olacağını kim bilir? Ha-ha-ha!

— Kira arabasıyla geldiğinize göre onu Mavrikiy Nikolayeviç’in yanına götürün. Demin bana tahammül edemediğini, yanından gideceğini söyledi, bu durumda elbette benim arabama binmek istemez.

Pyotr Stepanoviç:

— Bak şu işe! Demek gerçekten? Buna sebep ne? diyerek aptal aptal Stavrogin’e baktı.

— Bu gece, her hangi bir şekilde, kendisini hiç sevmediğimi tahmin etmiş olsa gerek... zaten bunu her zaman biliyordu ya.

Pyotr Stepanoviç, sonsuz bir şaşkınlık içindeymiş gibi:

— Siz onu sevmiyor muydunuz? diye söze karıştı. Öyleyse ne diye dün akşam odanıza girdiği zaman yanınızda alıkoydunuz, asil bir insan gibi niçin sevmediğinizi söylemediniz? Bu yaptığınız aşağılık bir harekettir; hem beni de aşağılık bir duruma soktunuz?

Stavrogin, birdenbire güldü.

— Ben kendi maymunuma gülüyorum, diye açıkladı.

Pyotr Stepanoviç de büyük bir neşeyle güldü:

— Ya, maskaralık ettiğimi tahmin ettiniz demek, ben bunu sizi güldürmek için yapıyorum! Biliniz ki siz benim yanımdan çıkar çıkmaz, aranızda “bahtsızlık” olduğunu hemen anlamıştım. Hatta belki de tam bir başarısızlık, ha? Eh, bahse girerim ki —diye neşesinden kabına sığamayarak bağırdı — bütün geceyi salonda yan yana sandalyelerde oturarak bütün kıymetli zamanınızı yüksek ve asil bir konu üzerinde tartışarak geçirdiniz... Peki, peki, özür dilerim; bana ne: daha dün bu işin aranızda saçma bir şekilde geçeceğini zaten biliyordum. Onu sırf sizi eğlendirmek ve benimle olursanız canınız sıkılmayacağını ispat etmek için getirmiştım; bu gibi şeyler için yüzlerce defa işinize

yararım; zaten insanların hoşuna gitmeyi severim. Şimdi o size lâzım değilse ki buraya bunu hesaplayarak gelmişim, o zaman...

— Demek onu bana sırf eğleneyim diye getirdiniz?

— Başka ne için olabilir?

— Karımı öldürtmemi sağlamak için olmasın?

— Hoppala, siz mi öldürttünüz? Ne feci düşünceli adam!

— Hepsi bir siz öldürdünüz.

— Ben ne diye öldüreyim? Size söylüyorum ya zerre kadar ilişğim yok. Mamafih beni endişelendirmeye başlıyorsunuz...

— Devam edin, dediniz ki: “Şimdi o size lâzım değilse o zaman...”

— O zaman, tabii, bana bırakın! Ben onu mükemmel bir şekilde Mavrikiy Nikolayeviç’le evlendiririm, kendisini de bahçe parmaklığının yanına ben oturtmuş değilim, bakarsın bunu da kafanıza koyarsınız. Şimdi ondan korkuyorum. Kira arabasıyla diyorsunuz, bense onun yanından kaçır gibi geçtim... doğrusu bu, yanında tabanca varsa ne olacak?... İyi ki kendi tabancam da yanımda. İşte (cebinden tabancasını çıkardı, gösterdi ve hemen yine cebine soktu) yolun uzaklığı sebebiyle yanıma aldım... Mamafih bu işi hemen yoluna koyarım: şimdi onun kalbi Mavrikiy için sızlıyor... hiç değilse sızlaması gerek hem biliyor musunuz, ona biraz da acıyorum: Mavrikiy’le birleştiririm, hemen o anda sizi hatırlamaya başlar, ona sizi över, kendisini de yüzüne karşı kötüler — kadın kalbi! Bakın yine gülüyorsunuz? Böyle neşelendiğinize pek memnunum. E ne dersiniz gidelim mi? Ben doğruca Mavrikiy’den başlayacağım ötekilere... ölümlere gelince... biliyor musunuz bu hususta şimdilik sussak nasıl olur? Sonra nasıl olsa öğrenir.

— Neyi öğrenir? Kim öldürürdü? Mavrikiy Nikolayeviç için ne söylüyordunuz? diyerek Liza birdenbire kapıyı açtı.

— Ya! Demek kapı arakasından dinliyordunuz?

— Şimdi Mavrikiy Nikolayeviç için ne diyordunuz? O mu öldürüldü?

— Ya! Demek duymamışsınız! Sakin olun, Mavrikiy sıhhat ve afiyette, bunu da hemen görebilirsiniz, çünkü çünkü kendisi burada, yol üstünde, parmaklığın yanında... ve galiba bütün gece orada oturmuş, ıslanmış, arkasında kaput var... Ben buraya gelirken beni gördü.

Liza:

— Yalan. Siz “öldürüldü” dediniz... Kim öldürüldü? diye eziyet verici bir güvensizlikle ısrar ediyordu.

Satvrogin, kesin bir dille:

— Sadece benim karım, onun kardeşi Lebyadkin ve hizmetçileri öldürülmüş, diye cevap verdi.

Liza titredi ve dehşetli sarardı.

Pyotr Stepanoviç, hemen söze karıştı:

— Canavarca, tuhaf bir olay, Lizaveta Nikolayevna, saçma bir soygunculuk olayı — sadece soygunculuk, yangından faydalanarak yapılmış bir şey; kürek kaçkını Fedka haydudu ile herkese parasını gösteren sersem Lebyadkin’in işi... Ben bunu bildirmek için koştum... alnıma taşla vurulmuş gibiydim. Kendisine söylediğim zaman Stavrogin ayakta zor durdu. Burada istişare ediyorduk: size bildirelim mi, bildirmeyelim mi diye?

Liza güçlkle:

— Nikolay Vsevolodoviç, söyledikleri doğru mu?

— Hayır, doğru değil.

Pyotr Stepanoviç:

— Nasıl, doğru değil mi? diyerek titredi. Bu da nesi?

Liza:

— Yarabbi, aklımı oynatacağım, diye bağırdı.

Pyotr Stepanoviç, avazı çıktığı kadar bağırarak:

— Şimdi onun, hiç değilse, bir deli olduğunu unutmayın, diyordu. Ne de olsa karısı öldürüldü. Bakın, nasıl sapsarı... Biliyorsunuz, bütün gece sizinle beraberdi, bir dakika yanınızdan ayrılmadı, ondan şüphe etmeye imkân var mı?

— Nikolay Vsevolodoviç, Tanrı huzurundaymış gibi söyleyin, suçlu musunuz, değil misiniz? Bense, yemin ederim, sizin sözünüze Tanrı kalamı gibi inanacağım ve peşinizden dünyanın öbür ucuna gideceğim, gideceğim! Bir köpek gibi...

Pyotr Stepanoviç, öfkeleni:

— Ona ne diye eziyet ediyorsunuz, hayalci adam! diye bağırdı. Lizaveta Nikolayevna, vallahi isterseniz beni havanda dövün, o suçsuz, aksine kendisi deliye döndü, şimdi de sayıklıyor, görüyorsunuz ya. Bu işte hiçbir suçu yok, fikri bile yok!... Sadece haydutların işi, onları bir haftaya varmaz yakalar ve sopa çekerler... Bu işte kürek kaçkını Fedka ile İşpigulin işçilerinin parmağı var, bunu bütün şehir haykırıyor, onun için ben de...

Liza, hakkında verilecek son kararı titreyerek beklerken:

— Öyle mi? Öyle mi? diye sordu.

Stavrogin:

— Ben öldürmedim, bunun aleyhinde idim, ama onların öldüreceklerini bildiğim halde, katillere engel olmadım. Benim yanımdan uzaklaşın, Liza, diyerek salona girdi.

Liza, elleriyle yüzünü kapadı ve evden çıktı. Pyotr Stepanoviç, onun arkasından koşacak oldu, ama hemen salona döndü.

— Demek siz böylesiniz? Demek böylesiniz? Demek hiçbir şeyden korkunuz yok? diyerek tam bir kudurganlık içinde Stavrogin'e saldırdı, sözleri birbirini tutmuyordu, söyleyecek söz bulmakta hemen hemen zorluk çekiyordu, dudaklarının kenarında köpük vardı.

Stavrogin, salonun ortasında duruyor, hiç cevap vermiyordu. Sol eliyle saçının bir tutamını yakalamış, şaşkın şaşkın gülümsüyordu. Pyotr Stepanoviç, kuvvetle onun kolunu çekti.

— Aklınızı mı kaybettiniz? Demek buna başvuruyorsunuz? Hepimizi ele verecek, kendiniz de manastıra yahut cehenneme değil mi?... Ama benden korkmazsanız da sizi temizlerim!

Stavrogin, nihayet onun orada olduğunu fark ederek:

— Vızıldayan siz misiniz?

Büsbütün kendine gelerek:

— Koşun, onun arkasından koşun, arabayı emredin, onu yalnız bırakmayın... Koşun, koşsanıza! Kimsenin bilmemesi için eve kadar götürün, hem oraya da gitmesin... cesetlere... cesetlere. Arabaya zorla bindirin... Aleksey Yegoriç! Aleksey Yegoriç!

— Durun, bağırmayın! O, şimdi Mavrikiy'in kollarında... Mavrikiy, sizin arabanıza binmez... Durun bakalım! Burada arabadan önemli bir şey var.

Yine tabancasını çıkardı; Stavrogin ona ciddî ciddî baktı. Yavaş, uysal bir sesle:

— Eh, öldürün, diye mırıldandı...

— Hay, Allah kahretsin, insan kendi üzerine ne yalanlar uydururmuş! diyerek Pyotr Stepanoviç öfkesinden sarsıldı. Vallahi, öldürmeliydi! Liza'nın size tükürmesi gerekirdi!... Siz “kayık” değilsiniz, delinmiş, hurdaya çıkmış, ağaçtan bir mavnasınız!... Hiç olmazsa öfkenizden, öfkenizden olsun şimdi uyanmalıydınız! Eh-h! Kendiniz alnınıza bir kurşun sıkılmasını istediğinize göre sizin için hepsi bir demektir?

Stavrogin, tuhaf tuhaf gülümsedi:

— Böyle bir palyaço olmasaydınız, belki de şimdi evet derdim. Yani birazcık akıllı olsaydınız...

— Ben palyaçoyum, ama öteki esas parçamın palyaço olmasını istemiyorum! Beni anlıyorsunuz ya!

Stavrogin anlıyordu, belki de yalnız o anlıyordu. Stavrogin, Pyotr Stepanoviç'in teşebbüs sahibi olduğunu söylediği zaman Şatov şaşmamış mıydı?

— Şimdi yanımdan defolup gidin, belki yarına kadar bir karar veririm. Yarın gelin.

— Öyle mi? Öyle mi?

— Ne bileyim ben!... Defolun, defolun! Bunun üzerine salondan çıktı gitti.

Pyotr Stepanoviç:

— Eh, belki daha iyi olur, diyerek tabancayı sakladı.

III

Pyotr Stepanoviç, Lizaveta Nikolayevna'nın arkasından koştu. Liza, evden pek uzağa gidememişti, yalnız birkaç adım ötedeydi. O sırada başı açık, arkasında frak onu takip eden Aleksey Yegoriç, kendisini alıkoymuştu ve ısrarla arabayı beklemesini rica ediyordu; ihtiyar korkmuştu ve hemen hemen ağlamak üzereydi.

Pyotr Stepanoviç, onu kenara iterek:

— Git, efendin çay istiyor, verecek kimse yok, dedi ve hemen Lizaveta Nikolayevna'nın koluna girdi.

Lizaveta Nikolayevna, kolunu çekmedi, ama galiba, henüz tamamıyla akli başında

değildi.

Pyotr Stepanoviç:

— Birincisi, yol orada değil, diye mırıldandı, bahçenin yanından değil, buradan gitmemiz lâzım; ikincisi yaya gitmeye imkân yok, sizin eve kadar üç fersah çeker, oysa sırtınızda elbise bile yok. Biraz beklerseniz, kira arabasıyla geldim, araba burada avluda, hemen getirir, bindirir, evinize götürürüm, öyle ki kimse görmez.

Liza şefkatle:

— Ne kadar iyisiniz, dedi.

— Rica ederim, benim yerimde olan her insansever kimse...

Liza ona baktı ve şaşaladı.

— Ah, yarabbi, bense yanımda hâlâ o ihtiyar var sanıyordum.

— Dinleyiniz, bunu böyle kabul etmeniz beni çok sevindirdi, çünkü bütün bunlar kör inançtan başka bir şey değil, hem mademki öyle, o ihtiyara arabayı hazırlatmasını emretsem daha iyi olmaz mı, sadece on dakika, biz de geri döner, çatı altında bekleriz, ha?

— Her şeyden önce istiyorum ki... öldürülenler nerede?

— Aklınıza esen şeye bakın! Zaten bundan korkuyordum ya... Hayır: iyisi mi biz bu pisliği bir yana bırakırız; hem ne göreceksiniz?

— Onların nerede olduğunu, o evi biliyorum.

— Bilseniz ne lâzım gelir! Rica ederim, yağmur, sis... (İşte sana dertsiz başa dert!...) Beni dinleyin, Lizaveta Nikolayevna, ikisinden biri: ya benim arabamla gelirsiniz, o zaman bekleyin ve bir adım uzaklaşmayın, çünkü daha yirmi adım gidecek olursak Mavrikiy Nikolayeviç bizi mutlaka görür.

— Mavrikiy Nikolayeviç! Nerede? Nerede?

— Eh, mademki onun yanına gitmek istiyorsunuz, sizi biraz daha götürür, oturduğu yeri gösteririm, ama bana gelince mazur görün; şimdi onun yanına yaklaşmak istemiyorum.

Liza, birdenbire durdu:

— Demek beni bekliyor, yarabbi, diye bağırdı, yüzü kıpkırmızı oldu.

— Ama af buyurun, şayet o, kör inançlı bir adam değilse! Biliyor musunuz, Lizaveta

Nikolayevna, bunlar benim marifetim değil, ben bu işte tamamiyla tarafsızım, bunu kendiniz de biliyorsunuz; ama ne olursa olsun sizin iyiliğinizi isterim “Kayığımız” başarısızlığa uğradı ise, bu sadece parçalanmaya yarayan bir mavnaya döndü ise ...

Liza:

— Ah, çok güzel! diye bağırdı.

— Çok güzel diyor, oysaki gözlerinden yaşlar akıyor. Burada cesur olmak gerek. Hiçbir şeyde erkekten aşağı kalmamalı. Asrımızda bir kadın... tüh, Allah kahretsin! (Pyotr Stepanoviç, az daha tükürecekti.) Başlıcası da acıyacak bir şey yok, belki bu iş daha iyi bir şekil alır. Mavrikiy Nikolayeviç, insan... sözün kısası duygulu bir insan, gerçi konuşkan değil, ama bu da iyi, yani kör inançlı değilse tabii...

Liza:

— Çok güzel, çok güzel! diyerek sinirli sinirli güldü.

Pyotr Stepanoviç:

— Hay, Allah kahretsin... Lizaveta Nikolayevna, diyerek yelkenleri suya indirdi, ben, esas itibarıyla, burada yine sizin için... Bana ne sanki. Dün kendiniz bunu istediğiniz zaman size hizmet ettim, bu günse... Hah, işte buradan Mavrikiy Nikolayeviç görünüyor, Biliyor musunuz, Lizaveta Nikolayevna, *Polinka Saks*’ı okudunuz mu siz?

— Böyle bir hikâye var, *Polinka Saks*. Henüz talebeyken okumuştum... Orada zengin bir memur olan Saks, ihanet eden karısını sayfiye evinde tevkif ettirir... E, canı cehenneme bana ne! İşte göreceksiniz, Mavrikiy Nikolayeviç daha eve varmadan size evlenme teklif edecektir. Henüz bizi görmüyor.

Liza, birdenbire:

— Ah, varsın görmesin! diye bir deli gibi bağırdı: gidelim, gidelim! Ormana, kırlara!

Bunun arkasından gerisin geri koşmaya başladı.

Pyotr Stepanoviç, onun peşinden koşarken:

— Lizaveta Nikolayevna, bu artık öyle bir ödleklilik ki! diye bağıırıyordu. Hem ne diye sizi görmesini istemiyorsunuz? Aksine, dosdoğru ve gururla onun gözlerinin içine bakın... Yani o şeye... kızlığa dair bir şey düşünüyorsanız... bu, öyle batıl bir düşünce, öyle geri bir düşünce ki... Peki, ama nereye gidiyorsunuz, nereye? Hey gidi, koşuyor! İyisi mi Stavrogin’e dönüp benim arabayı alalım... Nereye, canım? Orası kır, eh, işte düştü!...

Pyotr Stepanoviç, durdu. Liza, nereye gideceğini bilmeden, bir kuş gibi, uçuyordu.

Pyotr Stepanoviç, ondan elli adım kadar geride kalmıştı. Liza, ayağı bir köke takılarak düştü. Aynı dakikada arkada, yan tarafta onun kaçtığını ve düştüğünü gören, tarlayı geçerek ona koşan Mavrikiy Nikolayeviç'in dehşetle bağırdığı duyuldu. Pyotr Stepanoviç Stavrogin'lerin evinin avlu kapısında, bir an önce kendi arabasına binmek için kayboldu.

Mavrikiy Nikolayeviç ise, artık ayağa kalkan Liza'nın yanında, büyük bir korku içinde onun üzerine eğilmiş, elini avuçları içine almıştı. Bu karşılaşmanın beklenmedik sahnesi onun aklını başından almıştı, gözyaşları yüzünden süzülüyordu. Karşısında huşu duyduğu kadının bu saatte, böyle bir havada, arkasında, çünkü şık, ama şimdi düşüş sırasında çamurlanmış entari olduğu halde kırdaki koştuğunu görüyordu... Söz söyleyecek halde değildi, kaputunu çıkardı, titreyen elleriyle onun omuzlarını örtmeye çalıştı. Onun dudaklarının eline dokunduğunu hissedince birdenbire bağırdı:

— Liza! Elimden bir şey gelmiyor, ama beni yanınızdan kovmayın!

Liza:

— Ah, evet, çabuk buradan gidelim, beni bırakmayın! diyerek onun elini yakaladı, peşi sıra sürüklemeye başladı. Sonra birdenbire sesini alçaltarak, korku içinde:

— Mavrikiy Nikolayeviç, dedi. Orada hep kendime cesaret veriyordum, burada ise ölümden korkuyorum. Öleceğim, pek yakında öleceğim, ama korkuyorum, ölmekten korkuyorum... diye fısıldarken kuvvetle onun elini sıkıyordu.

Mavrikiy Nikolayeviç, cesaretsizlik içinde etrafına bakınarak:

— Ah, hiç olmazsa bir kimse olsa! diyordu. Hiç değilse yoldan geçen birisi olsa. Ayaklarınız ıslanacak, siz... aklınızı kaybedeceksiniz!

Liza, ona cesaret vererek:

— Zarar yok, zarar yok, diyordu, işte böyle sizin yanınızdayken daha az korkuyorum, elimden tutun, beni götürün... Şimdi nereye gidiyoruz, eve mi? Hayır, önce öldürülenleri görmek istiyorum. Diyorlar ki onun karısını kesmişler, o ise kendisinin kestiğini söylüyor; bu, yalan değil mi, yalan? Öldürülenleri görmek istiyorum... benim için... onlar için beni bu gece sevmez oldu... Görürsem her şeyi anlarım, çabuk... ben o evi biliyorum... orada yangın çıkmış... Mavrikiy Nikolayeviç, dostum, ben namussuzu bağışlamayın! Beni niye bağışlamalı? Niçin ağlıyorsunuz? Bana bir tokat atın ve burada, kırdaki bir köpek gibi öldürün!

Mavrikiy Nikolayeviç, kesin bir sesle:

— Şimdi sizi kimse yargılayamaz, dedi.

— Tanrı sizi bağışlasın, benimse sizi yargılamaya hiç hakkım yok!

— Ama onların konuşmasını anlatmak korkunç, bir şey olurdu. Oysa ikisi de el ele

tutuşmuş, tıpkı iki deli gibi, hızlı hızlı gidiyorlardı. Doğruca yangına yönelmişlerdi.

Mavrikiy Nikolayeviç, hâlâ bir yük arabasına olsun rastlamak ümidini kaybetmemişti,

ama kimseye rastlamıyorlardı. İnce, sık bir yağmur, her yanı kaplamış, bütün ışık

hüzmelerini, bütün pırıltıları yutmuş, her şeyi kurşun gibi şekilsiz bir küme haline

getirmişti. Çoktan sabah olmuştu, oysa hâlâ şafak sökmemiş sanılırdı. Birdenbire bu

dumanlı, soğuk karanlığın içinden onlara doğru gelen tuhaf, biçimsiz bir şekil çıktı. Şimdi

bunu hayalimde canlandırırken öyle sanıyorum ki Lizaveta Nikolayevna'nın yerinde

olsam bile gözlerime inanamazdım: oysa, Lizaveta Nikolayevna yaklaşan adamı hemen

tanımış ve sevinçle bağırmıştı. Bu, gerçekten de Stepan Trofimoviç idi. Nasıl evden

ayrılmış, aklına koyduğu kaçma düşüncesini nasıl gerçekleştirmişti, bunu ilerde

anlatacağız. Ancak şunu söyleyeyim ki o sabah sıtması vardı, ama hastalık bile onu

yolundan alıkoyamamıştı; çamurlu yoldan sert adımlarla yürüyordu; tecrübesiz bir salon

adamı olmasına rağmen, bunu tek başına, en iyi bir şekilde yapabilmek için bu teşebbüs

üzerinde etraflıca düşündüğü anlaşılıyordu.

“Yolcu gibi giyinmişti,” yani arkasında kaput vardı, belini geniş rugan kemerle

sıkmıştı, bu arada uzun konçlu, yeni çizmeler giymişti, pantolonun paçalarını da

çizmelerinin konçlarına sokmuştu. Anlaşılan uzun zamandan beri yolcu bir insanı

hayalinde canlandırmıştı, kemer ve parlak uzun konçlu süvari çizmelerini ki bunlarla

yürümesini beceremiyordu, birkaç gün önce temin etmişti. Geniş kenarlı şapka, boynunu

sıkı sıkıya örten deve yününden atkı, sağ elinde sopa, sol elinde açılmış şemsiye vardı. Bu

üç eşyayı: şemsiye, sopa ve yol çantasını, birinci fersahta taşımak zor gelmiş, ikinci

fersahtan sonra ise büsbütün güçleşmişti.

Liza, ilk şuursuz sevinç anı geçtikten sonra onu üzüntülü bir şaşkınlıkla baştan ayağa

süzerek:

— Gerçekten de bu siz misiniz? diye bağırdı.

Stepan Trofimoviç, hemen hemen sayıklar gibi, ona atılarak:

— Liza! diye bağırdı. *Chere, chere*, siz de böyle bir siste dışarıdasınız? Görüyorsunuz:

yangın alevleri! *Vous etes malheureuse, n'est-ce pas?* Görüyorum, anlatmayın, ama bana

da bir şey sormayın. *Nous sommes tous malheureux, mais il faut les pardonner tour. Pardonnons, Lise* ve ebediyen hür olalım. Dünya ile ilgimizi kesmek ve tam manasıyla hür olmak için—*il Faütepardonner, pardonner et pardorner!*

IV

— Ama niçin diz çöküyorsunuz?

— Dünyaya veda ederken, sizin şahsınızda, bütün mazimle de vedalaşmak için! — Ağlamaya başladı, Liza'nın elini yaşlar akan gözlerine götürdü. Hayatımda güzel olan her şeye teşekkür ediyorum! Şimdi kendimi ikiye böldüm: orada — Havaya uçmayı hayal eden bir deli, *vingt deux ans!* Burada — bitkin, donmuş ihtiyar — mürebbi... *chez ce marchand s'il existe pourtand ce marchand...* Ama siz ne kadar ıslanmışsınız, Lise! diye bağırarak ayağa fırladı, ıslak yerde kendi dizlerinin de ıslandığını hissetmişti — Hem nasıl olur, siz böyle bir entari ile?... hem yayan, böyle bir kırdan... Ağlıyor musunuz? *Vous etes malheureuse?* A, ben bir şeyler duymuştum... Ama şimdi nereden geliyorsunuz? diye ürkek ürkek sorularını sıklaştırıyor, bir yandan da derin bir şaşkınlık içinde Mavrikiy Nikolayeviç'i süzüyordu; *mais sevez-vous l'heure quil est?*

— Stepan Trofimoviç, öldürülenlere dair bir şeyler duydunuz mu?... Bu gerçek mi? Gerçek mi?

— Bu adamlar! Onların faaliyetinin alevlerini bütün gece gördüm. Başka türlü bitirmelerine imkân yoktu... (Gözleri yeniden parladı.) Hummalı bir uykunun sayıklamasından kaçıyorum, Rusya'yı aramaya koşuyorum, *exsiste-elle la Russie? Bah, cest vous, cher capitaine!* Sizi herhangi bir yerde kahraman olarak göreceğimden hiçbir zaman şüphe etmemiştim... Ama şemsiyemi alın, hem niçin yayasınız? Allah aşkına şemsiyemi alın, ben nasıl olsa bir yerde, bir araba tutarım. Benim yaya olmama gelinir, Stasie (yani Nastasya) gittiğimi anlasaydı, inliyor diye bütün mahalleyi ayağa kaldırırdı, bense mümkün olduğu kadar gizli sıvıştım. Bilmem ama Golos'ta her yerde soygunculuk olduğunu yazıyorlar, ama sanmam ki hemen yola çıkar çıkmaz karşıma bir haydut dikilsin? *Chere Lize*, siz galiba birisinin birisini öldürdüğünü söylüyorsunuz? O, *mon Dieu*, size fenalık geliyor!

Liza, sinir nöbeti içinde:

— Gidelim, gidelim! diyerek yine Mavrikiy Nikolayeviç'i peşi sıra sürükledi. Durun, Stepan Trofimoviç, dedi ve yine ona döndü, durun zavallıcık, üzerinize haç çıkarayım. Sizi

bağlamak, belki daha iyi olurdu, ama iyisi mi ben sizi kutlayayım. Siz de “zavallı Liza” için dua edin, ama kendinizi pek fazla zorlamadan yapın bunu. Mavrikiy Nikolayeviç, bu çocuğun şemsiyesini geri verin, mutlaka verin. İşte böyle... Haydi gidelim! Gidelim!

Onların uğursuz evin önüne gelişleri tam kalabalığın Stavrogin’e, onun karısını öldürmekle ne kadar kazançlı olduğuna dair haberleri duyup dinledikleri sıraya rastlamıştı. Ama yine de tekrar ediyorum, çoğunluk sessiz ve hareketsiz dinliyordu. Yalnız sarhoş yaygaracılarla elini kolunu sallayan o esnaf gibi “ipini koparanlar” coşuyorlardı. Bu esnafı herkes sessiz bir adam olarak tanıyordu, ama o, herhangi bir şeye pek şaşıtıldığı zaman hemen kendini kaybeder ve baş aşağı uçar gibi olurdu. Liza ile Mavrikiy Nikolayeviç’in geldiğini görmedim. Şaşkınlığımdan donarak ilk önce Liza’yı fark ettim, benden uzakta, kalabalığın arasındaydı, Mavrikiy Nikolayeviç’i önceleri seçememiştim. Galiba bir an oldu, sıkışıklık yüzünden Liza’dan bir, iki adım geride kaldı yahut onu itmişlerdi. Liza, etrafında olup bitenleri görmeyerek, hastaneden kaçmış bir deli gibi, kalabalığı geçtiği için, tabii, dikkati üzerine çekti: halk bağırmaya, birdenbire feryat etmeye başladı. Bu arada birisi: “Bu, Stavrogin’inki!” diye bağırdı. Başka taraftan: “Öldürdükleri yetmiyormuş gibi, bir de bakmaya gelirler!” Birdenbire onun arkasında, başının üstünde bir elin kalkıp indiğini gördüm; Liza, yere yuvarlandı. Liza’nın yardımına atılan Mavrikiy Nikolayeviç’in dehşet içinde bağırdığı duyuldu, Liza’yı kendisinden ayıran adama var kuvvetiyle vurdu. Ama aynı anda öteki esnaf onu arkadan iki eliyle yakaladı, itiş kakış arasında geçen zaman içinde bir şey anlamaya imkân yoktu. Galiba Liza ayağa kalktı, ama başka bir vuruşla yine yere yıkıldı. Kalabalık birdenbire geri çekildi ve yerde yatan Liza’nın etrafında bir küçük daire meydana geldi, yüzü gözü kan içinde olan Mavrikiy Nikolayeviç, onun başucunda durmuş bağılıyor, ağlıyor, ellerini kırıyordu. Daha sonra ne olduğunu kesin olarak bilmiyorum; yalnız Liza’yı birdenbire kaldırıp götürdüklerini hatırlıyorum. Onun arkasından koştum; henüz yaşıyordu, belki de kendindeydi. Kalabalığın arasından esnafla beraber üç kişiyi yakaladılar. Bu üç kişi şimdiye kadar hâlâ cinayetle ilgileri olduğunu inkâr ediyorlar, kendilerini yanlışlıkla yakaladıklarını ısrarla söylüyorlar; belki de haklıdırlar. Esnaf, suçüstü yakalandığı halde, ahmağın biri olduğu için, şimdiye kadar olayı etraflıca anlatamıyor. Ben, gerçi uzaktan da olsa gördüğüm için tahkikat sırasında ifade vermek zorunda kaldım: her şeyin, sinirleri gergin, ama idrakten aciz, sarhoş ve artık ipin ucunu kaçırmış insanlar yüzünden kazara olduğunu anlattım. Şimdi de aynı fikirdeyim.

-SON-